

EGYETEMES REGÉNYTÁR.
IV. ÉVFOLYAM. XII. KÖTET.

A „PÉNZES MOLNÁR” ROMÁNCA

BESZÉLY

IRTA
ABONYI LAJOS

BUDAPEST, 1889.
KIADJA SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-71-9 (online)
MEK-13336

I.

Barcsidán nagy lakodalom volt. Falun ez még mindig nagy esemény, nemcsak azért, mivel a jó, szelid erkölcsök, a jámbor egyszerűség, a hit bizalmának hatása alatt ezen, az egész életre befolyásos pillanatokkal valóban a boldogság első napjának tekintik, hanem azért is nagy esemény, mert az egész falu ünnepi szint ölt; a szerény nádfödélről kisugárzó örömet mindenki magáévá teszi; hogy János Katit elvette, az által mindenki érdekelteti magát. Vége-hossza nincs a vigasságnak, Kuku klarinétja beharsogja a falut az alvégtől a felvéig, a fölszalagozott, fölbokrétázott legények, kezükben a kalácskoszorúta palaczkával, szilajon szökdösve rugják a port, az iszapos vízhez hasonló uj vinkót a világért sem ócsárolják, sőt tőle kerekedett széles jókedvükben kettős fojtásokkal durrogatnak a rozsdás pisztolyokból; valamennyi komaasszony, szomszédasszony egész szenvedélylyel lát a sütkérezéshez, erre az egy napra mindenik menyecskevé teszi magát, elhatározottan mulatni, boldog lenni készül. Valóban boldog is mindenki, egész addig a vihogó gyermek-csöcselékig, s addig a növendék leányseregig is, kik a lakodalmas ház kerítésén kívül az utcán a gazduramnak kapujáig, ablakáig tolonganak, kiknek pedig nem jut egyéb a mulatságból, mint hogy hallgathatják a muzsikát, bámulhatják a cifra tánczosokat, s irigyelhetik azokat a jóféle fűszerszámos ételeket, melyeknek illata muzsikaszó mellett illeg-billeg hozzájuk a levegőben. Bizonyára ha az ember a maga mulatságával nem lenne elfoglalva, még ráérne megsajnálni őket, mint török magukat tátott szájjal, meredő szemekkel, csak hogy a látásból is jusson ki valami. No, de Katlan Balázs uram is, bármilyen nagy gazda is, még sem csődítheti be az egész falut a fia lakodalmára; meg a mellett bármilyen rossz, mégis csak régi, s mivel régi, tehát igaz példabeszéd, hogy: «a hivatlan vendégnek ajtó mögött a helye;» elég szép az is, hogy ilyen nagy «möge» van az ajtajának.

De voltaképpen miért volt hát nagy lakodalom a Katlan Balázs Jánosának lakodalma?... Miért? Hát azért, mert az mégis csak sokkal különb volt, mint más afféle parasztlakodalom; mert a kőkéményű ház előtt tiz öl hosszú ponyvasátor volt vonva, melybe csak annyi lélek beleférhetett, mint a templomba; ezen sátor a harangozó - ki ezt a művészetet az úrnapi disztéseknél tanulmányozta - galyakkal, virágokkal cifrázta föl, hogy méltó legyen a behívott diszes úri vendégek elfogadására; mert Katlan Balázs uramhoz nem csak a plébános úr, a kántor, a jegyző urak voltak hivatalosak, hanem mind a tizennégy úri familia: hogy ne lett volna hát nagy lakodalom a Katlan Balázs Jánosának a lakodalma, mikor az a tizennégy úri familia nem csak meg volt híva, nem csak megjelent a legapróbb úrficskáig, hanem mulatott széles jókedvvel. Az «uram bátyám»-ok öblös tajtjaikból kedvükre füstöltek, és nevetgéltek az alkalmi csintalan adomákon; a taréjos-főkötős tekintetes asszonyoknak alkalmuk nyílt egy-egy új puczcot bámulni és bámultatni, rostára venni a vidéket, meg-megakadván szálain egy-egy történetecske, melyet így társaságban még sokkal érdekesebb meghányni-vetni; a kis-asszonykák tánczért esengve, hevülve ragyogtak, talpacskáik viszketett és szivecskéik dobogtak, mert nem egynek köztük még a mai nap is alkalmat nyújtott a sziv ifjának karjain a tánczban, tánczon kívül összeolvadó sohajtásokban egészen tikkadttá olvadni; a sziv ifjai pedig - a mamák gyönyörűségére - magukat egészen az udvarlásnak szentelték; példaszó szerint: «a ház tetején levő zsindegy» iránt érzett tekintetből, csak lopva mertek tekintgetni a parázsszemű parasztmenyecskek s jól termett parasztleányok egészséges szépségeire. A kis urfiak pedig agyonra ették és agyonra ugrálták magukat.

Ámde Katlan uramnak a legnagyobb büszkesége az volt, hogy fia lakodalmán a grófné is megjelent, a legszebb, legmagasabb rangú ura hölgy a vidéken.

Katlan Balázs uram ezt úgy fejezte ki: megalázta magát szegény házához: pedig nem úgy volt, annak legkisebb tekintetén, mozdulatán nem volt semmi oly szinezet, mely ezt láttatni, éreztetni célozott volna, s miután egészen jól érezte e körben magát, azt sem lehet róla mondani, hogy a látvány kíváncsisága hozta e helyre, mert az időtöltés kellemetességét nem csak környezőivel éreztette finom, nyájas beszédességében, hanem éreztette magával is, a mennyiben tiszta szivéből gyönyörködött mindenben, a mit látott; és valóban mulatott.

Mint egy üvegházi szép és ritka virágpéldány vált ki a szép, de mindennapi virágok tarkaságából; nem a kamélia büszkesége, hanem a tubarózsa gyöngéd finom föltünése volt az, a mivel kivált, nem a rang, nem a fény eleganciájában, hanem szépségének az egyszerű, utánzóhatlan csín által övezett bájában sugárzott azon fölény, melylyel kimagaslott.

A szépség és az egyszerű csín volt az, mely annak a hattyunyaknak ékszer nélkül, a szőkefürtös angyalfőnek diadém nélkül fönséget adott, s az egyszerű tarlatán ruhával a kora huszonegy évnök megadta az uralkodás hatalmát. E bűvhatalom a szemek tekintetéé, az ajkak mosolyáé, melyeken a sziv és ész kifejezései tündöklenek.

És hogy el tudott mindenkivel beszélni! Gereczey Boldizsár urral egész gazdasági vitát folytatott a repczetermelésről; míg tanácsa egy részét szívesen fogadta, addig nem egyben meg is czáfolta az öreg Liciniust; Karmayné tekintetes asszonynyal a magyaros étkek szakácskodásába merülve is, rést tudott találni az anyai szivhez, a kis Rózát megdicsérni s tüzetesen részletezni, mily színek és mily öltözési modor emeli legjobban a kedves, serdülő leányka szépségeit.

Milyen figyelmes, mily udvarias volt mindenkire! A kis Róza fürtein mig jószívvvel oda-lebbent a virágot megigazítani, időt vett arra is, hogy Jusztinkát egy fodra elszakadására figyelmeztesse, vagy éppen Bellát intse, hogy fölhevülésében az ajkaihoz emelt pohár vizet távolítsa el; s a mint megdorgálta Batkay Laczit a vizes udvariasságért, ugyanakkor egyszersemind, ha már táncosnőjétől megfosztá, késznek ajánkozott vele a tánczot folytatni, és ismét azután csak oly jókedvvel ment el tovább tánczolni a fővfőlylyel: Karton Marczival.

Még nem is szürkült a lakodalmi est, még a nap jó magasan fönn volt az égen, már az eddig is megnyert rokonszenv állandóvá lett számára mindenki szivében. A tekintetes asszonyok, a szeretetreméltó teremtésről sugdosva, vallották be maguknak, hogy a társaságban talán ez az egyedüli, a kin nem talál, de keresni sem fognak rostálni valót.

Sőt a rokonszenv mellett a részvét is mindig-mindig nagyobb tért kezdett nyerni sziveikben. Többen elsugdosták egymásnak. Milyen nagy igaztalanság a sorstól, hogy ily remek, áldott teremtés ilyen ifjan özvegyen maradt, de csakhamar ezen részvéteből is az emberi természet önzésében nyugodtak meg: a vidék csak ezen körülmény által nyerhetett ilyen angyalt.

Egy ilyen egyszerű, sőt nem is egyszerű, hanem némely részben közönséges társaságban egy főrangú hölgy, különösen olyan élénk, eszes, és arczán annyi vonzó szeretetreméltóságot ragyogtató lény, mint éppen a mi kis grófnőnk volt, - mert természetére nézve semmiesetre sem volt nagy, - sajátos helyzetet foglalt el. Ha a szivélyesség mindkét részről legyőzi is a rang korlátait, a lelki műveltségnek, a föltünően finomabb társaséleti modornak még marad az a hatása, mely folyvást tart fönn annyi feszt, a mennyit éppen az érezzen viszásnak, ki ezen hatás teremtő ereje.

S ha ez a főrangú művelt valaki éppen - mint a mi grófnőnk - vidor, az életnek teljes mértékben örvendeni ohajtó hölgyecske, ki rózsaszinben nézi a világot, repes az élményekért, bohóságokon gyönyörködik: akkor mindenesetre inkább elenged abból a nagy tisztességből, tiszteletből, melylyel megközelítik, mindenesetre inkább vonzódást, bizalmat, barátságot, szeretetet ohajt, azt jelesen s legfőképp, a mire minden fiatal sziv a zene hangjainál, mulatságtól derült arczok közepette megindul, azt, hogy mulasson.

Midőn ide jött, nem csak éppen Katlan Balázs uram iránt akart az udvarias figyelemnek eleget tenni, nem csak egy kellemes látványban kívánt gyönyörködni; fiatal nő volt, s mint a többi, égő ohajtása volt: szenvedélyének gyönyöreibe merülni, lelkét, szivét ringatni a cigány zenéjén, s legfőképp pedig: midőn vére, mely a nagyvilág szertartásos hidegségének közepette sem tudott meghűlni, pezsgő hullámban forrt, édelgett azon a vágyon, hogy kedvére kitánczolja magát.

A mit mosolygó ajkain, ragyogó szemein, kipirult arczán mások észre sem vehettek, azt a picziny boszuságot maga előtt nem bírta elrejtetni; nem volt az éppen valami nagy lelki mozzanat, csak akkora boszankodásnak lehet azt nevezni, melytől az orrocskák viszketni szoktak, de mégis, mivel esetleg a hibája nélkül éreztetett fesz ebben nyilatkozott, mégis háborította örömet.

Azok a falusi gavallérok nem tánczoltak olyan kedvvel, olyan szabad mozgással, olyan kaczkias elevenséggel vele, mint a többi nőekkel: csupa illemből lábaik óntalpuak voltak minden czifrázás, aprózás, bokázás nélkül; az ugynevezett harangozóst járták, mint valami német gyalogtiszték; csupa illemből kezeik merevek, kötöttek voltak, nem forgatták meg tüzzel, szenvedélylyel, hanem nevetséges tartózkodásuk kifolyásaként mint egy bábut, ujjhegyen fogva, ugráltatták, és csupa illemből igyekeztek minél hamarább helyre vezetni. Persze, nekik a legkomolyabb és önmagukkal teljes megelégedett meggyőződésük volt, hogy egy főrangú hölgygel csakis így lehet tánczolni.

Bizony pedig neki nem igen volt kedve ilyen módon tánczolgatni, még kevésbé így leülögetni; ha nem röstelte volna a dolgot, szívesen kiállott volna egyedül is oda a sikra, hogy fogalmat adjon a bámulóknak, miképp nem csak férfinak lehet egy magyar magántánczot eljárni, hanem a magyar táncz arra is alkalmas, hogy egy nő kecsteljes, csábitó, kihívó s mindamelllett méltóságos tánczot mutasson be, olyan tánczot, mely nem csak a szívet, hanem az ést is képes megbódítani. Persze, olyan alakkal is kell birni hozzá, olyan szemekkel és olyan mosolylyal, mint a grófnőé volt.

Mig ez ötleten - melyet az is idézett elő, hogy az udvar kerítésén kívül a hivatlan leányok is így cselekedtek - mosolygott, vigasztalta magát azzal, hogy nem éppen ő egyedül a legmellőzöttebb teremtes a társaság közelében, odakivül a tánczért halálíg esengő parasztleányok magukat méltán még boldogtalanabbaknak érezhetik.

Különösen egyen akadt meg a szeme. Az nem volt oly czifrán felöltözve, mint a többi, sőt inkább szánalmas szegényesen, csak a tisztaság, a csín enyhíté a szomorító hatást; szép, sűrű haja viselt szalagba volt fonva, ruhácskái, kendői, különösen apróvirágos rózsaszin szoknyája színehagyottak voltak, mégis föltünőbb volt valamennyinél. Meglepően szép volt. Nagy, okos szemeiben, melyekkel a mulatók felé tapadt, olyan mély kifejezés ült állandóan, hogy a bámulatnál, érzésnél és szerelemnél többet kellett azokban keresni.

A grófnő rokonszenvesen nézte őt a távolból, és csodálatosan fájdulni érzé szivét, a mint nézi; sajnálta, pedig először látta, és nem tudott róla semmit.

De vajjon nem elég-e az érzékeny sziveknek: kérkedő czifrázkodás közepette mulatni rendeltetett fiatal alakon, bánatos arczban és színehagyott ruhákban a szomorú, legnagyobb szegénységet fölfedezni, és egyszersmind sejteni annak mély átérzését?

Valóban nagyon szegénynek kelle lennie, még a czifra parasztleányok közül sem beszélgetett vele senki; talán boldogtalanak is, mert ő sem keresett szemeivel senkit.

Talán rá sem nézett e leányra senki, csak ő. Talán nem is tudták, észre sem vették, hogy ott van, hogy olyan szépség van ottan, melyet bármely kör büszkén vallhatna magáénak. Ki látná meg a legszegényebb leányt?...

Hja, nekünk még a parasztunk is arisztokrata!

A grófnő boszankodva jártatá körül szemeit az ifjuságon. De hát hogyan nem lehet ilyen remek, szép teremtést észrevenni? Hah! Ha fiatal ember lenne, parasztlegény vagy urfi, az mindegy, azóta beperditette volna táncolni.

Hasztalan példálózott, hasztalan czélozgatott, mind parasztlegény, mind urfi a füle mellett eresztette el a szót.

Ki táncolna - bármily szép legyen is - olyan leánnyal, kinek még csak becsületes ruhája sincsen? Holott talán éppen ez nála a legnagyobb becsület.

Az őt tánczra fölhívó Gereczey Eleket éppen figyelmeztetni akará e föltünő leány tánczra-behívására, de egy véletlen, és a milyen véletlen, éppen olyan sajátságos körülmény, abban a pillanatban elzavarta szándékát, valamint szokatlanul és váratlanul a kezdődő tánczot is megakasztá. A cigányok a tánczenéből egy üdvözlő tusba csaptak át, s abból rögtön egy furcsa betyáros nótába; de nem csak átcsaptak, hanem odahagyták a sátort, és fölemelt hangszerekkel, derült, arczczal, egész dühös elszántsággal hegedülve, klarinétozva, nem mentek, hanem úgy szólván oda sem hederítve a faképnél hagyott társaságnak, tisztelgő fontossággal vonultak a kapu felé: de nemcsak a cigányok, hanem tódult az egész parasztleány- és menyecskesereg is.

A csengés-bongás, melyet a cigányok már messziről megneszeltek, a bandával egyszerre ért a kapuhoz. Habba zavart négy remek, tüzes ló állt meg ott egy könnyü, magyar löcsös kocsiival, főtől talpig piros- és sárgaszíjjas sallanggal, kivált az első a kivarrott szíjjakon olyan csengetyüket lóbáztak, hogy valamely hányt-vetett pusztai községben haragnak is beillettek volna.

A betyáros gavallér, magát ülésében kissé hátraszegve, állítá meg a sárkányokat.

- Ah! ez egy falusi Adónisz, egy parlagi don Juan! - tevé a grófné magában az észrevételt.

Csodálkozására azonban, a mint finom ügyességével a maga tájékozása végett szétnézett, a mamák arczán semmi meglepett örvendést nem vett észre, sőt a lányoknál, kíváncsiság helyett, erősen kifejezett közönyösséget talált, a férfiaknál, ifjaknál pedig annyit sem, azaz többet természetes kiadásban, azt, a mit a leányok betanultán mutattak.

A grófné nem volt eddig kíváncsi reá, most az lett.

Ki ez? Milyen uri ember ez, kit az uri társaságból senki sem siet üdvözölni, kit e társaság nem nyilatkozik magához tartozónak vallani, kinek csak nevét említik, s azután nem szólnak róla többé semmit, pedig neve szerint a vidék régibb, tehetős birtokosaihoz tartozik?

Füzér Dini!... És egyebet semmit sem szólnak róla.

És ez a név a cigányokat, a parasztságot lázas mozgásba hozza.

Füzér Dini pedig, a mint odadobja a gyeplőszárat hátul ülő gavalléros, gyolcsinges kocsiának, a mint leszáll, leszökken kocsijáról, nem siet befelé, hanem ott mindjárt leszálló helyében árvalányhajas turi süvegéhez vágja kezét, bokázáshoz fog s bokázás mellett ott a banda előtt kedves betyáros nótáját dalolja, melyet a cigányok üdvözlésére rántottak rá.

- Valóban sajátságos ember! - mondá magában mosolyogva a grófné, és szerette volna látni azt a betyáros bokázást ott a cigányok előtt.

Milyen könnyü, kényelmes helyzetük van azoknak a parasztnőknek, azok odafutottak mind...

Csalhatatlanul érdekeltetik magukat általa.

E gondolatnál a grófnőnek gyorsan önkénytelenül valami villant meg eszében, már egy regényes szerelmi titkot kutatott: a falkerítéshez pillantott.

Csalódott az elébbi gondolatában, a parasztnők nem mind futottak, nem mind tolongtak oda; a barna, sötét nagyszemű leány, szinehagyott rózsaszín szoknyájában, meg sem mozdult, most is ott pihenteté fejét könyöklő karjának tenyerén, arczán e megjelenés semmi új tünetet nem idézett elé, sem örömet, sem báméskodást; még csak fejét sem fordítá arra.

- Ime, egy ritka leány, - észlelé magában, - kiben sem szépségének büszke átérzése, sem a legkisebb kaczérság nincsen.

Most éppen már ezért is megszerette azt a leányt.

De bármennyire szeretett volna is annak rokonszenves vonásain elgyönyörködni, az a bohóság, mely a kapunál folyt, mégis csak visszacsalta tekintetét; kíváncsisága nem birt nyugodni, vágyott találni valakit, a ki azt kielégítse.

Mosolygott magán, hogy benne több van az asszonyi gyöngeségből, mint ama szegény leányban.

II.

A grófné szerencséjére éppen oda vetődött mellé Gereczey urambátyám, egy kedves, derék öreg ur, megfogta azt.

- Azt méltóztatik tőlem a grófné kérdezni, - felelt neki Gereczey bácsi, - hogy miféle ember ez a Füzér Dini? Az egy olyan fiatal uri ember, ki nem szereti az uri társaságokat, s éppen azért azok sem igen szeretik; pedig különben, mint afféle ezerholdas birtokos, ki elég észszel, elég műveltséggel bír, közöttünk szívesen látott lett volna. Én nem haragszom a szegény bolondra, de nem helyeslem tetteit. Rendetlenség- és könnyelműségben foly élete. Ő csak a paraszt-társaságokat szereti, nem is társalkodás, hanem valóságos barátkozás, czimboraság az, a mit velük üz. Bor, táncz, zene között folytatott tivornya az ő eleme, melynek nem csak saját házánál áldozik, de még a csárdákba is megalázza magát s ott versenyt iszik, versenyt dalol korhely betyárokkal, s boldog, ha egy-egy könnyelmű csárdásnővel virradtig rakja a tánczot. «Negéd, mondja a grófné, önmagával eltelt eredetiség,» nem negéd, nem az eredetiség hóbortja ez, több, mert az egész életrendszert vezeti. «Szerencsétlen szenvedély, a gyönyörök félszeg fölfogása» mondja a grófné, több, több, én legalább többnek tartom, mert ő nem csak boldogsággal, hanem - a mint látszik - a komoly meggyőződés határozottságával viszi ez életet. Tehát érdeknek kell hozzá kötve lenni, és az érdek... ez érdek gyanus én előttem... Különben mindez közöttünk csak bizalmasan mondatott.

A grófné igenlőleg szorítá meg Gereczey bácsi kezét; szavainak hatása alatt már más irányt kezdte venni érdekeltsége, midőn a különös ifju, a banda előtt bokázva, éppen e pillanatban ért a sátor nyitott végéhez.

Megjelenése bátor és könnyed volt, nyájasság özönlött róla, s az imént hallottakkal ellentétes illemes, természetes udvariasság, melylyel fővegét leemelve, egy meghajtásban élénk, sugárzó, nyílt tekintetét körülvetve, az összes társaságot üdvözölte, meglepte a grófnét. Ez az ember kellemesebb, mint hire; mozdulatai, tekintete, melyeket uriasság mellett még finomság is színezt, majdnem magyarázhatlanokká, hihetetlenekké tették azon szégyenítő fogalmakat, melyeket a grófné Gereczey titkos sejtéseiből merített.

Ő a fő, a vállak, a termet büszke főnhordását inkább férfias délczezségnek, mint betyáros negédnek volt hajlandó tekinteni; s ha ez utóbbi lett volna is, az oly finom kiadásban volt eléállítva, hogy nem volt a nézőnek kellemetlen.

Meglehet, a grófné részrehajló volt, mert a fiatal ember igen szép, eredeti magyar alak volt, és értelmes, nyílt tekintete csupa vonzó kifejezésekből volt összeállítva, kedélymelegségből az ajkak pajzán mosolyában, szerelmes tűzből az ábrándos szemekben, gyors, éles ész kinyomatából a derült homlokban.

A grófné egy közönséges betyárt várt, vagy legfőlebb is egy nóbel betyárt, s jelenik meg helyette egy nyalka, karcsú, értelmes arczkifejezésű ifjú, kinek előtte minden betyársága csak a pitykés dolmányban, a bőrös nadrágban, árvalányhajjas kalapban állanak, melyek nemcsak jól illenek neki, de még délczegebb, kellemesebb jelenséggé teszik. A sejtelmek többi részét megingatja a rokonszenv, melyet tánczos-dalos bohósága ébreszt.

A grófné nem irtózott, nem rémült meg tőle, mosolygott rajta, gyönyörködött benne.

Sőt, tudja isten, bár azt igen vontatva vallották volna be, de a többiek is gyönyörködtek egy kicsit; talán gondolták is: «Csak a paraszt-társaságot hagyná abba ezen ember, melyből nem tud kibontakozni, melytől nem tudja megszabadítani semmi hatalom!

Most is mindjárt a paraszt-szépségek után lát, azok közül perdit ki egy kaczkias menyecskét, mintsem inkább az uri hölgyek között keresne tánczosnót magának».

A grófné közölte is ez észrevételt a bizalmas Gereczey urambátyámmal, ki még folyvást mellette őrizte titkát.

- Hja, de mikor azok nem igen szívesen tánczolnak velem.

- No, ez különös!

- Különös?... És éppen ez a különös szó meg Gereczey urambátyám előtt lett különös, s illett, nem illett, meg nem állhatta, hogy meg ne kérdezze a grófnétól, a mit gondolt.

Azt gondolta: vajjon a társaság is nem hibás-e ez emberrel szemben, s nem élesíti-e folyvást azon kést, melyet ez maga ellen fordított?

A jó urnak pedig alkalom nyílt, igazi falusi arisztokrataként, magukat a grófnéval egy színvonalba helyezni.

- Tessék csak gondolkozni! Hát a grófné elmenne-e velem táncolni?

Gondolta, hogy most megakasztotta.

A grófné azonban mosolyogva felelte:

- Miért ne? - és csodálkozva néze urambátyám szemei közé.

Ámde urambátyám csodálkozott még jobban, csodálkozott szörnyen nagyon, s még vállat is vont hozzá.

- Miért ne? - ismétlé a grófné, hogy a csodálkozásnak magyarázatot adjon, utána tévén: - Ez az ember rendkívül remekül tánczol.

És ezt egyszersmind igen természetes magyarázatnak tartotta, s még Gereczey bácsi is helybenhagyta.

- Igaza van méltóságodnak, rendkívül szépen tánczol. Különben mindig azt csinálja.

S tudja isten, a grófné iránti illemből-e, vagy a magyar vér buzdult benne: ő is gyönyörködött.

- No, lássa!... És bizonyosan azon parasztok között, kikkel itt már táncoltunk, bizonyára több bünösebb, mint e fiatal ember, nem egy tolvaj gézengúz akadt, mégis csak jártuk velük, pedig bizony hatalmasan rossz tánczos is volt nagyobb része, nem oly ügyes, remek tánczos, mint e fiatal ember, kiről azt mondá ön, hogy tévesztett uton jár. - Hát nem a társadalom hibásabb-e, mely az elvesztettet visszanyerni nem igyekszik?

Gereczey urambátyám e szavakat piros, szép csókolni való ajkáról hallva, olyan magasztos bölcseségnek érezte, hogy arra felelni sem birt hirtelenében; elosont onnan, de jó szive iránti tekintetből valljuk be, a mint ki is tűnik, jó föltétellel ballagott el.

A grófné mosolygott magán, midőn arra gondolt, hogy ime, megint pártfogóvá teszi magát, s most éppen egy fiatal ember pártfogójává, kivel szemben azon - részéről indokolhatlan - sajátságos gondolata támad, hogy visszavezesse az uri társaságba. Az igaz, ez nem vezetés, hanem valóságos hódítás lenne; de éppen az kellenék is hozzá.

Majd egyszer megneheztelnek reá, hogy így beleavatkozik mindenki ügyébe.

Füzér Dini bámulva tekintte vissza. Ezt is régen érte meg: Gereczey urambátyám gyöngéd bizalmassággal ütött a vállára táncza közben.

- Mi baja, bátyám? - kérdezé bohó negédességgel, meg sem állva csak egy másodperczre sem.

Az integetett ujjával, szemeivel, folyvást utána somfordált, sugdosva: «Mondok valamit!» s üzte Dinit egyik szögletből a másikba, oly lelkiismeretesen, mintha vele tánczolt volna vagy pedig mintha megbizva lett volna.

- Mondok valamit!

Dini végre hallá szavait, játszian felé hajolva, odahegyezé füleit.

Urambátyám egész ünnepi fontossággal adá elé a dolgot.

- A grófné szeretne veled tánczolni.

Dini hüvelykujjával rámutatott a természetes eladóra, ki előtte mórlikálta magát:

- Elébb hadd végezzek ezzel, ni!

Mikor azután letette, odaállt urambátyám elé, s összeütve sarkantyuját, elég hegyesen kérdezé:

- Ime, most már itt vagyok, miben lehetek szolgálatára?

- Vidd el a grófnét tánczolni!

- Jó, jó, de hát elébb mutassa meg nekem, melyik itt az a grófné? - mondá Dini egész komolyan, urambátyám nagy szörnyűködésére.

Szerencsétlen, ez még azt kérdezi, melyik itt az a grófné! Hát nem ragyog-e ki az ékes hajnalcsillag a közül a sok pislogó, bogárszemű apró csillag közül? Lehet ennél bolondabbat kérdezni? Hát még ennek az embernek fel sem tűnt az a gyönyörű alak? Vagy vak ez az ember?

Urambátyám nem csekély boszankodással csóválta meg fejét, s majdnem ingerülten mutatott oda a feje intésével.

- Az ott, ni!

- Abban, a kékpántlikás linflangban?

- Abban, te szerencsétlen!

Dini méltatta a grófnét arra, hogy egy pár másodperczig szemügyre vette: azután elégülten fordítá fejét urambátyám felé s mindjárt közlé is vele birálatát, még pedig kissé megváltozott hangon.

- Szép asszony!... Hitemre, nagyon szép asszony!

Majd némi érdekeltezt mutatva, tevé kis szünet után elébbi szavaihoz:

- Hát azután miféle grófné ez? Hogy hívják?

Urambátyám ismét csak megcsóválta a fejét. Hát ez az ember semmit sem tud már az uri rendről, mintha nem is ezen a vidéken lakoznék; vagy csak azt tudja, hogy ki volt a Panka apja? Elég boszusan magyarázgatta neki:

- Ez a mi grófnénk, érted?! az ifju gróf özvegye, érted?! a ki az öreg gróftól özvegyi tartásra kapta az ide való birtokot, különben születésére nézve is grófnő, Párdányi Hajnalka grófnő.

- Hajnalka? - kérdé Dini, s elnevette magát.

- Mit nevetsz?!

- Azt, hogy olyan különös neve van. Lássá, urambátyám, - felelt Dini egy kis gunyorossággal, - az ostorhegyesemet is «Hajnal»-nak hívják.

- Bolond vagy! Én igen jól, helyesen fordítottnak találom e nevet az Aurora névből.

- Aurora! - szólt ismét Dini, most már hosszú képpel. - Szegény jó apámnak a könyvtárában voltak ilyen nevű apró, zöld könyvek, melyeket oly szívesen olvastatott velem. - S folytatá némi ábrándozással: - Szép versek, történetkék voltak azokban. Egyre különösen oly boldogan emlékezem, várjon csak!

Midőn Dini arcza a visszaemlékezés fényében kezdte mosolygani, Gereczey bácsi akkor rántá vissza a földre.

- Hagyd azokat, Dini, régen voltak azok!

- Igazsága van, bátyám, régen voltak! - felelt Dini sóhajtva. - Régen is láttam már ezeket a kis zöld könyveket, azt sem tudom, megvannak-e még valahol, s a mi azt illeti, minek is volnának nekem a könyvek?... De igaz, mit is akart urambátyám?

- Arra kértelek, tánczolj a grófnéval. Jer velem, hadd mutassalak be neki!

- Hát ez a komédia minek?! Hát én nem tudom önmagamot bemutatni?

S ezzel egy szót, egy pillantást sem várt többet, büszke magatartással, fölemelt fővel indult a grófné felé, ki éppen mintha valami érdekes tárgyról lett volna szó, élénk szóváltásba bocsátkozott a mamák által odahívott egy pár fiatal emberrel.

- Csak legalább eszébe jutna, hogy a kalapját le kell vennie! - aggódék magában urambátyám, ki a dolgot most már saját lelkiismeretes ügyévé tette.

Olyan váratlanul történt az egész, annyira nem volt rá elkészülve a grófné, hogy meg lett lepve, s meglepetésében meg is döbbsent egy parányit. Füzér Dini tánczra hívta föl. Árvalányhajás fővegével kezében, illemes, ügyes meghajtással, könnyedén, zavar nélkül tudta magát bemutatni; a körülállóknak csodálkozásra sem jutott idejük, mikorra eszméltek, már karra fűzve, a sátor közepére vitte.

A grófné szerette volna magát tükörben látni, ha nem pirult-e el e nem sejtett meglepetéstől, melyet nagy mértékben fokozott az is, hogy a hozzá intézett szavak lágysággal, szép, csengő hangon s elég választékosan voltak elmondva.

- Engedje méltóságod, hogy bemutassam magamat! Én Füzér Dénes vagyok, méltóságodnak itt a faluban közbirtokostárs, ki most legnagyobb szerencsémnek fogom tartani, ha méltóságoddal egy pár fordulót tánczolhatok. Parancsoljon velem!

Hiszen ezen szavakban még csak legkisebb színe sem volt a nyerseségnek.

Most a grófné kezdett csodálkozni a közvéleményen.

És ez volt, a mi legjobban meglepte őt, ez volt oka annak, hogy föltette magában ezen, vele, előtte tánczó ifjun tartva szemeit, őt nem csak szemeivel, hanem a lélek vizsgálódásával is szemlélni; s e vizsgálatban kételkedő kérdést intézte magához: «Vajjon nem csupán csak külsejét ismerik-e ezen embernek azok, kik elítélik?»

Valóban sajnálatraméltó dolog, ha úgy lenne, a mint ők hiszik.

És sajnálta, szánta azt, a ki előtte tánczolt.

Az pedig mitsem tudva sem erről, sem másról a világon, még lelkét is odadobva a táncz szenvedélye áradatának, gyönyörrel, boldogsággal, méltóságosan fönhordott fővel, játékosan lejtő s bokázó könnyű lábain rakta előtte a különvált toborzót; egész arcza mosolygott, de azokban a mosolyokban akár kérkedést, akár elbizottságot hiában keresett volna valaki.

Az a különös negédesség, mely tánczát jellemezte, nem másnak, csak az igazi csárdás, betyáros táncznak volt színezése. Tánczolt, és tánczolt szenvedélyből, nem volt egyébre gondja.

Vagy csak éppen egy grófnővel szemben teszi azt, hogy nem csak mozgásaiban, de még tekintetében is mellőz minden oly legkisebb pillantást, mely egy művelt nőt sértene?

Ezalatt a táncztér a többi tánczosoktól egészen megtisztult, szintugy tisztelettől, mint a jó tánczosok szemlélhetésének gyönyörétől indítva, egy kör alakult, mely a remek tánczospárt övezve, közepén lejteti engedte.

A két fiatal ember pedig, kiket a grófné imént bizonynyal valamely nehéz feladatra hívott fel, még mindig versengettek egymással.

- Igazán különös a grófnétől ilyesmit kívánni, ezt teljességgel csak uri szeszélynek lehet nevezni, melynek mi még sem vagyunk kötelesek rabszolgái lenni! Mi jogon tekint ő minket azoknak, hogy még csak helyesnek sem nevezhető kívánságait mint parancsokat tekintsük? Hogy lehet ilyen esetlenséget csak kigondolni is, hogy mi azt a koldusleányt hívjuk be az utczáról tánczolni? Hisz ezen még maga Katlan Balázs uram is, a mint hallotta, megbotránkozott; még a vőfélyek is mind, mind elosontak onnan, nehogy nekik válják kötelességükké e kellemetlen tisztesség.

Valóban igazuk volt az ifjaknak, a vőfélynek, Karton Marczinak saját ajkairól hallották, a mint a násznagyot kérde:

- Ugy-e, hogy nem lehet, ezen nagy világért sem lehet behozni tánczolni azt a leányt?

A törvényt tevő bíró és egyszersmind e fontos napon násznagy uram, Tasla János is azt felelte neki reá:

- Hogy lehetne az? Sőt méltó jusson mondva: hogyan és mi módon lehetne, mikor az éppenségesen nem lehet? és nagyon ostoba volt az, a ki kigondolta!

Szerencséjére a grófné tánczolt, s azért nem hallotta ezeket az udvariasságokat.

Tánczolt, és pedig folyvást nagyobb tűzzel, szenvedélylyel: tánczosának remeklése kellemes ösztönt adott neki: érezte, hogy ezzel az emberrel lejtve, a táncz egy bohó tündérálm csalfa játékvá válik át, melybe egészen behöhörtul a lélek, s testestől-szivistől egy ábrándos világba ringatja magát. Oda jutott, hogy ő is csak tánczolt, és nem eszmélt semmi másra e világon.

A primás-czigány volt hármójuk között a legokosabb, az hagyta abba, a mint egy szilaj forgásban éppen közelébe értek. Nekiczifrázta szilajon, azután egy rántással kettévágta a tündérajátékot...

A grófné karja Dini karján maradt pihelve; az egy lépést hátrált, hogy lesikolják onnan; a grófné egy futó tekintettel megköszönte azt... ő otffeledte volna.

Dini meghajtá magát.

- Köszönöm méltóságod szivességét! Hitemre mondom, soha ilyen jó tánczosnővel nem tánczoltam életemben! S kérhetne a grófné bármit tőlem e pillanatban, nem történhetnék az az eset, hogy meg ne tenném azon örömeért, melyet nekem okozott.

Hogy Dini nem udvariasságokat, csupán őszinte örömeit kívánta elmondani, meglátszott azon a természetes meginduláson, melylyel e szavakat elmondta.

A grófné nem is mérlegelte e szavak értékét, azoknak utósói annyira megragadták figyelmét, hogy gyorsan felelt, mohón kapott rajtuk.

- És én mindjárt rögtön kérek valamit.

- Parancsoljon!

- Látja ön amott a kerítésnél azt a barna parasztleányt, a kinek arcza e szürkületben még búsabbnak tűnik fel, mint különben?

Dini arcza egy pillanatra elsötétült.

- Ismerem! - felelt, és hangja némi reszketéstől lett áthatva.

- Annál jobb! - felelt a grófné élénken. - Legalább én is ismerni fogom ön által, s meg bírom fejteni az előzményeket, a visszatetszést, melyet szavaim előidéztek, midőn az ifjakat föl-szólitám, hogy táncolni hívják be.

Dini gúnyosan felelt:

- Ne csodálkozzék azon a grófné, hogy szavai visszatetszettek. Az azért van, mert azt a leányt Koldus Angyelnak nevezik.

- Koldus Angyelnak? - kérde a grófné megindult hangon. - És miért nevezik Koldus Angyelnak?

- Azért, mert koldus leánya, mert az anyja egy szegény, vak koldusasszony. A nép e nevet adta nekik, s megszokta még akkor, midőn a leány öt picziny korában vezetgette.

A grófné mély részvétellel nézdelt a leány felé.

- Szegény! Tehát sorsa teszi ilyen bánatossá. Mindig ilyen?

Dini tompán, sötéten felelt, mintha ő is átérzette volna azt a nagy bánatot.

- Mindig!

- No lássa, eszmémnek annál inkább örülök. Egy jó napot kell neki szerezni. Ezért szeretném, ha azt a leányt megtánczoltatná valaki.

Dini megdöbbsent, megütközött; de azért rögtön összeszedte magát, s udvarias előzékeny-séggel nyilatkozott:

- Parancsára megkísérlem, ha bejönne táncolni.

Ezzel Dini ment egyenesen a leány felé, s csak oly gavalléros üdvözléssel állott meg előtte, mint bármely uri hölgy előtt.

A grófné gyönyörködve, elégtelen nézett utána. A mit ezek az urficskák, ezek a hires parasztleányok, az ő kérésére meg nem tettek, azt ettől az embertől, kit ők betyárnak mondanak, még kérni sem kellett, az már a czélzásnak is engedett.

Nézte, hogyan fog boldogulni.

A leány szégyenkedett, de mosolygott. Szemeit majd lesüté, majd fölemelte. Szeretett volna jönni, nem is. Habozott. Kérette magát. Az ifju ember újra sürgette. Szabadkozott.

- Angyel! Megigérem, hogy elő sem hozom neked egy szóval sem, a miket valaha beszéltem. Ne félj, nem szeretlek már ugy sem! - beszélt hozzá Dini keserű sohajjal. - Inkább megigérem, hogy az egész táncz alatt egyetlen szót sem fogok szólani.

A leány fölemelte rá nagy, értelmes szemeit, teljesen hitelt adni látszott azoknak, a miket hallott, végre engedett. Dini kézenfogva vezette a sátorba a leánykát, ki szemlesütve, talán szegényes ruháin szégyenkedve jött mellette; ő pedig derült, fönhordott homlokkal jött, arcza még jobban ragyogott, mint előbb.

A grófné tapsolt örömeiben.

Mivel a grófnének olyan igen tetszett ez a dolog, igen természetesen, rögtön tetszeni kelle a többieknek is; a ki urnak akarja tartani magát, nem szabad annak mellette elmaradni. Meg kell mutatni, hogy a tréfát meg lehet érteni. Hiszen nem egyéb, mint komédia az egész.

De Kuku is, ha huzott valaha szép nótát életében, nem huzott soha ennél szebbet, mint a milyent most rántott rá: szép volt az, szilaj volt az, de epedő keserűségével még a kőnek a szivéből is fájdalmas lelkesülést facsart volna. Hja! a cigányok látnak igazán azoknak a szivébe, a kiknek huzzák; a nótákban tanulmányozzák és ismerik az érzelemvilágot.

Mintha csak a boldogtalan szerelem vigadott volna.

Mintha csak dalolta volna is a zene azt az édeset, azt a keserüt:

«Mikor nekem muzsikálnak, fáj a szivem fenékig,
Mert nem tudom felejteni azt az egyet, a régít.»

Dini nem bírta megállani, sohajtva sugdosá oda:

- Ah! Angyel, be régen tánczoltunk együtt!

A leány szelid szemrehányást vetett reá bánatos szemeivel.

Most Füzér Dini elereszté Angyel kezét, fővegéhez csapott, bokázáshoz illeszté lábait, a táncz megindult volna, midőn hirtelen, véletlenül-váratlanul a sátor belső feléből egy harmadik egyén közájuk toppant, mintha csak az égből cseppent volna oda.

Döböntő megjelenés volt az, pedig nem volt egyéb, csak egy kaczkias kis molnár, hamvas-kék ruhájában. Az ember arcza a bortól és haragtól volt kigyulva, szikrázó szemeket vetett a leányra, ki meg reszketett előtte, mint a nyárfa levele.

- Ki hívott ide?! - rivalgott reá dühösen. - Nem átallasz ide bejönni hivatlanul? Nem szokás-e bevárni a leálynak, hogy legénye vezesse be?

Angyel remegett és szeméhez emelte keszkenőjét.

Dini hirtelen szembe állt a mérges emberrel és haraggal lobbantá szemére:

- És ha az a legény szégyenli a leányt bevezetni?

A molnárlegény nem is érdemesíté a feleletre; mintha értetné, hogy vele semmi dolga, elfordult tőle s haragjának egész zápora a leány felé zúgott, s egy kevély, megvető szóval vélte megsemmisíteni:

- Hordd el innen magadat!

Szegény Angyel szeretett volna ott e pillanatban elsülyedni; mig szégyentől égő arczát kötényével fődé el, keblét majd szétveté a fájdalom; sirt, zokogott, alig bírta találni az utat, melyen meneküljön az emberek és megszégyenítése elől.

- No, hiszen szép spektákulum! - mondák sokan magukban. Pedig ezzel nem volt vége, sőt a spektákulumnak folyamata sem szakadt meg.

Dini odalépett a molnárlegény elé és nem kiáltott, hanem úgy szólván az önkivületes düh lázasságával ordított reá:

- Te... te fogsz elkotródni mindjárt innen!

Az ember elsápadt, de nem mozdult.

Mindenki úgy vélte e pillanatban, hogy Dini össze fogja morzsolni, széttépni darabokra. Nem! Két kezének egy mozdítása elég volt arra, hogy az az ember eltűnjék onnan s kedve ne legyen visszajönni többé. Megragadta vállainál, s erős karjaival fölemelve a földről, mint egy labdát, kidobta a sátor elé.

- Ember! miért nem emlékezel arra, a mit én neked megígértem?

Dinit ez eset után nem lehetett többé a sátorban látni. A ház egy sutjába ült be, ott muzsikáltatott magának két cigánynyal, és ivott, ivott keservesen.

Egy szerelmi vetély- és féltékenységi jelenet folyt le itt a grófné szemei előtt, melyet akként értelmezett magának, hogy az új szerető állott a régivel szemben, s nem éppen nyugodt, szelid modorban. - Bizony haragudhatnak ezek egy kissé egymásra! No, de illetlen és szemtelenül sértő is volt azon ember föllépése, ő is haragra lobbant a miatt.

Gereczey urambátyám pedig kötelességének érezte, hogy a törtétekért ő kérjen a grófnétól bocsánatot. A grófnének ugyan már nem volt többé olyan jó kedve, de az öreg ur ez ötletén mégis elmosolyodott s azután ki is magyarázá az öreg urnak, hogy sajátlag ő a hibás, mert közvetve éppen ő idézte elé e sajnos eseményt, mely előtte egyébiránt korántsem esik megrovás alá, sőt helyesli azt, a mit Dini azzal a szemtelen emberrel cselekedett, a szegény leány oly érzékeny megsértéseért; a nők kötelessége pártját fogni az udvarias embernek, a nagy világban párbajok szoktak származni ilyen esetekben, de itt, a hol helye nem lehet, igen nehéz meghatározni, hogy másként miként járhatott volna el. Csak azt nem helyesli, hogy Dini most már iszik, a helyett, hogy itt a tánczot folytatná.

Gereczey urambátyám vállat vont.

- Szegény grófnő! Fiatal, tapasztalatlan, jó szívével a nagy világból jöve, itt a természet ölében az emberekben csak csupa természetességet és tiszta erkölcsöket vél találni.

III.

Midőn porig alázva elvánszorgott, nem záporként omló könyei, hanem azon óriási szégyen-érzet, mely arczát piritá, fejét szédíté, lábait roskadoztatá és szivét könyörtelenül facsarta, homályosította el előtte a világot.

Mi történt vele? Száz és száz szem volt függesztve reá, száz és száz szem előtt érzé kiégni szemeit, lábai alatt sülyedni a földet. Mintha arczul ütötték volna nyilvánosan az egész világ előtt és becstelenné nevezték volna. Zúgó füleiben a gúnykacaj csengése tébolyítólag vegyült a visitó zenéhez. Reszketett. Majdnem összeomlott.

Oh! ha még csak ez történt volna vele!

Ezek, mint futó kísértetek, elröpülnek, de a szemekről, az ajkáról, melyek a boldogság mosolyával szoktak rá ragyogni, nem tűnik el azon undok kifejezés, melyet látott. Látott egy haragban gyúló arczot, villámot szóró szemeket, határtalan gyűlöletet, megvetést, mely őt megsemmisítette; hallott ocsmány, titkos szavakat, melyek őt megbélyegezték, mint egy közönséges rossz leányt. És ezt a lélekben belől nem a gúnyos arczok kétértelmű mosolya, nem a zene visitása hullámozza körül, hanem egy merev, mély, megdöbentő csönd, kétség-beejtő, tébolyító elmélkedés arról, hogy valóban mi történt itten. Miért, mi okon történt mindez?

Majdnem fölsivalkodott hasgató fájdalmától, rémülve törle verejtékes homlokát s ijedve nézett a nagy csöndbe, mely kérdéseire nem tudott megfelelni.

Olyan sötét, olyan rideg, olyan pusztá volt az éj. Fölpillantott és döbbenve, rázkódva hunyta be ujra szemeit. Szegény Koldus Angyel, sohasem látott még ilyen félelmes, sötét éjt.

Pedig az nem volt olyan nagyon sötét, még nem is éj volt, csak késő este: borus volt csak az, de nem sötét, nem is volt rideg, néma; az enyhe őszi lég távoli zenét hordozott hozzá szárnyain, s a faluszélen levő nyárfák levelei suttoztak fölötte. A szerelmes szivekbe még ez mind ábrándokat csal, csupán az elhagyottság találhatja meg benne azt a roppant ürességet, melyet semmi sem képes betölteni.

Koldus Angyel a legsilányabb féregnél nyomorultabbnak érezte magát. Még a szilaj vad is átlépi a férget, mely utjába kerül. Csak a koldus leánya, a szegény, rongyos koldusasszony leánya a legszerencsétlenebb, legboldogtalanabb féreg a világon, kit könyörtelenül tipor még az is, a ki szereti; kinek nem szabad boldognak lenni, nem szabad örülni; kinek folyvást emlékeznie kell arra, hogy koldus; kinek nemcsak testben, hanem lélekben is koldusnak kell maradnia a sirig.

Hát ki az, a ki az ártatlanság, jó szivek, fölálkozás és szegénység igazságáról törvényt irt a földnek? Ki az, a ki a szalmaszálát dobja a kerékvágás vizébe, hogy a fuladó hangyácska belekapaszkodjék végvonaglásaiban? Van-e annak gondja a rongyra, melytől az emberek megvetőleg fordulnak el?

Vagy-e, te nagy valaki ezen a világon?

Letérdelt. Összekulcsolva emelé kezeit az ég felé. Rimánkodva néze föl és szét az égben, földön a végtelenség felé, és kereste az istent.

Ugy érzé, mintha saját énjében egy más valaki, nem ő, a kesergő, a kétségbeesett leány, a vergődő féreg, hanem egy emelkedő, okoskodó lélek magyarázni kezdené neki, hogy mi történt vele.

Ezen lélek az emlékezés ösvényén meghordozá őt, láttatá vele, mint mosolygott reá, mint esküdött neki örök szerelmet, mint füzte át ölelő karjával karcsu derekát: míg csábos nézése megigézte s átjárta szive vérét, elszenderíté, elaléltatá, addig lelke a forró csókok alatt - boldogságban, üdvben az egekbe emelkedett.

A maga érzéséből következtetett és kérdezé: «Lehetnek-e ezen forró vallomások hazugságok? Megczáfolhatja-e mindezeket egy pillanat?»

Többé nem a megvetés pillanatára gondolt, hanem sokkal fontosabbra: nem arra, hogy megszégyenítette, hanem arra, hogy azon ember kerülté őt.

Vajjon hazudott ez az ember? Átkos hazugság volt-e minden szava? Ömlengése undok csábítás, és nem szerelem? Ha szeretné hiven, nem hívta volna-e be táncolni, mint a hogy a többi legény mind elvitte a szeretőjét a lakodalomba? Avagy nem akarja, hogy a világ tudja, mikép ő a szeretője? S miért nem akarja? Szégyenli?... Valósággal szégyenlené? És miért? mert koldus leánya.

Az okoskodó lélek megtalálta, mi történt; minden meg volt fejtve előtte, a régi titkolózások, óvatosságok, elővigyázatra intés, minden meg volt fejtve. Szégyenli a koldusleányt, szégyenli szerelmét nyíltan bevallani a világ előtt.

És a másokra nem is gondolt, a ki ezt a fátyolt lerántotta szemei előtt s megmutatta neki az embert, a gyarlót, a rosszat, a csábítót, az istentelent.

Nem gondolt arra, mint a hogy a kártyás nem gondol a rokonszenves nézőre, a ki óva elővigyázatra inti a hamis játékos ellenében, hanem a veszteségre s daczra, hogy a szerencsét megfordítsa. Nem gondolt arra, mint szívében nem, ugy lelkében sem létezett neki más, csak a min indult: szerencsétlenségének eszmemenete. A kit szeret lelke rajongásával, szive forróságával, az szégyenli őt, szégyenli benne a koldusleányt. Mit akar tehát?

Örökké titokban tartani szerelmét. Tehát nem akarja, nem fogja feleségül venni.

Tenyerét emelte fejéhez e szédítő gondolatnál.

- Ki ő akkor? Mi ő akkor?

Szívéhez kapott és majdnem fölsikoltott.

A lélek, a mely vitte, haragra lázadt és szenvedélylyel bőszen kiáltott reá:

- Utáld meg! Vesd meg!

Nem akarta hallani, lázasan tiltakozott, kinlódva, küzdve lökdöse el magától e tanácsot, mint egy rémet, melytől - azt hiszi - eszt veszíti, és ismét az istenhez kiáltott.

Pedig az ott volt, az sugdosá neki a mindenségbe áradó leheletével:

- Emeld föl fődet! A ki elesett, én fölemelem, a kit lábbal tipornak, fölmagasztalom. Légy bátor, légy büszke, légy erős! Küzd le szerencsétlenségedet!

A leány zokogva kulcsolá össze kezeit.

- Tudom, érzem, édes istenem, hogy meg kellene vetnem, utálnom; tudom, képes lennék gyűlölni, de tudom azt is, hogy akkor megrepedne szivem, meghálnék. Olyan szerencsétlen vagyok!

Fájdalommal nyögdelé:

- Én istenem, mint szerettem ez embert! Szerettem, mint életem boldogságát. Meghalok e boldogság nélkül.

Hirtelen egy ábrándos vigasz melege futotta át szívét, s annak borzalmára nem is eszmélt.

- Talán jobb is lenne meghalnom, talán boldogabb lennék...

És besülyedt a hálózó sötétségbe. Az vitte, csalta.

Gondolkozott, ha lehet gondolkozni ily sötétségről, ha ezen sötétség szélén nem szünik meg az ész, a gondolat s mint egy örvénybe, nem csupán az örület szédti az áldozatokat.

Gondolkozott, de arról, a mit ez a sötétség hagy maga után, ha őt elnyeli.

Az isten ismét ott volt.

Mintha hangot hallott volna, valami siró, esdeklő hangot. Megrettent.

- Angyel! Miért nem szólsz, Angyel?

Megdöbbenve tért magához, fölemelé fejét, megtörlé nedves homlokát, eszmélve néze szét, a sötétség helyett újra a világot látta, habár szomorító látvány volt is az, a mit látott, mégis elérzékenyedésében enyhülést adott e pillanatokban. Nem is tudta, hogy ide ért; nem is tudta, hogyan ért ide; nem is tudta, hogy az egyetlen lénynek a közelében van, a ki könyeit szokta törteni, ki a jószívü emberek által könyörből engedett földél alatt, düledező, ajtótlan kamra zugában szalma-vaczkon nyomorog. Odafutott, odaborult és megcsókolta lázasan, forrón annak aszott kezét.

A vak koldusasszony megsimitá a bánatban odahajlott főt, és siró hangján újra szólt hozzá:

- Mi bajod, Angyel? Az imént sivalkodtál.

- Álmodtad! Éppen most jövök haza! - felelt Angyel elszorult kebellet.

- Oh! Angyel, hiszen sirtál, zokogtál!

- Nem sirunk-e mi gyakran, mindig?

- Igazad van! De én mégis megrettentem rajtad. Te most nem sorsunkon sirtál. Oh! akkor egészen másként sirsz. Teneked mélyebb, nagyobb bánatod volt.

- Tehát a vakok is látnak!

És ha az a szegény vak éppen a szülő édes anya, hogy ne látna a szívével?

- Vigasztalódjál, szegény, jó anyám, légy nyugodt, pihenj, aludjál, leányodnak semmi baja nincsen, hiszen itt vagy te, boldogsággá tenni neki az életet!

Angyel ugy érzé, hogy szemei újra telefutnak könnyel, könyeie ismét záporként hullanak, de most nem a kétségbeesés könyeie, hanem az elérzékenyülésé; lágymeleg könyek nem tépik, nem szakgatják, hanem könnyitik a szívet.

Letérdelt a kamra előtt és forró, buzgó imára nyitá ajkait.

- Édes istenem, édes jó teremtő istenem, hivtalak, kerestelek, te ott voltál velem. Légy velem, ne hagyj el ezután sem! Erősítsd, bátorítsd szívemet! Ne törjék meg sem a fájdalom, sem a gyalázat alatt. Álljak ki mindent, hütlenséget, eltaszítást attól, a kiért üdvösségemet áldoztam; melyeket meg fogok érni, hadd viseljem békén a megvetést, gunyt, utálatot az emberektől. Ne csüggedjek, távolítsd el a gondolatot, hogy magamat elveszítsem, engedd eszemben lenni mindig, nem feledni soha, hogy van miért élnem a földön, s kötelességem élni!

Az imádkozó körül egy búvkör van vonva, melybe a sátán nem mer belépni.

A kevély molnárlegény is, kinek a kidobás után azóta vére higgadt, vagy a ki talán még mindig igen élénken emlékezett a szép Angyelnek nem ugyan szerető hü szívére, hanem csókolni való piros ajkaira, midőn összeszedte magát, kifőzte, kitervelte magában, hogy saját érdekében meg fogja engesztelni a megbántott galambot. - Egyet gondolt.

Az ördög mindig gondol valamit, s mindig akkor jelenik meg, midőn hatalma inogni kezd.

A teljes holdvilág kibújt a felhők mögül, és mint egy térdelő szentet, fénynyel ragyogta körül az imádkozó leányt.

Az ima bűvköre hatott, az áhitat látása hatalmas és erős; az ördög megállt.

Megállt és pár lépésről némán, magábafojtott lélekzettel bámulá; bámulá tartósan, hosszasan, és megérdemelte volna, hogy abban a pillanatban a haragvó ég villáma sujtja le; az a gazember nem az áhitatszülte megilletődéssel szemlélte őt, hanem gyönyörködött megcsuszott ingvállain, hókarjain és gömbölyded, fehér vállain.

És ittas gyönyörrel rebegé felé:

- Angyel, én megbocsátok neked!

Angyel megdöbbsent. Az éjben kísértetek járnak, imádkozott tovább:

- De szabadíts meg a gonosztól.

A kísértő epedve, nyájaskodva suttogá:

- Angyel, nem haragszom!

Angyel reszketett egész testében, és imádkozott lázasan rettegve; nem akart elszakadni, elválni a buzgó imától, és úgy huzta-vonta őt az imádságból egy láthatlan erő; szive erősen vert, fejében zavart gondolatok tódultak az ima helyébe s szoritották azt ki onnan. Nem tudott, nem birt imádkozni s érezé, hogy ha fölpillant, elvesziti azt is, a mit eddig nyert az istentől.

Az elébb tudta, most már érezte, ki van ott közelében. Már hatott, az ördög megtörte a bűvkört, melyet az ima vont.

Miután imádkozni nem tudott többé, futni, menekülni akart a szegény egyetlen biztos menedékéhez, az anyai kebelhez.

Késő volt. Karcsu derekát egy kar övezte át, kezét a másik vaskéz fogta meg, forró és erős, keblénél lázas szívet érzett dobogni és csengő hang lehelete verdesett arcához.

Majdnem megsemmisült gyötrődésében, keserü, kinzó volt ez az ölelés neki.

- Tehát semmi, semmi erő sincs sem földön, sem égben, a mely megvédelmezzon tőle? - sirt, esdett a csüggedő leány. - Nincs semmi erő, mely eltávolítsa tőlem e gúnyos megaláztatást?

Fölpillantott, s e fölpillantás, melytől félt, e fölpillantás adta vissza nem testének, hanem lelkének erejét.

Irtózat, gyötrelem, undor, megvetés, fenyítés lehetett e fölpillantásban. A féketépett lélek fenéségét találta meg e pillantásban, a női büszkeség haraggal emelkedett s villámként szállt alá.

Parancsolt e tekintet.

Minden karnál erősebben lökte el onnan azt az embert.

Azt mondta az a tekintet:

- Nyomorult! még te akarsz nekem megbocsátani, te gonosztevő, a gyilkosnál bünösebb gonosztevő?!

A gazember megrettent, de nem lelkiismerete fenyegetésétől; nem a megbántott női büszkeség lángját látta azon a szép arcon, még mindig a csábos ördög sugdosott neki, a szép zsákmányt kezeiből siklani látta, s hogy ne hagyja, azt sugdosta neki:

- Angyel, ne neheztelj reám, bocsáss meg nekem!

Angyel keserűen hányá szemére:

- Mit tettél velem?

Az ember alázatosan közelgett, epedve a szerelem mély olvadásával, csábításával emelte hozzá szemeit, lágy, engesztelő hangon szólott, nem szólott, hanem esdekelt:

- Angyel! Elismerem, hogy megbántottalak, irtózatosan megsértettelek, de esküszöm, jóvá fogom hibámat tenni. Ha meg nem bocsátasz, nem látsz többé soha, de más sem ezen a világon! Látod, a bortól voltam fölhevülve; és azután éppen azzal készültél táncolni, a kit gyűlölök szivemből, lelkemből. Bocsáss meg, Angyel! Ha megbocsátasz, meglátod, egész életünkre boldogok leszünk.

Angyel keserűen nevetett, azután szigorú feddéssel nézett az emberre.

- Hogy érted ezt? Hiszen te szégyelsz engemet a világ előtt!

Az ember elszörnyedést mutatott.

- Én?! - kérdé mély illetődéssel és csodálkozással, úgy hogy e hangon megingott a lány kétkedése. - Én?! Hogy gondolhatod, hogy mondhatod ezt, Angyel? Ki mondta ezt neked? Én tégedet szégyelni, én, a ki mindenekfölött legjobban szeretlek a világon, a ki meghalnék nélküled, s kétségbe esném bocsánatom nélkül?!

A leány hallgatta őt, nem bírta távozni onnan; a miket most hallott, jól estek szívének; vigasztalás, elégtétel, a boldogság reménye volt azokban, miket hallott, a szív fájdalmai lassan-lassacsckán gyógyultak az irtól, csöndesedtek, és már csak saját magától, saját gyöngeségétől vált függővé.

- Ugy van! Nem értesz-e még? - folytatá a sátán, a leány kezét újra birtokába kerítve s csábosan hizelegve. - El foglak venni feleségül.

A leány arcát egyszerre derű futotta be; egy varázsilletésű szó lett elmondva, mely minden borut az arczról, minden bánatot a szívből tovaűzött. Nem remegett többé, a megindulás szelid érzelmekbe ringatta, önkénytelenül közelebb-közelebb simult, míg végre a vigasztalódás könnyeivel és örömeivel odaborult az ifju kebelére, az ismét megtalált boldogságra. Meg volt neki bocsátva.

Az háladatos volt ezért, ígéreteiben bőkezű, csókjaiban pazar.

A leány boldog volt újra. A szerelemnek egyetlen percze feledtetni, megbocsátani képes napok boldogtalanságát.

- Tehát elveszesz, feleséged leszek, jó sorsa lesz szegény anyámnak is? Nem rettegsz, nem szégyenlesz a világtól? - mondogatá boldog ábránddal, érzékenyen és hálás megindulással.

- A világtól?! Hát mit nekem a világ? Nem te vagy-e az én világom egyedül?

- De hát mondd csak azt nekem, - folytatá azután a leány, de némi habozással, - mikor?

- Nem soká.

- Ugy-e, csak hamar, minél előbb! - szólta, s lesüté szemeit.

A leány ingerkedve, tréfásan kérdezé tőle:

- És te sürgeted, nem én?

A leány nem felelt, arcát élénk pir futotta be s égő szemeit elrejté az ifju kebelére; de azért boldog, boldog volt nagyon.

Az pedig megdöbbsent e váratlanon. Gyors változás állott be nála.

Karja lesiklott a leány derekáról, mintha megsibbadt volna. Mintha boldogságát egy futó gondolat zavarta volna meg, a leány elpirulásával titkos összefüggésben gyorsan elsápadt és folyvást sápadt maradt, folyvást döbrent maradt; szíve nem lángolt forrón többé, és terhére volt, nehéz volt neki az a szegény féreg, a mint bizalmasan odahúzódott védszárnyai alá kebeléhez. Borsódzott, fázott tőle.

És gondolkozott tompán, érzéketlenül, sötéten.

- Ha el nem veszem is, a világ mégis meg fog tudni mindent, s a gyalázat mégis rajtam marad.

- Te nem beszélsz? Gondolkozol? Miről gondolkozol?

Csak mintegy félig magánál felelt a legény:

- Megmondom holnap.

- Mit mondasz meg holnap?

Vontatva, lassan, szorongva felelt az ismét:

- Hogy mikor fog lenni esküvőnk!

Majd azután gyorsan, mintha most már kész lett volna, számolt volna gondolataival, sietve tevé utána:

- Holnap éjféltájban jöjj el a zugóhoz, ott mindent elhatározunk.

Ezzel még egyszer megölelte a leányt, még egyszer megcsókolta, elsietett... gyorsan, gyorsan, mintha üzték volna; a leány pedig édesen, boldogan nézett utána, míg csak látta a kis ösvényen, mely a réten keresztül a vízi malom töltéséhez vezetett.

- Angyel, Angyel! - szólt ismét a vak koldusasszony. - Te beszélgettél valakivel. Kivel beszéltél?

A leány oda ült a vak koldusasszony fejéhez, s áthatott hangon rebegett:

- Most már elmondok mindent, édes anyám!

A molnárlegény pedig ment sietve a kis ösvényen, gyorsabban, mint a holdvilág odafönn a felhők között; azonban azon a ponton, hol a kis ösvény a malom töltésére fut föl, hirtelen leszögeződtek lábai, mintha valaki megállította volna.

Nem volt ott senki, csupán saját gondolata állította meg. Valami jutott eszébe.

Ezelőtt rövid idővel, nincs annak talán még fél éve sem, szintén éjjel volt, mint most, szintén sütött a holdvilág, mint most, éppen ezen a ponton a vállára nehezedett egy erőteljes kéz, ugyanaz a kéz, mely ma éjjel, s haragos, elszánt, elkeseredett hang dörgé fülébe:

- Hallod-e, ember?! Én csak egy leányt szerettem életemben, én ur vagyok, az parasztleány volt, de abban az egyben mindent megtaláltam, a mit lelkem, szívem magának teremteni tudott, szépséget, észt, jó szívet tisztán, zsenén, rontatlanul, a természetesség virágporával, úgy, a mint az jön a teremtő és a természet szent kezéből. Szerettem ezt a leányt; akkor, mikor az még csak piczinyke kis rongyos leányka volt, kiválasztottam magamnak, s mivel utáltam a nagy világ romlottságát, megfogadtam, hogy életem boldogságát fogom belőle teremteni. Nem úgy lett. A leány miattad nem fogadta el szerelmemet, mert tégedet szeretett meg. Én kitértem utadból, jegyezd fel ezt jól magadnak!... Ha e leányt boldoggá teended, nem fogok rád soha még rossz szemmel nézni sem; de ha ezen leány boldogtalan leend, kerülj engemet! Tanácslom neked, sorsod ne hozzon utamba. Hallod-e, ember, jegyezd föl ezt magadnak!

Ez jutott most eszébe.

- Eh! mindegy! - azt mondta most rá magában.

IV.

Minden vizi malmot, kivált úgy holdvilágos estéken, bizonyos búbajos ábránd, titokszerűség vesz körül. Nem csodálkozom azon, emberi hang nem hallatszik, az élettelen tárgyak suttognak, beszélnek, lármáznak itt. Emlékszem, mikor gyermek voltam, a szürkületekben órák hosszáig el tudtam állni, báméskodni, mélézni a vizi malomnál. A falu felső vége felől mintegy negyedóránnyira, hova a hinceli pusztá szögellik, Dalmánd és Keszi felé a Barcsán egy vén vizimalom feküdt; az építésével egyidőben ültetett fák mutatták, hogy régi, nagyon régi időkről beszélhetett; odvas, vastag füzek környezék, s szomorun csüngő galyaikkal lehajoltak tetejére; kerítéstelen udvarát kis erdő szegélyezte terebély nyárfákból, a zúgó felé pedig magas, suttogó jegenyék sora vezetett, az egyik oldalon a csöndes folyamból egy hosszú félkörös gát - tetején rekettyeszegélyezett gyalogúttal - nagy, sima tavat fogott fel, melynek háttérében magas nádasok emelkednek az erek zsombikjai fölött, tükrén pedig vastaglevelű, narciss-alaku sárga, és tulipán-alaku hófehér virágok libegtek, a malom kerekei a vizet csapkodva, tompa egyhangúsággal zakatoltak, a zúgó zuhogott, a békák ümmögtek a nádasok tövénél, a lélek önkénytelenül ábrándokba esik, és az elmélyedő ábrándok szellemeit, elsuhanó tündérek keresnek, mintha ilyeneknek mindenesetre kellene lakniok minden ilyen vizimalom közelében; a csöndes, szomorú merengés a lelket, szívet akaratlanul azon kesergő nótákkal foglalkoztatja, melyeket a vizi malmokról dalolnak. Hogy van az, hogy minden vizi malomról van fönn egy szomorú, kesergő nóta, mintha mindenik vizi malommal egy-egy szomorú történet lenne egybekötve?

Különösen pedig ez a nóta nagyon szomorú:

„Szivem molnár, itt a kalács, csak egyél,
Melegében a csókomból is vegyél!”
«Nem kell nekem sem kalácsod, sem magad,
Itt a zúgó, jó mély a víz az alatt.»

A ki a dallamát is ismeri, elismerheti, hogy ennél nincs szomorubb románcz a nép ajkain.

Valóban mint gyermek a mennyire szerettem ezen tó ábrándos környékét, éppen úgy nem szerettem az alsó oldalt, az alsót, mely a zúgón alól esett, mely már mindjárt a zsilipnél kezdődött; nem csak féltém tőle, de irtóztam, borzalmasnak találtam; a zúgónál keskeny padló vitt a szűk vályu mederbe szorított és sebesen rohanó ölnyi mély ár fölött, az ár erősen vágta, csapdosta az óriás kerekeket, azután szilaj zugással bukott alá több ölnyi magasból, és azon túl mint korlátból szabadult, nekiszilajodott folyam vágatott tovább habosan, sebesen.

Akkor és mindig azelőtt és azután is hires malom volt az, jó lisztet őrölt, nem nagy vámot szedett, és kellemes tanyája volt az őrlős parasztnak, ott ültek azok sokszor egész késő éjig, vén, magas füzek tövénél; míg a lovak saraglyához, oldalhoz kötve álmoskodtak az eléjük gyürt és megunt takarmány fölött, azalatt magasan lobogó tűz mellett, mely a fákat fényével egész hegyökig bejárta s a pompás látományt messze elragyogtatá, pipára gyújtva, el-elbeszélgettek régi mult időkről, vagy pedig el-elnevetgéltek egy-egy alkalmi bohó mesén, mely mindig a vizi malmok s molnárok rovására élczeskedett: mint vitt az egyszeri szegény ember hat ökrön hat zsák búzát a malomba, mint akadt el a homokban, mint fogta ki a hat ökröt s mint tette fel őket a szekérré s helyettük befogta a hat zsák búzát; hogy érkezett meg szerencsésen, hogy kereste a molnárt, ki a szomszédban beszélgetett, hogy szurta le a négyellő ostornyelet a szekér mellé s mily szerencsésen megőrlött akkorra, mikor az az ostornyél nem csak kilevelezett, hanem magas, sudar fává nőtt; és azután mily sok furcsaság történt e fával s a korpából font madzaggal, melylyel kidöntötte, hogy ostorához juthasson; vagy a másik mesén: a

papucsos és rosszködmönü Mihály molnárról, ki malmától megszökött s ki után malma nagy lassan sirva nyikorogta: «Mi... hály... ne... hagyj... itt!» Ezen s még más hóbortos furcsaságokon egész a könyekig röhögtek magukat.

De ezen malomra nem vonatkozhattak ily bohó mesék, vize mindig bőven volt, molnársa sem olyan rongyos, toprongyos molnár volt, mint a mesebeli szegény Mihály molnár, hanem gavallér kacziás fiatal ember, ki hegyes orru kordován csizmában járt, s világoskék dolmányán valóságos ezüst gombokkal kevélykedett; kinek mindig volt bora, pálinkája a látogató bátyámuramék számára, kész pillantása, kacsintása a fürge menyecskék és lisztlángot óhajtó hajadonok részére, sőt még csókja is, ha éppen úgy hozta az idő magával.

- A vám mindenből kijár, a mi a malomba jön! - szokta mondani incselkedve a csintalan molnár, s nem lehet mondani, hogy a nagyobb rész neheztelt meg; a molnár csinos ficzkó volt, s a mellett gazdag; valami Stlovocsik, vagy Stlabucsik-féle tót neve helyett éppen ezért az atyjára ragadt «Pénzes molnár» nevezet a fiuban már magyar-családi nevévé változott.

Jó dolga is volt, nem volt semmi baja, lehetett kevély, rátartó, lehetett vidám, pajkos; nem volt csoda, ha úgy lépegetett, hogy a lábát is alig tette a földre, s akár a garadra öntötte a búzát, akár a lisztet szedte, vagy a tengely ékét verte be, vagy a zúgót eresztette meg, mindig füttyölt, mint a madár, melynek szintén nincsen egyéb gondja a világon, mint ágról-ágra szállni.

A mai napon azonban nem hogy fütty, még mosoly sem jött ajkaira; de nem is lehetett ezen csodálkozni; ha eszébe jutott volna ennek okán törni a fejét, a legostobább bátyó is rájött volna, hogy a tegnapi lakodalomban vele történtek után nem is lehetett neki jó kedve. S mivel a molnárnak nem volt jó kedve, s mivel értésükre is adta, hogy ez este a köveket szándékozik vágni, az őrlés megszüntetésének kijelentésével tisztességes módon el lettek küldve, tehát még a rendes törzsmesélők is a napszálltakor elszállongottak. A malom környéke megnéptelenedett.

A molnár maga is így óhajtotta a dolgot.

Mikor a legutolsó asszony is - hátán egy véka lisztecskéjével - a töltés reketyéi közé lépett, a kerekek oly lassan csuszak, hogy nem hallotta többé zakatolásukat, csak a véső pattogását hallotta. A molnár vágta a követ.

A nap utópírja halványodva beoszolt a végtelenbe, a leszálló szürkület lassan-lassan elvevé a fák, a tárgyak színeit, feketébe öltöztetve lombjaikat, csak sötét körrajzaikat hagyta meg; a holdnak még távoli útja volt a fölkelésig; a nap nyugta és a teli hold kelése közt titkos homály állott be, mely csöndre hív mindent. Semmi más zaj nem hallatszott a malom körül, mint a véső időközös pattogása, mely műtéhez a követ a kerekek csak lomhán, nehézkesen fordulva forgaták.

Most csakhamar megszűnt ez is. A molnár lejött a kőpadról, letette a kalapácsot s vésőt; a nagy fejszét vette kezébe, kilépett a malomból s azután odajött a zúgó padlójához. Elővigyázva, mintha titkos munkát akarna véghezvinni, lehúzta magát, szétnézett mindenfelé a töltés kanyarulatán, a tavon, a kerekek felé, a távol téves sötétség felé, s midőn meggyőződött hogy a közelben csakugyan senki nincsen, gyorsan fölvette ismét fejszóját s aláfeszíté a zúgó padlójának, óvatosan, minél kisebb zajt igyekezve okozni; a fejsze fokát fabunkójával veregetve, fölfeszíté, azután fölemelé, fölebb-fölebb a padlót, elébb az egyik végén, azután a másikon, azután lázas sietéssel kiverte végeiből a két-két óriási szöveget, a megszabadított padlót gondosan ismét visszahelyezé előbbi helyére, a szöveget magához vette, bevitte a malomba s pontos megjegyzéssel föltette a kőpadra.

Ekkor egy nagy lélekzetvétellel könnyített magán, megtörlé verejtékes homlokát; a munkának fele be volt végezve.

Most már jöhet a leány!

A mécszet a kezébe vette és ismét fölvitte a kőpadra; de nem dolgozott többé, nem bírta többé a követ vágni; ha kezébe vette a vésőt, kalapácsot, keze reszketeg lett, szive szorúlva dobogott, és nem tudta leküzdeni, hogy ne borzadjon.

- Hiszen én nem ölöm meg. Hiszen hozzá sem nyúlok! - vigasztalá magát.

Mindegy! Mégis borzadt.

Arczát bántá a mécs világa, megfordítá, hadd világítson ki a kőpad ablakán.

- Legalább látja az utat a leány. Látja, merre jöjjön.

Látta is; a mint a rét gyalogútjáról a töltésre fölért, már látta messziről. Örült, mert azt jelentette neki, hogy ott várnak reá. Más fény nem volt a vidéken, ez volt az egyedüli; távolról hívó, csalogató kis csillag, közelebb-közelebb biztató fény, mely bátorítá s intett neki, hogy ne féljen; hogy is félt volna? a szerelem boldogsága vitte és egészen a közelben tündéri látomány tárult fel előtte, a mint a fény a kőpad hátuljának ablakán kisütött sugáritól a kerékről csorgó vizcsöppek, a bennük megtört fénynyel, gyöngyesőként hulltak alá.

Szép, gyönyörű volt ez, mert a legparányibb különösség is tündéri látomány, ha a forrón dobogó kebelt szerető karok ölelései várják. Mily kár, hogy a molnár e pillanatban megszünteti e szép látományt. Elvitte onnan a mécszet, azután fölebb vette a malomkereket, hogy a rohanó viz ne forgassa többé, s csak alatta suhanjon el.

- Jobb lesz így. Bizonyosabb így.

A leány a padló végén megállt egy pillanatra, talán hogy lesse, fürkészszre a homályban is a mosolyt, mely reá a túlparton vár, azután könyeden, biztosan rálépett, átszökelt s gyermekies örömmel nevetve veté magát keblére a sötét alaknak, ki csókjában susogta hozzá:

- Csak hogy itt vagy már!

És az képes volt elfogadni a csókot, képes volt visszaadni és azt mondani neki, azt susogni neki hogy: «Szeretlek, boldog vagyok, midőn így keblemre borulsz! Boldogul fogunk élni».

Képes volt neki elbeszélni, kiszínezni, részletezni azt a boldogságot, melyben itt, e szerelemre hívó ábrándos magányban mennyi és mennyi éveket fognak együtt élni, gyermekeket fognak fölnevelni, kiknek szentelve leszen életük; s áldani fogják az istent azért a boldogságért, melylyel életüket mennyországgá tette, és együtt fognak megőszülni a szeretetben... ezt mind, mind elbeszélte, holott tudta, s csak ő tudta, hogy annak a leánynak nem évei, csak órái vannak fenn életéből, most meleg, forró az ajaka, s még ez éjjel hideg fog lenni, örökre hideg... tudta, hogy meg fog halni, meghal azon törben, melyet számára éppen azon kezek vetnek, melyek most olyan szerelmesen ölelgetik.

A leány a tűzhelynél kis széken ült mellette, fejét annak dobogó szívére helyezé, epedő boldogsággal nézett annak szemeibe, hallgatta édes olvadással szavait, melyek nem nyugalmát, hanem üdvét adták vissza.

A gonosz elkábitotta fejét, képes volt csábitón mosolyogni, szerelmesen ittas gyönyörrel nézni szemeibe, lángoló határozattal beszélni neki, elhíttetni vele, hogy pár hét múlva az oltár előtt fognak állni, holott tudta, hogy nem fognak többé találkozni az életben. Meghatározta a napot, az órát, mely őket örökre egybeköti, mely a nyilvánosság előtt szenteli meg titkos szerelmüket, holott tudta, hogy az titok marad örökre, mint titok marad minden, mely azzal összekötve van. A leány elviszi azokat magával a sírba. Tudta, érezte, hogy így is kell annak lenni... hadd vigye...

És mégis marasztgatta forró kebelén.

- Ne menj még, maradj velem! A hold csak imént jött fel még. Az éjféli ha itt van is, de a hajnal még jó messze van.

A leány maradt; hogy ne maradt volna, hiszen örökre is ott tudott volna maradni, és ismét újra marasztotta és ismét maradt.

Azután egyszer elérkezni vélte az időt, melyben az éjnek titkos nyomása az álom súlyával mindenre ránehezül, még a fák, bokrok sem látnak többé, alusznak, nehéz, mély álomban, a hold egy delejezett dermenet fölött uralkodik, és maga is szökik, buvik e döbbentő mozdulatlanság elől, elrejtőzik sűrű, sötét felhők mögé... ekkor nem marasztotta többé.

A mig a leány ott boldog, szelid mosolylyal talán még tétovázva állott, kiosont egy pillanatra, sebesen a zúgóhoz iramlott, gyors izgatottsággal megereszté, azután fektéből fölemelte az átvezető padlót, lapjáról élire állította szorosan a fölvonók gerendáihoz. Ez mind megtörtént pár pillanat alatt.

Semmi átjárás többé, csak a víz zúgott, rohant sebesen. Az út el volt készítve a sirhoz.

Halvány volt és reszketett, midőn visszatért.

- Most már mehatsz! - suttogá a lányhoz lázasan.

És elkísérte egészen addig; s a leány még mindig pirosnak, mindig mosolygónak vélte őt a homályban, s a bucsucsókban is hitte, hogy forró szerelme az, a mitől reszket.

Ha arcát mélyen vizsgálta volna, s ha látta volna szivét, megborzadt volna tőle. Az ember ébredt föl egy pillanatra és harcolt, küzdött a sátánnal, de csak egy pillanatra. A sátán azt susogta: «Hagyd, azt, a mi történik, ilyen sötét éjjel nem látja senki sem! Örök titok marad».

Egy szó, csak egyetlen óva intő szó a kebléről fejlődő leányhoz, és még nem késő semmi, még meg van mentve. Nem mondta ki azt a szót. Még azt sem mondta neki: «Isten legyen veled!»

E pillanatban éppen ott állottak meg a zúgó átjárása végénél. Még ott is bucsuztak.

A leány még egy csókot illesztett kedvese ajakára, azzal kirántotta magát karjaiból, gyorsan megfordult, a padló felé szökölt, s mintha valaki meg is lökte volna, hullani érzé magát; rémülve sikoltott föl, nem találtak padlót lábai, hideg vízbe hullt; a mihez kapott, arról egy kéz gyorsan lefejté ujjait s eltaszítá onnan; egy sodró ár fogta meg, ragadta, vitte sebesen; kétségbeesve, sikoltva kapdosott, kezei nem találtak semmit, a mit ismét megragadjon... ismét egy velőtrázó sikojt hallatott. És nem futott menteni senki, senki nem kapott utána, pedig csak kezének nyujtása is elég lett volna.

Amaz irtózva futott el onnan Megborzadt ettől a velőtrázó utóbbi sikoltástól s attól a kétségbeesett arctól, melyet imént látott, midőn ujjait lefejtette.

És még egy sikoltás, és még egy sikoltás, és mindig sikoltás.

Az a nyomorult folyvást hallotta azt a sikoltást, pedig talán nem is volt több. Csak úgy vergődött, mint amaz a halálban, és az ő halántékairól is csorgott a víz alá, és félt mozdulni a zúgól, a hova vonta magát, a honnan rettegetve figyelt.

Régen csönd volt már, és még sem volt bátorsága előjönni. Lázas, kinzott agya pedig unszolta, hajtotta, hogy még van hátra valami, még tennie kell valamit. Kinlódva feszíté gondolatait, és nem jutott eszébe, nem birt arra emlékezni, hogy mi az.

Egyszerre örületes rettenet szállta meg.

Eszébe jutott, a min kinlódva gyötrődött: a gyilkosság nyoma.

A zúgó padlója föl van szedve... hát ha járt ott azóta valaki...

E rettenetes gondolat korbácsolva verte ki őt a szabadba, hajszájai az égnek meredtek föl.

A zúgó padlója még úgy volt, a mint hagyta.

Ha azt így lepte volna valaki!

Lélekvesztve rohant oda s görcsös rántással helyére fektette, azután izgatottan vette a fejszét, hogy leszögezze.

Homloka csupa láng volt, és mégis fázott.

Elfeledte, hova tette a szögeket... Jaj, ha meg nem találja őket!

Kereste itt, kereste ott. Nem voltak sehol. Majdnem megőrült.

Emlékezetének irtózatossá válásával végre a kőpadhoz futott. Most már tisztán emlékezett, tisztán, világosan tudta, hogy oda tette őket, a lépcsőtől egy arasznyira fejjel kifelé... bizonyosra ment.

A szögek nem voltak ott.

Kétségbeesetten ordított föl. Ebben meg kell örülni. Lerogyott a kőpad lépcsőjére és tenyerivel nyomta, csikarta izzó homlokát. Parancsolta, kényszeríté, hogy emlékezzék, de az nem tudott mást semmit.

Az elkésés rettegetése nem hagyta csak perczekig nyugodni, már a hajnal hasad, már jönni fognak. Ujra rohant, még izgatottabban, még lázasabban rohant a zúgó padlójához.

Majdnem fölkaczagott örömeiben. A fészlő virradat egy kissé látni engedett. A szögek ott voltak a padló végénél gondosan, figyelmesen egymás mellé helyezve; mohón fölkapott kettőt, helyeikre verte, azzal futott vissza az innenső végéhez, fölkapott egy szöveget, és gyorsan helyére ütötte; nyult a másik után, és nem talált többet. A negyedik szög nem volt ott.

Ismét megrémült, és megrémült még irtózatosabban, még félelmesebben, mint előbb bármikor.

- Hol lehet a negyedik szög?

Kapdosva kereste, kereste mindenütt, ott közel, az uton a malomig, a malomban benn és vissza a zúgóig... A negyedik szög nem volt sehol. A negyedik szöveget nem bírta sehol megtalálni.

Valami jutott eszébe, a mitől nagyon megdöbbsent:

- Vajjon itt voltak-e már akkor ezek a szögek?

Emlékezni akart, mikor hozhatta ki őket: akkor-e, midőn a lány utját elkészíteni jött, vagy pedig csak az előbb, midőn lázasan kirohant a padlót visszaszögezni. Kinzotta magát, de nem jöhetett reá; hogy jutnának az embernek olyan dolgok eszébe, melyeket önkivületes állapotban cselekszik?

Megmaradt tehát előbbi gondolata, és borzadt...

- Nem vitte-e el magával azt a szöveget, vagy nem akadt-e esésében ruhájába?

Megfogta a zúgót is, a meder pár perc alatt víz nélkül maradt, lenézett a fenékdeszkákra... a szög nem volt ott sem. Megkaparta, megkotorta a legkisebb fűvet, a legkisebb homokot... a szöveget nem találta.

Midőn a malom legkisebb zugát is fölhányta és nem találta, majdnem tébolyodva kérdezé ki-merülésében:

- De hát hova lehetett, hova tűnhetett? - s gondolkozott olyanon, a min sajátlag nem is lehet gondolkozni.

Most hirtelen távoli dübörgés ütötte meg füleit. Figyelt. Kivette: távoli lódobogás volt a sík gyepén, száguldó ló dobogása a hincseli puszta felől, s a földrengés futó morájának gyorsaságával közeledett s érkezett meg. A molnár gyorsan behúzta magát a malomkerekek közé.

Egy pillanat alatt, mint villám, egy lovas termett a zúgó padlójánál; csak úgy póre öltözetben, szőrére ült a megszilajított nemes állaton, meg sem állt a padló végén, mi volt az neki?... Mintha csak éji szellem lett volna a futó betyár, egy suhanással áttermett a keskeny padlón az innenső partra, s eltűnt, mintha egy lebbenő fecske szárnya vitte volna el.

Lélekzete elhalt, mozdulni sem mert onnan.

Most ismét lódobogást hallott. Rettegve figyelt. Főlebb az országut nagy hidjánál két lovas jelent meg. Amaz az üldözött volt, ezek az üldözők. Pandurok voltak. Vére elhalt, alig bírta elhárítani magát, hogy még nem érte jönnek.

Ezek is a hidról letérve, a malom felé csavarodtak, lovaikat megállították a malom-ajtóban, szét- és benéztek a nyitott ajtón, azzal tovább siettek. A molnár a világért el nem árulta volna magát s csak akkor nyugodott meg, csak akkor jött elő rejtekéből, midőn azokat a falu felé vágatni hallotta.

Ha nézett s láthatott volna utánok, látta volna, hogy nem csak nyomát nem éri a betyárnak, hanem nyomát veszítik, s a falu szélén már meglássítják paripáikat.

Most ismét a szög jött vissza eszébe, ismét csak a szög, mindig csak a szög. Az nem hagyta nyugodni. Kereste... újra kereste... s majd megbolondult bele, hogy nem találja.

Csak midőn érkező kocsik közelgő zörejét vélte hallani, eszmélt arra, hogy körülnézzen, ha az éjjeli borzadálynak nem maradt-e valami nyoma?

A zúgóból a gyilkos hullámok már régen tovairamlottak, a víz ott tisztán, mocsoktalanul sietett, a malomkerekeken a legkisebb foszlány nem maradt a leány ruháiból, legkisebb nyoma, legkisebb jelensége nem maradt a rémes eseménynek, mely itt az éjjel történt.

A szép, csendesen pirkadó hajnal, az érkező emberek vidor, mosolygó közeledése megnyugtathatta volna. Sem az ég, sem a föld nem tud semmit. Különben mit is tudna?...

De a negyedik szög mégis csak nem tudott, nem bírta kimenni fejéből. Néha félt is föltekinteni, azt hitte: mindenki látja azt, hogy hol van, csak ő nem látja.

V.

A grófné a parasztlakodalom után való éjjel csak nagynehezen, csak hosszas, tünékeny ábrándozások után, melyek félig az álom badar képeibe játszanak át, birta lehunyni szemeit; mindig egy alak lebegett előtte, daliás, eredeti alak, karcsu természetével, okos, nyílt, bátor tekintetével, délczeg magatartásával, szép tánczával, kedélyes könnyűségével, melyek mind oly csodásan összesülnek, hogy a természet eredeti fiát tetszővé, még többé: regényes eszménynyé emeljék.

Nem tagadhatta el magától, hogy az eredetiség különös, szokatlan benyomással volt rá. Nem ment ki eszéből, midőn felébredt és még mindig vele foglalkozott, s midőn a melegségtől eláradt kebelben egy forrón szeretni képes szívet föltételezett, érdekeltette magát általa, érdekeltette magát sorsa, annak körülményei s mindazok által, a melyeket róla beszéltek. Mosolygott rajta, mindez tetszett neki; ez ifju embert sajátos nimbusza vette körül a parasztköltészetnek, mely nem csak kalandos, hanem mesés világ bálványozásába emelte: nóták voltak róla készítve, daloltak róla, szép alakjáról, szép tánczáról, lovairól, kalandjairól, gavallérságáról; a mi csinos, a mi szép, a mi nemes, a mi csábító, a mi gavalléros, tréfás, hamis, ábrándos, meglepő és megragadó lehet egy népdalban, az egyikben-másikban mind el volt mondva róla; a csillagok voltak rárakva.

A népköltészet ez eredeti tárgya nem hazudtolta meg hírét előtte; meglepte, s meglepetése folyton növe érdekeltséggé erősödött; folyvást azon tánczczal foglalkozott, melyben vele lejtett, folyvást fülében csengtek a természetességnek őszinte és nem csinált bókjai, előtte ragyogtak a szemek, melyekben nem a szalon-udvarlók bántó követelései, de a szív melegségének szelid és mégis hatásos fénye csillogott, s míg sajnálta, hogy multságának az a kellemetlen esemény véget vetett, nem birt szabadulni a vágytól, a gondolattól, melylyel ismét közelébe ohajtotta s vágyott még jobban megismerni.

Nehéz lesz-e ez? Sok akadálylallyal lesz-e ez egybekötve? Pedig ő gyorsan, rohamosan kívánta.

Egy eszméje villant, s majdnem tapsolt örömeiben.

- Miért ne? - mondá mosolyogva magához. - Nem voltam-e már mindenhol a faluban, és nem illemes-e a kölcsönt egy csapással visszaadni, s csak magam tudom, hogy szándékom mögött az önzés lakik. Nem vagyok-e már elég népszerű, szeretett, hogy ilyesmit bizton tehessek, s a mi azt illeti, falun nem mindig, nem minden pillanatban örömet engednek-e az emberek a multságoknak?

Elhatározta, hogy ma, még ezen nap, kastélyában egy multságot fog rögtönözni, melyben a helybeli birtokosoknak a szives fogadtatás megköszönését fejezvé ki; s az illem adóját leróván, a társadalmi összeköttetés lánczait erősíteni s egyszersmind magát kárpótolni fogja a menyegzőben elvesztettekért.

- De vajjon el fog-e ő jönni? - gondolkozott elmélyedve.

Ime, azon vette észre magát, hogy ismét róla gondolkozott.

A mint végigjár képzetében a meghivandó helybeli birtokosok házain, ismét és ismét csak az ő házához ér. Csak ez egyetlen urilak a községben, hol nem tett beköszöntő látogatást, és mégis ez az, a melylyel legtöbbet foglalkozik, ismét, csak ismét odaér képzetében, oda, a hol nem volt soha, de melyet azért mégis jól ismer kívül és belől.

És éppen azért mélyen elszomorodik.

Ez a lak lenn, a viz mellett hosszan elnyuló falunak alsó végén, Szatyond felé fekszik, éppen ugy a vizre hajló kerttel, mint az övé. Az alföldi kuriákon vannak még itt-ott a mult időkből

fönmaradt ilyen patriarchális fészkek. Hosszu, zsendelyszegte nádfödeles épület, elől végig faoszlopos és deszkás folyosóval, melyen agarak ásítognak, sütkéreznek a napon. A ház eleje - a bevezető utat kivéve - be van növe gyepel; s a mi benöve nincs, az omladozott és résekkel teljes téglakerítéssel övezett pár holdnyi alsó udvar, összerohadt szalmával, trágyával van borítva, melyeknek halmaza hosszú évek alatt néhol az istálló födelének magasságaig emelkedett. Az egész udvaron egyetlen fa, a ház belső végén a köcsögtartó, melynek hézagosan megmaradt öt foga közül kettőn egy-egy csorba edény szomorkodik, s az istalóból keserves vonatkozást bög hozzá az egyetlen tehén. A háztól az istalóig elhatolni több kell a bátorságnál: elszántság; szinte száanalomérzet futja át a keblet, a mint a roskadozó tető alá alacsony ajtón kell belépni; de belépve, ámulat cseréli föl a száanalom helyét: négy kereszt-jászlon nagy lombáros ökrök torkig turkálnak, sőt nemcsak turkálnak, hanem aljadzóként is gázolnak a pazar bőségű takarmányban. Önkénytelen kérdezi a szemlélő, ha vajjon ezen állatok a helyett, hogy itt kényelmesen kérözve heverik az időt, nem tudnának-e okosabb foglalkozást találni, ha egyebet nem, az óriási szemét kihordását? Azután a mint a másik ajtón belép, még jobban elámul a szemlélő, szebbnél-szebb lovakat lát, melyekből három, négy, öt négyes fogat is kitalálnék, s még háts-paripának is maradna. Gondolkozóba esik, vajjon maga a szenvedély igazolja-e ezeknek fölösleges nagy számát, s nem sokkal célszerűbb lenne-e még egyszer annyi jármózt tartani, s egyszersmind azokat a pipázva beszélgető cselédeket folytonos dologra szoktatni?

A grófnő elszomorodva fordítja el onnan arcát, mély levertséggel a házhoz jön vissza képzetében, nem kell félnie, az agarak nem haragjukban, örömben verik majd le a lábáról, s nyájaskodásaikkal tépik a ruhát. Lehangelve keresi a kertét a ház mögött. Itt hajdan gyönyörű szép gyümölcsös állott s azon túl szép park, mely a Barsára nyult le. A gyümölcsösből hajdan még messze vidékekre is hordtak ojtógalyakat, most ki van pusztulva. A mint egy fa szárad, a tüzre kerül, a kidőlt helyét ujjal nem pótolja senki, az az egy pár körtefa, mely meztelen ágaival, csenevész leveleivel a térdig érő gazból nagy csontvázként emelkedik föl, gyászos látomány; az utak eltűntek, csak egy-egy ribiszke- vagy pizkebokor jelzi, hol voltak valaha. Az az egyetlen gyalogut, mely rendetlen kanyargással beljebb fut, csak a szolgáló vizre járó útja, s az elpusztult gyümölcsösből beljebb vive, többé nem diszkertbe vezet, hanem egy tömkelegbe, melybe oldalt hatolni sehol nem lehet, mely nem kert többé, hanem egy alját fölvert vadon, melynek szövevényes gazai alatt csuszó-mászók laknak, s még az itt buján termő gyöngyvirágot is fél a kéz leszakítani.

A grófnő mély száanalommal fölsohajtott:

- Pusztulás és árva elhagyottság mindenhol, minden nyomon! És ennek az embernek, ki e pusztulást nem látja, ezer hold földje van. Hogy nem látja? Nem látja, mert nem a szemén, hanem a szíven van azon burok, mely a lelki vakságot, a közönyösséget teremti.

Nem tört pálczát fölötte. Hiszen ismert mindent belől is, nem csak kívül. Ily szomorú látványok nem csak a száanalmat, de a kíváncsiságot is földézik és keresztetik, fürkésztetik az életben az indokolást.

A grófnő tudta, hogy valaha a boldogtalanság lakott itt, és utána a boldogtalanságnál is nagyobb szerencsétlenség lakik, a legnagyobb átok a földön, egy elhibázott élet.

Az elhibázott életnek pedig nincs sem rendes iránya, sem célja, sem reménye.

Az értesüléseket nem kellett keresve-keresni, mindenki tudta és mindenki beszélte azokat.

A szerencsétlenségek láncolata volt ahhoz a háztájhoz kötve, a pusztulás még az édes atya: Füzér Elek életében vette kezdetét.

Egy szerető kedves nőt birt, egy vidor, mosolygó gyermeket; élt jólétben zavartalan boldogságot, képzetében alkotott magának boldog jövőt, és egyetlen pillanat összezuzott, lerombolt mindent. A sors egy hullában eltemette mindenét. Oh! igaz az, borzalmasan és nagyszerűen igaz, hogy az élet boldogságát, fényét a szeretet mindent összeölelő pontja, az érzelmek, gondosságok hű őrangyala tartja együtt egy picziny, gyöngye kézben. S ha a lélek, mely mindennek, a mi könnyezett fényt, örömet adott, megszűnik, elalszik, tovaröpül! a vigasztalhatlanság előtt veszve van minden. Füzér Elek is nem nyert többé vigasztalást, s még hozzá fájdalomnak vigasztaló enyhítése helyett éppen neje rokonai részéről támadtatott meg kiméretlen, igaztalan pörökkel, melyek azután megingaták bizalmát az egész világ iránt. Prózai dolgok ezek, de nagyon érzékenyek. Egy féreg nőtt szívében, nem ment társaságokba többé, a mint mondják: mosolyogni sem látták ezután. Huszonhét éves korában ősz lett, homloka redős, feje meghajlott, és a világ mindig-mindig sötétebb lett előtte. A féreg kidöntötte a fát fiatalon.

A grófné, a kit nem is ismert, megkönyezte a szegény Füzér Eleket.

Mindenki jól tudta ezt, de az kevésnek jutott eszébe, vagy tán jobban mondva: senkinek sem, hogy ezen körülmények azon ártatlan árvácskára is befolyással vannak; a hit, a szeretet, mely keblében az élet felé ébredesz, azon szomorú befolyásból veszi színét, melynek légkörét fogékony gyermekkorában beszívta. S milyen szívvilága lesz a gyermeknek, mily érzelmek fognak fölötte uralkodni! Érzékenység, melynek szomorú ábrándossága a szülő anyja, kételkedő habozás a vele egyenlő emberekkel szemben, a sziv, melynek szüksége van szeretetre, önkénytelenül azon irányba vonzódik, mely oldalról az édes atyát ért multnak rémei nem ijesztik, s minden szórakozását, vágyát azon körben keresi. Ezen segített nevelése is, mert ugyyszólván maga nevelte magát.

Hozzá kell ezekhez adni, hogy árva volt, s az árva sorsát - lelkileg és anyagilag értve - az egész világ ismeri. Vagyonáról elég lenne elmondani, hogy gyám kezelte. És ki az a gyám? Egy megkötött kezű ember, ki szegény, jámbor ott is árt, a hol hasznosan akar működni, ki saját felelősségére nem mer tenni semmit, ki retteg, riadozik a sok szükséges költségeknek úgy a gyámhatóság, mint a világ előtt igazolásától, kinek helyzetszerűleg rendesen el kell készni mindennel, mert mint az osztrák hadsereg hadjáratait mértföld-messzeségről s rendesen eső után szabják, rendelik tetteit, kierőszakolt takarékoságában tőkét gyűjthet ugyan, de az alatt a birtok, mely e tőkét adta, a javítások, befektetések halasztgatása, késedelme miatt haladt a megindult pusztulásban, a beltelek, a ház, az elhagyott kertek rohantak a teljes pusztulás felé.

Elég-e már?

Nem elég! Még a gyámi kezelés eredményeihez az is szükséges, hogy egy éretlen ifjút nagykorúsítsanak. A gyám örvend, hogy megszabadul, a rokonok boldogok, hogy befolyásukat visszanyerik, örömet sietnek bizonyítványaikkal, beleegyezéseikkel a nagykorúsítás eszközléséhez, és azután vetekednek, ki hajtja, ki űzi hizelgő, hálózó tanácsával minél jobban az örvény felé? Az első, hibás lépéssel a világba hajított ifjú függetlenségében azon örül, azon kap: minél több bolondokat tehet; hajlamai akadálytalanul viszik kegyelt irányba felé, lovagol, paripázik, mulat, tivornyáz: azon föltétellel, hogy lekötelezzék az emberek, kik jövőjét szívkön hordani mondják, ellátják pénzzel, és azután mikor hiszik, hogy már befolyásuk megerősítve van, fölteszik, hogy megházasítsák.

Szegény Dini! Hiszen még ekkor is csak labda volt a sors s mások kezében, s nemsokára oda jutott, hogy a maga csalódását érezze az emberek iránt; oda, hogy nemsokára kitépje ismét a fogamzani kezdő bizalmat s megundorodjék tőlük.

Szive nem ébredt még szerelemre, csak tudta, látta s gondolta, hogy mindenkinek felesége van. - Ilyen állapotban legkönnyebb a fiatal embert megházasítani. Az első rokon-lánykát, kit

a legélelmesebb nagybácsi számításból rádísputált, eljegyezte, s csak a véletlen hozta ugy magával, hogy meggyőződött arról, miszerint a leánya kezét nyújtja ugyan neki, nőül megy ugyan hozzá, de mást szeret s esze ágában sincs e szerelmet fölmondani. Eszmélt. Visszatérni készülő bizalma zavarba jött, azután gyorsan önérzetre ébredt, otthagya a leányt, megutálta, megvetette azon embereket, kik között még az ártatlanok szívében is hazugság és számítás lakik, s egy szomorú, keserves meggyőződésnek adott szívében helyet: azok legrosszabbak hozzá, a kik vér szerint legközelebb állanak, s annál gonoszabbak az emberek, minél több világi műveltséggel bírnak; a jóságot, az igazságot, az egyenességet csak a természethez közel kell keresni.

A grófnő igazolta őt maga előtt: a mi a világ előtt szenvedély, botlás, bűn és szégyen volt, előtte nem volt az. A főntebb elősoroltakra azt mondá magában:

- Ezek mind elegendőek ahhoz, hogy bennük egy elhibázott élet gyökereit keressem, az elhibázott életét, mely szórakozást nyújthat ugyan, de boldogságot soha.

Ezzel elküldé a mai estélyre szóló meghívóit.

Megírta Diniét is, és akarta, szerette hinni, hogy eljön; hiszen ő nem tartozik azon emberek közé, a kik bántották valaha. Ez lesz az első lépés a visszatérés felé.

Egy kis rögtönzött estély akar ez lenni, a mint nevezé, mely mégis azután sokszor jobban szokott kiütni, mint a nagy előkészülettel kiszámítottak. Egy jó kis esti multság, mely kezdődik sétával a kertben, a virágok között, és végződik vacsorával a termekben.

Igy van ez tervelve, és azután egyszerre mindenki jól érzi magát, mindenkinek pompás jó kedve kerekedik, és a multság igazabban csak vacsora után veszi kezdetét és eltart hajnalig, addig, míg a hajnal mosolyog be az ablakon.

VI.

A grófnőnél nagy társaság gyült egybe, a meghívottak kivétel nélkül megjelentek, és megjelentek pedig kész örömmel; és miért kész örömmel? számítottak-e arra, hogy jól fognak mulatni? - Támogassuk-e előérzetüket tapasztalásunkkal, elmondjuk-e, hogy a grófné már minden teinsasszonytól ozsonnázott a faluban, hogy minden ozsonnát izletesnek talált, hogy távozása alkalmával megcsókolta a háziasszonyokat és a leányokat? Elmondjuk-e, hogy távozása után a háznál mindenhol jó kedély maradt, s így ha nem hozzátartozónak, de mindenestre szívéhez tartozónak vallotta mindenki? Hiszen ezeknél már nem mondhatunk többet. Senki sem maradhatott el.

Szivesen, örömmel, bizalommal jött mindenki; tudta, hogy otthon fogja magát találni.

A grófhölgy bánásmódja, melyben mintegy lelkével érinté az embereket, ellenállhatatlan volt.

Dini is eljött. Hogyan maradt volna el? A bűvös-bájos érintés őt is érte. Soha sem látott ilyen asszonyt; olyan különösen kedves, nyájas volt az, mintha nem is ismerőse, hanem egyenesen éppen rokona lett volna; s igazán oly remekül tánczolt, hogy csak azért is soká rá tudott volna emlékezni; minden szavában, bánásmódjában olyan különös megfogó modora volt, mely egyszerre barátjává tett mindenkit, kivel csak találkozott; első találkozásra soha, de soha senki sem mutatott hozzá annyi nyilt, őszinte szívélyességet.

- Igazán nem egy büszke urnó, hanem egy szép, jó kis teremtés! - így szerette nevezni magában.

És a jó kis teremtés most is azon szivesen fogadta, kezét nyújtotta neki, mint valami régi, bizalmas ismerősnek. Ez Dinit saját szemei előtt is fölemelte; jól esett neki, s a mai napot szép nappá igérte számára.

Azután bevezeté őt a női szalonba. Dininek - vagy akarta, vagy nem, - engednie kellett. Oly kellemmel, bájjal tette ezt, észre sem vétette, hogy parancsol, hogy zsarnok, s mindenhol az ő akaratának kell megtörténni. Egyébiránt nem találhatta helyzetét kellemetlennek, mert - miért, miért nem - a grófné maga is ezen teremben időzött legtöbbit, ügyességgel birt, vendégei közül kit sem hagyni zavarban, be tudta őt is vonni a társalgásba, megkezdve a népdalokon, a népköltészetten, átmenve a lovakra, a pusztára, a pásztorélet szépségeire. Dini azon vette észre, vagy inkább nem vette észre, hogy a társalgásban nem csak élénk részt vesz, hanem tiszta természetességgel és kedélymelegséggel fűszerezett előadása figyelmes hallgatókra talál. Talán a grófné volt egyike a legfigyelmesebbeknek; sokszor megpihenteté a beszélőn szemeit.

Midőn így szemlélte őt, el-elgondolá:

- Valóban igazi uri alak. Valóban kár ily szép külsejü, ily szép, természetes eszü ifjuért, hogy oly vakon rohant az elparlagosodás felé! Valóban kár volt magát a művelt társaságból kiküszöbölnie, maga ellen elkövetett bűn volt sülyednie, mert társadalmilag sülyedés már az, ha az ember nem műveltségéhez való emberekkel barátkozik s nem művelt állásához mért élményekkel foglalkozik.

Szánta és sajnálta magában, ha ezekre s arra gondolt, hogy ezen elhibázott étellel a szegény ifju már hirnevét is kockára tette.

Szerencsétlen ifju!

A szerencsétlenségek véghetlen nagy átérzésének kell itt a külsők mögött lakni, azon beteges érzékenységnek, mely semmiről sem bizonyos, csak a boldogtalanságról. Tudni, érezni, hogy

nem birunk semmit és senkit szeretni a földön, és tudni, érezni, hogy nem szeretettünk senki által. Éles fulánk ez a szívbe, mely folyvást szur és vérez. Az ábrándosságnak e ferdesége uralkodik fölötte, melynek eredményét a nagy világ blazirtságnak nevezi, falun pedig elkese-redésnek tartatik, de olyan elkese-redésnek, mely szájalmat nem ébreszt.

Mi is lehet az olyan élet más, mint tarka, bizarr játék a kétségbeeséssel? Avagy a műveletlen emberek czimborasága, tivornyák s ledér nőkkel szőtt viszonyok lehetnek-e más, mint az elfásult, lemondó élet szórakozásának kinövései?

Kaczag közöttük, de nem boldogságból, csupán hóbortból.

Szerencsétlen ifju!

És nem szabadulhat ez örvényből? De igen, csak azt a fulánkot kellene szivéből kihuzni, melytől öntudatosan érezni s gondolkozni nem bir.

Tehát ki kell huzni onnan!

S azután a grófné még többet foglalkozott vele, föltette magában, hogy még nyájasabb, még szivélyesebb fog hozzá lenni, még kellemesebbé teendi neki a napot.

A szaloni társalgás után a séta következett a kertben.

A grófné megvezetgette vendégeit mindenfelé a szeszélyesen kanyargó utakon, a kis hidacs-kákon, a picziny tóparton, a remetelaknál, a barlangocskánál, a gerlék kalitjánál, a hattyuknál, az üvegháznál, mindenütt mindent megmutogatott, élénk kedvességgel magyarázott mindent, dicsekedett ritkább virágaival, egy pár különösségeivel: a fürtös dáhliával, melynek, mint a noisette-rózsa, olyan apró virágai a hortenzia tölcseireiként egy száron, egy csokorban vannak növe, a sorai fehér rózsával, melyen vércsöppekként piros pontok ülnek. És elvezette őket a kertben a legszebb pontra, a hársak alá; lenn a kert alján a Barcsa-partra; a kastély felől magas fák, bokrok rejtik el e menhelyet a szem elől, csak midőn a kanyarodó uton oda téved a sétáló, egyszerre, egy varázspillantásban tárul föl az elragadó látvány szeme előtt: hat szép terebély hársfa összehajló lombozata sátozt képez, oldalt köröskörül állványokon és különféle hegyi kövekkel földött mesterséges halmon fölrakott virágok szegélyzik körül a gyönyörű rejteket. Csak a Barcsára van nyitva a kilátás, mely ott simul el sárgaliliomos, sűrű sásos partjaival alig husz lépésnyire. Tul a vizen pedig a lemenő naptól beragyogva és a folyamra árnyát vetve, elterül a nagy szattyondi erdő, gazzal fölvert bozótos aljával, sűrű és sötét, s mig levelei susognak az esti szélben, a vadgerliczék méltán bugnak lombjai közül.

Dini kellemesnek, üdítőnek érezte ezt a sétát, s mikor éppen ide értek, azt lehet mondani: közel volt ahhoz, hogy e pillanatok boldogságnak érezze.

A grófné itt hat parányi lépcsőt mutatott meg, ott libegő kis tarka csónakára czélozva, s vidoran elcsevegve, mint szokott csónakázni, bohókásan nevezte e helyet kikötőjének.

A grófnénak nem kelle igyekeznie, hogy őt folyvást magához közel tartsa. Dini folyvást ott volt, gyönyörködve hallgatta legkisebb szavát.

Azután ismét tovább mentek, sétáltak vissza a kastély felé; Dini egy bűvös tündérvilágban vezetett, s a vezetőt követte engedelmességgel.

Ismét benn voltak a termekben, a grófné folytatta szivességeit, Dinire nézve valóságos varázslattal. Leült a zongorához. És hogy játszott, mily gyönyörű hangok olvadtak föl ujjai könnyed suhanásai alól!... De nem csak hogy játszott, hanem miket játszott, milyen dallamokat, azokat az édesbus magyar népdalokat, melyek oly ritkán hallhatók a zongorán ügyesen és érzéssel előadva, melyekben nem csak ez az édes szent föld tárul föl szemünk előtt, hanem sziveinket életünk emlékeivel, élményeivel, boldogságával, ábrándjaival összekötött édesbus honfiúi érzés önti el. Ez a népdal titka, sajátsága, rejtélye, bája, hasonlithatlan eredetisége,

egyedülisége minden dallamok között a földön. Az áthatott kebelben a nemzeti érzést hevülni, olvadó könnyek között érzetni, kik vagyunk, elvonattatni a nagy világ, mindenség idegen távolából ez egyedüli földre, mely a mienk, és érezve a honfiúi lángolást, látva a népet, nem tudni, nem érezni magunkban mást magasztosabbat, mint hogy mi is azok vagyunk: népdalaink ringatásának köszönhetjük.

Az, a ki zongorázott, az is érezte, a ki hallgatta, az is érezte.

S most a grófné remek játéka mellé dalolni kezdé a népdalt, melyet játszott. Szép hangja volt, érezte, a mit dalolt s mellé nem egészen volt mükedvelő, iskolája is volt; arcza be volt ragyogva az érzelem által... kedves volt, igéző volt.

Dini a mint ott állott közelében, előbb alig mert ránézni, utóbb pedig, midőn már mert, oly véghetlen busan, bánatosan nézte, hogy a grófné nem bírta tovább folytatni játékát, abbahagyta.

Mindenki sietett bókját elmondani.

Dini is elmondta a magáét.

- Nincs a világon parasztleány, a ki olyan szépen, olyan érzéssel tudjon népdalt eldalolni!

A többiek talán mosolyogtak e különös elismerésen, de a grófné úgy vélte, hogy ennél nagyobb dicséret nem érhetne, s míg ezen némi kis hiuság és egyszersmind kedvező siker-nyújtotta boldogságon egy-egy percze édelgett, leginkább azon benyomásra gondolt, mely bánatos kifejezést csalt az ifju ember vonásaira. Nem távozott onnan, míg meg nem kérdezé:

- Ilyen hatással vannak önre a népdalok? Ön oly bánatos lett egyszerre, és azután mélyen elgondolkozott.

- Nem tagadom! Mélyen elgondolkoztam, alig eszméltem föl, hol vagyok.

A grófné jókedvüen nevetett.

- És szabad tudnom, miről gondolkozott ön el ennyire?

Az ifju habozott, szabadkozott, a grófné sürgeté.

- Arra gondoltam, - válaszolt ezután az ifju némi ábrándossággal, - midőn a grófné azt a szép dalt oly kedves boldogsággal dalolta... de ne nehezteljen meg érte... arra gondoltam, mily remek, milyen gyönyörű parasztleány lett volna... ha annak született volna.

- S kár, ugy-e, hogy nem annak születtem?

Jókedvüen elkaczagta magát; de hirtelen újra szavakra is nyitá ajkait, s míg intőleg megfenygeté rózsás ujjaival, kedvesen feddé:

- Ez nem volt helyesen gondolva! S lássa, hogy tétovázott, ha bevallja-e, nem-e; ez már mutatja, miképp érezte is azt. Ki kell önnek bontakoznia e tömkelegből.

Szerencsére, hogy a grófné e szavainál jókedvü elevenséggel eltűnt előle, mert felelni sem tudott volna neki. «Megneheztelt-e? Megfeledkezéseimre akart-e emlékeztetni?» Azon szavak, melyekkel imént meglepetett, megmagyarázhatlanok voltak számára, érezte hatásukat, és még sem tudta, és mégis hasztalan akarta őket értelmezni. A ráharsanó zene azután egészen összezavarta őket fejében.

Egyszerre ismét a grófné mosolygó alakja jelent meg előtte. Tehát aligha neheztelt. S a mellett a grófnő még vidoran is szólt hozzá:

- Tudja-e, hogy most helyre fogjuk azt hozni, ki fogjuk pótolni, a mit tegnap elmulasztottunk?

Mi volt volna ez más, mint a tánczra bátorítás, mint fölhívás?

Soha olyan könnyeden, olyan boldogan nem hívott még tánczra Dini valakit, mint a grófnét e pillanatban. Soha sem tánczolt olyan szenvedélylyel, olyan elragadtatással, olyan délczegen életében, mint most. Arczán az ragyogott, hogy az egész világ övé, s azt érezte: bár soha vége ne lenne ennek a táncznak!

Pedig ennél a csárdásnál még hosszabbak, s azután még hosszabbak is következtek.

Észre sem is vették azt, hogy mások sokkal hamarabb kifáradnak, észre sem is vették, hogy mindig soká, és majd mindig egyedül és mindig együtt tánczolnak. Különben ebben nincs is semmi rendkívüli: jó tánczos és tánczosnő örömezt tánczolnak egymással.

Dini jól érezte magát, igen jól mulatott, csak az a picziny bárányfelhőske, a grófnének a zongoránál ejtett szavai vetettek egy parányi kis árnyat néha a fény közé.

Most rajta volt a sor, egy pihenő közben kérdést intézni.

A grófhölgy némi rettenéssel s a táncztól lihegőn rebegé hozzá:

- Istenem, csak nem bántottam meg önt vele?

- Éppen nem! - sietett az megnyugtadni.

- Ugy is legyen, mert én azokat, miket mondtam, a legjobb szándékkal mondtam el.

Dini hálás tekintetet vetett a grófnőre.

- Lássá, méltóságod, méltóságodban láttam életemben az első jóakarót, kin lelke meggyőződéssel láttam meg, hogy őszinteséggel járul felém. Ez, a mi előbb meglepett már s az imént úgy hatott reám, hogy mélyen elgondolkoztam. Éppen ezért voltam bátor szavainak bő és győződjék meg - rám nézve csak kellemes magyarázatát kérni. Én tanulni akarok.

E szóra, e mélyjelentőségű szóra a grófné ülőhelyében egészen felé fordult. A kellemes térítő komolyságot, határozottságot öltött bájos és hódító vonásaira, s a mellett nyájas és lágy hangon szólott hozzá:

- Nézze, vizsgálja és bírálja meg magát! Midőn érezni fogja ön, hogy lelke, műveltsége, állása szerint ki ön, el fogja ön bizonyynal ismerni, hogy elhibázott életet él. A társadalmi élet fogalmait összezavarta ön az emberi egyenlőség eszméivel. Ugy van! Az, a mit nem kell elfeledni, hogy a társadalmi összetartozás egyenlő lélekemelkedést, egyenlő szivnemességet, egy színvonalu műveltséget követel. A születési rang csak ezek birtokánál nem jön tekintetbe, különben fölénye van, mert ezek nélkül nem kereshetünk összetartozást. Más életet kell önnek felvenni; az, a mint eddig élt ön, a művelt társaságtól magát számüzve, élményeket alant keresve, nem önhöz való. Önérzetre kell önnek ébredni, ez annak értelme, a mit mondtam.

S a grófné arcza lángra volt gyulva, midőn ezeket bevégezé. De lángra volt gyulva Dini arcza is. Kemény, hatásos leczke volt ez.

- Tudtam, hogy megneheztel! - szólt a grófné némi bánkódással.

- Mentsen isten! - rebegé az elszorulva. - Sőt megcsókolnám méltóságod kezét érte, ha megengedné.

Az kedélyesen nyujtá oda neki.

- No hát, csókolja meg!

Dini mély megindulással csókolta meg az odanyujtott kezét, nem kérdezé magától: «Mi köze hozzám ennyire ezen asszonynak, miért érdekelteti sorsom által magát ennyire, miért ártja magát, miért avatkozik ügyeimbe?» Csak azzal foglalkozott, azon meggyőződést vitte magával: «Egy áldott, jó teremtés ez!»

Amaz pedig az ablakon bepirosuló hajnal láttára, bucsuzó vendégeitől válva is oda tért gondolatával: «Hiszem, meggyőződésem, hogy ő a váluton van, hogy szavaim hatottak».

Valóban Dini, midőn hazatért, még soha nem érzett különös visszahatást tapasztalt.

Ugy elszorult a szive, úgy megesett azon a szánalmas nyomoruságon, melyet mindenfelé háza táján látott.

- Vak volt-e eddig, hogy nem látta ezt? - kérdezé. - Szegény atyám, szegény jó öreg atyám, - sohajtott magában elérzékenyedve, - mennyi gondotok, mennyi fáradalmatok van itt eltemetve! Hova jutott itt minden! Hova hagytam jutni mindent, holott van módom s lenne erőm, hogy minden mosolygó lehetne.

Hát van-e annak célja rá nézve, hogy mosolyogjon a ház, viruljon a kert?

Tudja isten! Van-e célja vagy nincs, mégis barátságosabb lenne ugy.

Mélyen elgondolkozott. Megcsóválta fejét.

- Nem, nem, csakugyan nem éltem eddig helyesen! Ha véletlenül az a leány szeretett volna s elvettem volna, vajjon leendettem-e boldog általa? nem vesztettem volna-e el ifjúságával minden alapját a boldogságnak? Ugy van! A szépség helyett nem maradt volna lélekfenség kárpótlásul. Nem, nem gondolkoztam eddig helyesen!

És még mélyebben elgondolkozott.

- Istenem! Most tudom csak, mi egy magasztos női fenség. Mily nagy sziv, mily nemes lélek sugárzik lényéről!

Azután fejcsóválva megfeddé magát.

- Patvarba, Dini! Bolond voltál eddig, hanem a mint látom, most igazabban az vagy. Hiszen ha ilyenekre gondolsz, még boldogtalanabb fogsz lenni, mint azelőtt.

Tudja isten!

Tudja isten, a multság után a grófnének sem jött kedve aludni, csak hogy ő nála az álmatlanság vidorságban, könnyűségben nyilatkozott.

A hajnal szép volt, lement sétálni a kertbe.

A harmat frissességében ifjunak, virulónak tetszett neki minden. Nyájas mosolyt vetett reá a virág, s ő még nyájasabbal viszonzta; vidoran tekintte minden bokorra és játszian gondolt kis tarka csónakjára.

Le a Barcsa felé, a hársak felé vette útját. Oda ért, a hol az ut egyszerre a hársak sátra alá, a Barcsához kanyarul. Felsikoltott. Egyszerre feledett mindent, csónakot, kertet, virágot. A szélső nagy hárshoz kelle támaszkodnia. Egy megrendítő, borzalmas látvány tárult szemei elé.

VII.

Ezen reggelen, mely a mély titokba merült éji rémtettet követte, s melyről - a mint látszott - Barcsidán még csak sejtelemmel sem bírtak - különben már szörnyedve beszéltek volna a faluban minden háznál - egy bár igen csekély, csak a jótékony sziv különbségéről bizonyító, de mind a mellett feltűnő esemény ragadta magára a figyelmet. Az emberek bár nem rosszal-ták, de mégis mosolyogtak rajta. A grófné kis hintaja - mert volt neki egy földre hajló picziny, parányi hintócskája, apró lovakkal - Sutics Mihály uram kamrájához jött a vak koldus-asszonyért és elvitte magával. Éppen ideje is volt már annak, mert az öreg koldusasszony annyira sirt, jajveszékelt leánya hosszas kimaradása miatt, hogy jajszavaival fölverte az egész háztájat, az egész háznépet majdnem kétségbeejtette; pedig gondolván, hogy talán éhezik, tejecskét is adtak neki, melybe kenyeret morzsoltak; hozzá sem nyult; csitították, vigasztal-gatták, nem ért semmit; haját tépte és mellén szakgatta ruháit.

Hát ha még mindent tudott volna a boldogtalan, ha tudta volna, mi volt az a megrendítő, a mit a grófné a kertben, a hársak alatt a Barcsa mellett látott! Sutics Mihály uram két közben állott: a részvét és e szivet-lelket tépő, házát fenekestől felforgató alkalmatlanság között, melytől menyé, leányai borzadoztak, a gyermekek pedig részint sutba bujtak, részint a háztájat is föl-mondották. Azért is kisebb gondja is nagyobb volt, mint hogy az öreg asszony elvitelének indokairól tudakozódják; nem csak az eget, hanem a grófnét is áldotta, hogy megszabadította.

Egyébiránt a bámész mosolygók is egy vállvonással megnyugodtak; rövid ittléte óta is hozzá voltak szokva; annyi különösséget, annyi különbséget tapasztaltak attól a fiatal grófi asszonytól, hogy éppen az lett csodálatosabb, hogy egyszersmind maga is el nem jött érte. Tőle ez nagyon rendes tett lett volna, mert különös asszony volt, szóba állt mindenkivel, minden dologba beleártotta magát, minden körülményt részletekig kifirtatott, kiismerte az egész falut, kinek ki volt apja, anyja, felesége, gyermekei: hogy foly dolga, mint gazdagodott meg, vagy mint szegényült el; házasulandó fia van, vagy eladó leánya; beteg valaki, mi betegsége van, érdekelte s mindent a tūhegytől fokáig tudni szeretett. Mindenkitől, kivel a véletlen összehozta, talált megtudni valót, ur vagy paraszt sorsa egyaránt érdekelte, úgy, hogy a pár hó óta az egész falu családügyeit, viszonyait jobban ismerte, mint bárki, a ki ott szület-tett. De őt is hamar megismerte mindenki, nem csak kis hintáját, apró lovait, melyeket maga szokott hajtani, parányi lovait, kis tarka csónakát a Barcsa vizén, csodálatos és soha nem látott szép virágait, a Barcsára nyuló parkjában bohó kosárhintait, a cifra kalitkákat a ritka madarakkal, a bűvös-bájós muzsikát, melyen ujjáival billegtetve, még a Kuku bandájánál is szebben elveri a magyar nótákat akárkinek, nem csak elveri, hanem behívja a kertben gyom-láló parasztleányokat, s a mit dalolni hallott tőlük, megtanulja azon a muzsikán; ismerték nem csak vidor magyar tánczát, nyájas beszédét, hanem már ismerték másként is. A faluban nem volt menyasszony, kinek menyegzőjére, ha egyéb ajándékot nem is, de legalább nászkoszorut ne adott volna; nem volt beteg, kinek az orvosságot nyakára nem küldte, megüzenvén nem csak azt, hogy bizonyosan meg fog gyógyulni tőle, hanem azt is, hogy maga is meg fogja látogatni.

Egyszóval: a grófné egy jó kis teremtés volt. Nem csak szép, hanem a mint Dini eltalálta róla: egy jószivű, áldott teremtés. Szép neve igazán megillette; mindenhova, a hova lépett, az öröm hajnala közelített; kezdtek észrevenni, kicsoda; a tiszteletnél nagyobb jelentőségű érzéssel kezdtek vonzódni hozzá: szeretni, bálványozni kezdték; nem röhögtek többé, ha ostorral kezé-ben, fején különös alaku kalappal a falun végighajtani látták, sőt a gyermekeknek sem volt többé szabad - komédiát kiáltozva - kis hintaja és apró lovai után szaladni.

A tiszta, romlatlan szív hatása okvetlenül győz mindenütt; hát ha még az egy szép nő finom bánásmódjával van egybekötve, midőn csak a picziny ujjak érintésében is a szivesség, a lélek, a részvét nyoma van: az ellenállhatlan.

Hogyne szeretnék volna meg?

Ugy volt az mindig és most is, legtöbbször a mások érdekében emelte föl áldásthozó kezeit. Ez eseményben is, mely által most egészen megrázkódtatva, de annak előzményeit, esélyeit okoskodón fontolgatva, következtetve foglalkozott, több sulya volt a mások érdekének, mint saját kíváncsiságának. A borzalmas esemény szövevényeibe élesen beható lelkével gyorsan föl tudta találni a jók érdekének megóvását; tudott gondolni arra, hogy míg egyrészt a bűnnek sötét burkából kibontása a földat, míg kibontja, bevilágítja és miként világítja be, egyszersmind tudott arra is gondolni, hogy a megrázkódtató véletlen csak pillanatra se gyakoroljon veszélyes hatást arra, a ki annak előidézésében - meggyőződése szerint - teljesen ártatlan. Míg a bűnre gondolt és éles, gyors esze járt, röpt, kereste annak nyomait, gondolt Dinire is.

Mégis csak szerette valaha azt a leányt, s ha nem maradt légyen is meg egyéb e szerelemből bántó keserűségnél, nem elég maga ez ahhoz, hogy belőle némi fájdalmas önszemrehányás származzék? De ennek sem szabad állandó helyet engedni.

Ha azt, a mit ő tud, meg fogja tudni ő is, nem lesz-e az a fulánk még kinzőbb, még élesebb, s a szemrehányás érzésében nem törik-e bele a szivbe, s mint lélekismeret, nem marad-e örökre ottan?

Nem magát fogja-e okozni a bekövetkezett szerencsétlenségért? Szomorító lenne, ha így kezdene meggyőződést szerezni az elhibázott élet káros következményeiről.

S miért ne történhetnék így? Az éles szóváltás a lakodalomban, a leány elkeseredése, amaz ember böszült fellépése, undok haragja, mind nem lehetnek-e oly alapok, melyekből Dini öngyilkossági szándékot következtethessen? S nem hitethetné-e el magával, hogy ő volt fő-előmozdítója e kétségbeesett cselekménynek? Nem szabad ezt hinnie!

Egy parányit megborzadt, ha arra gondolt, hogy ez esetben az első koczkát ő vetette volna el, midőn arra a végzetteljes tánczra unszolá.

De nem lehetett ez így, de nem is volt így. A büntény elárulva, kitárva volt szemei előtt, csak a nyomokat kelle kísérnie, lesni figyelemmel, tartani a bűnöst, ki midőn avatatlan szemeknek csak közönyös, mindennapi dolgokat cselekszik, a titkot látó előtt nem csak arcában, meg-hasonlásában, hanem minden lépteiben elárulja magát.

S a bűnös már e pillanat után szemmel lett tartva.

Büszkén, diadalmasan s egyszersmind boldogan emelé föl fejét arra a gondolatra, hogy nem csak magának nem tehet szemrehányást, hanem azt a másikat is még többtől: a lelkiismeret-mardosástól mentheti meg. Ő tudta, hogy a végzetteljes esemény nélkülök is bekövetkezett volna, s tudnia kell ezt a másiknak is, tudtára kell adnia. Meg kell ezt tennie, beszélnie kell vele, mielőtt mástól tudná meg a mult éj borzalmas történetét.

Leült és levelet irt neki. Más alkalommal ezen, csak mint egy pajkosságon mosolygott volna, most egész hévvel, lázas odaadással írta azt, a mit irt, a nélkül, hogy e cselekmény külső jelentőségére csak gondolna is.

Füzér Dini csodálkozott a furcsa kis levélen; illatos levélke volt, pehelykönnyü s így kívülről érthetőbb volt, mint belől; fejét megcsóválta, tartalma teljesen érthetlenné tette. Mindazonáltal olyan kellemetes tárgyacsakaként érzé kezében, hogy egy huszast adott a lovásznak, a ki hozta,

azután keveselte, visszahívta s megint egy huszast adott neki, és ismét belefogott olvasásába s megint csak nem értette.

A kis levél így szólt:

«Ön még nehezen tudja, mi történt. Azt fogja gondolni, bűnösök vagyunk, én is, ön is. A szegény Angyel áldozat volt, de nem saját áldozata, s nem is a mienk. Különb is az ember, kit reggel óta szemmel tartatok, maga kezdi elárulni magát, a gyanutól fél s még sem gondol arra, hogy gyanusabbá válik már az által, hogy itt helyben nem mervén tenni, hiányzó szögét Szatyondon rendelte meg. Pár óra múlva, napszálltakor, fáradjon ön a vizi malomhoz, ott leszek én is, Gereczey ur is; erős, jellemes férfiakra van szükségem, ott mindent meg fogunk tudni, lehet, még többet is, mint most én tudok.»

- Jó is lesz - szólt Dini magában - mert hitemre, nem tudok, nem értek semmit e levélből.

Végre eltért attól a gondolattól, hogy a levél egész tartalmát akarja megfejteni, melyen érdeklődve akadt meg, egy sorra feszíté egész figyelmét, fontolgatta, keble szorulni kezdett... Angyallal kellett valami szerencsétlenségnek történni; s minél jobban gondolkozott azon, hogy mi történhetett, annál inkább nyugtalan lett, s a nélkül, hogy tudná, mi történt, sajnálkozva fölkiáltott:

- Szegény szerencsétlen leány!

A mély szájalom sohaja volt ez, nem a fájdalom lázas kiáltása, egy bánatos, csüggedt emlékezés.

Elgondolkozott és tudja isten, gondolataiban ábrándokba tévedt, mert ott járt a malomnál, a zúgónál s képzelésében a szép ifju grófnő arcát látta mosolyogni maga előtt. Keserű gúnynyal mosolyodott el gyarlóságán. De azért mindig csak gondolkozott, és mindig oda gondolkozott, és sokkal előbb, jóval előbb a kitűzött időnél, elindult a vizi malom felé, s lassan, mélyen elmerülve kelle neki egész odáig haladni, mert legkésőbb ért oda. A többiek már ott voltak.

A molnár volt az első, ki jöttét észrevette. Megirtózott, megrettent tőle, mintha a büntető angyal jelent volna meg neki, a lángpallossal kezében. A mint a malomház-ajtóban állott s az ajtófélféhez támaszkodva, szorongva leste volna a szokatlan vendégeket, megmeredt ott álló helyében; bármint szeretett volna, nem birt távozni onnan: látni akart, a félelem, a rettegés tartotta ott meg. A nélkül is keserves napja volt, a hiányzó szöget - bármint leste-várta az alkalmat - nem üthette helyre.

Dini azonban nem is tekintett reá, szemeit egy rá nézve sokkal érdekesebb látvány vonzotta maga felé.

A grófné és Gereczey ur éppen e pillanatban akartak a zúgó padlóján átlépni. A jó öreg ur kezét fogá az urhölgynek, s ő a kit terjedelmes testével félt, biztatá azt, kinek esze ágában sem volt félni:

- Ne féljen a grófné, csak jöjjön bátran, hiszen nézzen, ezen padló jól le van szögezve.

- Éppen azt akarom önöknek megmutatni, - szólt az, picziny lábaival a padlón topogva, - azt akarom megmutatni, hogy nincs jól leszögezve, hogy egy szögje hiányzik.

Oda mutatott. Valóban egy szög hiányzott onnan.

A molnár vére fagyott ereiben; üdvösségét adta volna értte, ha tudná, hogy mit beszélnek.

A kis grófné pedig okos higgadtsággal újra kisérőihez fordult:

- Meg akartam győződni arról, hogy valóban úgy történt-e, a mint képzeltem. Én azt hiszem, ezen padló, ezelőtt alig egy nappal, föl volt feszítve, s úgy van, újra, és pedig elhánnyva hirtelen leszögezve. Ezt nem csak ezen egy szög hiánya bizonyítja, de több meggyőződést is szerezhetnék magunknak azzal is, ha újra felfeszítenők, megbírálván, hogy újabb földturás van-e végei alatt?

A grófné odahívott cselédei fejszékkel s emelő ruddal közeledtek. A molnár égre meredő hajjal látta mindezt, s azt is, mint tolakodik oda egy pár bámész paraszt is, s mint feszítik föl a padlót. Nem tudta nézni, alig bírta kiállni, hogy rémültében rájuk ne kiáltson.

Egyszerre a grófnő kiáltott föl élénken, s mielőtt valaki megelőzhetné volna, a földről egy nagy szöveget ragadott föl, mely a hol állottak, a padló külső vége alatt hosszában hevert elrejtve, leszoritva.

- Ime itt a hiányzó szög! - emelte föl diadalmasan. - Nos, úgy-e, igazam volt? e padló föl volt szedve, s a ki ismét visszahelyezte, az e negyedik szöveget siettében a padló vége alá leszögezte.

Valami elfojtott «jaj»-t véltek hallani, mely inkább hörgéshez, mint sikojhoz hasonlított; de nem törődtek azzal, mindannyian inkább a kis grófné felé fordíták figyelmüket.

A grófné borzalmas történetet beszélt egy szegény koldusleányról, kinek nem volt egyebe szépségénél és becsületénél, s kit elcsábítottak, és azután csábítója, midőn hazug szerelemmel magához csalta, akként ölte el: fölszedte előtte a zúgó padlóját, hogy a mint utra indulna, biztos utja helyett a sodró hullámokba essék.

A történet még új volt mindenki előtt. Angyel gyászos esetét még eddig nem is sejtették. Elborzadtak.

A grófnő minden hallgatói közül csak Dinin pihenteté leginkább részvevő, szelid tekintetét; talán több is volt az, mint részvét, talán keresett ott valamit.

Dini arcán azonban nem lázas kétségbeesést, csak szomorú csüggedést láthatott. Megértett mindent, annak egész lelke világát, s a mi a legfőbb pedig: megtudta, hogy abból a régi ábrándos érzelemből nem a szerelem emlékezése, a mi megmaradt, hanem egy magával meghasonlott szív keserősége.

De ki tudja, mi lakik ott a szívben, lenn mélyen? nincs-e ott még a beszurt tövisnél az a csüggő cseppenő vércsepp, mely elszakad és méregtengerrel önti el az egész valót? nem ily csöndes keserűség előzte-e meg másszor is a kitört vihart?

Ha nem fogja látni azt az embert, nem fog e villámmá, lánggá, pallossá, gyilkossá válni mégis abban a pillanatban?

Ez az ember ott volt; megsemmisülve, összetörve, mint egy halálra ítélt állott ott, a honnan átkosan mozdulni sem tudott. Látta őt Dini; tudta, hogy ott van, megkereste szemeivel és a villám cikázott meg szemeiben, arcza lángra gyult, izmai megfeszültek. Az alvó tengerből egy szörny ütötte ki fejét.

A grófné megkísérlé: van e hatalma ezen ember fölött? Vállára tevé kezét s engesztelékeny hangon szólott hozzá:

- Gondolja meg, hogy önnél egy hatalmasabb büntető kéz van odafönn!

Dini megállott; bár magához térve, de mégis az indulattól reszkető hangon szólt a grófnéhez:

- Igen, asszonyom, de én megfogadtam...

A grófné szeretetreméltó nyájassággal felelt, miközben kezét megfogá:

- De én is megfogadtam, hogy önt visszaadom magának!

Dini bámulva meredt reá. Hát ettől a nőtől mindig olyanokat fog hallani, minőket neki még senki sem mondott?...

Tudja isten, vérét sajátságosan megfordulni érzé ereiben. Zordonan, de nyugodt léptekkel haladt a többiekkel a malom felé, s megvető undorral odaveté a szöget annak az embernek a lábaihoz.

- Akaszd föl rá magadat!

Mindenki irtózva sietett el onnan.

A bitang gazember sötéten nézett a földre. Ha látta volna így valaki, megképzett és elfordult volna tőle, mert mintha csak látta volna, hogy lényében nincsen egyedül; földult arcza, ajkain révedező örületes mosolya elárulák azt, a ki vele van, a szörnyet, a sátánt, az undokot, félelmet, elborzasztót, a ki hajtja, úzi, korbácsolja odabelül nyomorult testében, a reszkető, kapkodó lelket: «Haszontalan, ne hagyd magadat!»

A lélek kinlódott, vergődött, gondolkozni akart, esdekelt.

- Én, felakasztani magamat? nem, nem, - nyögött rémesen, - nem! - és irtózva megrázkódott.

Az ördög megörült, vigyorgott, s hogy játékának tárgyát tovább is prédául tarthatja, megczirógatta a lelket.

A nyomorult fölkaczagott, s a miről maga sem tudta, hogy akadt kezébe, eldobta a kötelet s elrugta lábai elől a szöget, letörlé a verejtéket homlokáról.

- Mintha nem szedhette volna föl másvalaki azt a padlót, s nem én! - kiáltott föl, bontakozva kinos harczából.

Azután újra fölkaczagott, s fölkaczagott most öntudatosan, gunyosan; és öklét összeszorítva, fenyegetett a falu felé:

- Ah! büszke, hatalmas uri asszony, s kevély gavallér, magatokat pártfogókként toljátok föl, hivatlanul dolgokba avatkoztok, melyek titeket nem illetnek, vesztetre törtök, meg fogom zavarni örömötöket! A verembe, melyet nekem ástatok, az egyiketek fog behullani s ez egy csapással összezuzom mindkettőtök örvendő boldogságát!

Fölemelte fejét, kiegyenesedett, bátran bement a faluba, és legelőször is az Izsák boltjában gyászfátyolt vett kalapjára.

VIII.

A negyedik faluban: Barcsakeszin, a szolgabirónál a barcsahidi pénzes molnár jelentette magát, a szolgabiró urral, négy szem közt óhajtott beszélni, azonban e titkot odakinn elbeszélte a hajdunak is. Borzalmas dolog volt az: megölték a szeretőjét, és neki teljes, bizonyos alapu gyanuja volt a gyilkosra.

A szolgabiró az élte boldogságától megfosztott becsületes fiatal embert megsajnálta, s egyszersmind a ritka és rémitő eseten elborzadva, rögtön befogatott.

Akkoriban ha a szolgabiró a faluba jött, az is esemény volt; a régi jó időben, a régi jó falukban a mindennapi élettől elütő minden legkisebb változás érdekléssel birt, hogy ne lett volna hát esemény, ha a legnagyobb ur, a szolgabiró jött? négylovas nyitott hintóban jött, huszár ült a bakon, tarsolyosan, forgósan, s hogy a világ ura volt, tudjuk a cigányról szóló adomából, a ki a király jöttére is fitymálva kiáltott föl: «Mit az nekem? Nem a szolgabiró!» A szolgabiró levett kalapok sora közt hajtatott végig a falun, s míg a faluban időzött, a birák uramék szájába nem ment vissza a pipaszár, a félsz és kegyeletteljes respectus fogott el minden halandót.

És igen természetesen, a szolgabiró soha nem jött ok nélkül, és soha nem jött hiába. Azt, hogy ok nélkül nem jött, ő maga, s hogy hiába nem jött, azt az a félelmes tarsolyos egyéniség jelentette, a ki kifent bajuszával a bakon még a lányokra és a menyecskékre sem mosolyodott el.

Most ez alkalommal pedig a szolgabiró a borzalmas eset miatt jött, melyről széltire beszéltek már a negyedik faluban is, és a hány ember, annyiféleképpen, úgy, hogy ha a terjengő hírek után akarta volna az ember az ügyet megítélni, bátran beleszédülhetett volna. Sőt nem csak beszéltek, hanem harmadnap már nóta is volt róla. Ki így, ki amúgy beszélte, de abban az általános meggyőződés találkozott, hogy nem öngyilkosság, hanem valóságos gyilkosság áldozata lett a szegény leány. Hogy ki a gyilkos, ebben már eltérő értesülések csináltak egy-egy kis kört maguknak. Az egyik hír magát a lány szeretőjét, a másik hír ismét egy másik egyént kevert a szövevénybe, mely oldalról még csak úgy suttogva mertek szólani, mivelhogy az a bizonyos egy uri ember volna...

A szolgabiró, a mint ő vélte - szerencsére! - jól volt értesülve, hiteles szemtanuja volt, kinek állításait fényes és erkölcsi körülmények erős hatalmas bizonyítékkal támogatták. A gyanuba vett egyénnek ellene szólt társadalmi megrovást érdemlő rendetlen s rangjához nem illő előélete, a szerelmi vetély, melylyel izgágaként két egymást szerető sziv közé tolakodott, fenyegetései, régen gyanus, kalandos éji kóborlásai, különösen pedig éppen ezen éjjelen menekvő száguldása a biztonság őrei elöl, mely menekvésében nem csak a molnár, hanem mások által is, nevezetesen a barcsahidi malomra dülő hincseli pusztá kerülője s Barcsahidán, a falu végén, a Pestre siető berencseki fuvarosok által láttatott; a kerülő látta, midőn a hincseli csárdától a malom felé vágatott, a molnár a malom zúgójánál, a fuvarosok pedig a malomtól a faluig terülő sík mezőben; teljesen csalhatatlan, bizonyos, hogy a hajnalon a zúgó padlóján ő osont át, ezt a biztonság őrei is erősítik, állítván, hogy szinte sejtve a padlófölszedést, azért kerültek fel a féluti hidra, s így senki más föl nem szedhette, lehet azon okból, hogy az üldözést elvágja, de lehetségesen csupa boszúból is, számítva a bekövetkezendő rémitő eseményre, föltett szándéka lévén a meglepett leányt előlni. Akár egyik, akár másik esetben, de mindenesetre gyilkos volt. De különben a molnár is így véli, mivel egész éjjel más senkit sem vett észre a malom közelében, csak a gyanus lovast, és még este a padló nem volt helyéről elmozdítva s a leány azon jövén át, sem az, sem ő meg sem álmodhatták, hogy ily irtóztató szerencsétlenség történhetik s ekkép történhessék: ő maga is csak akkor eszmélt s gondolt irtózva e dologra, midőn másnap többen, sokan jöttek a malom környékét körülnézni,

akkor villant meg minden az eszében, a mit a szolgabíró urnak elbeszélte; akkor világosodott föl előtte minden, a Katlanék lakodalmában száz tanu által látott megtámadtatása, a lány után vetett régi leskelődések, incselgések, melyeket Sutusék bizonyíthatnak... minden, minden, és végre a titkos éji száguldás a malomhoz, teljes világot vetnek a szövevény homályára.

- Végtére lépre került ez a semmiházi, haszontalan betyár, - fontolgatá magában a szolgabíró, - ez a gyalázatos, ki mocsokja volt az egész megyebeli nemességnek, ki ellen eddig úgy sem tudtak semmi határozottan megbélyegzőt kikutatni, bebizonyítani; pedig alig hihető, hogy oly társaságban, melyben életét folytatta, tisztán maradjon. Nevét ugyanis emlegették már valamely ló- vagy ökörsikkasztással összekötésben; a személyazonosság bizonyítása ugyan hiányzott s törvényes vizsgálatot pusztá hírek nem vonhattak maguk után, azonban régi gyanu, régi rossz hír soha sincs alap nélkül. Régen gyanuban van már megrovott pásztorokkal üzőtt czimboraságaiért, szerelmes kalandjaiért. Hogy tisztán multságvágy, táncz, zene, nóták, szerelmes kalandok fűzzék a nép legalsó osztályához, az teljesen hihetetlen. A szolgabíró ur nem hitte az ábrándosságokat.

És már majd magát a szegény, becsületes molnárt kezdte a közvélemény vádolni; már dalolták a nótában:

«Barcsa vizén csalfán öröl a malom,
Csalogatnak, ne menj oda, angyalom;
Oda járnak örölni a leányok,
Pénzes molnár csókban szedi a vámot.»

Mintha valami költő lakott volna ott közelében s az esemény borzalmától megkapva, a szerencsétlen áldozatot meg akarta volna énekelni, már kész volt a románcz elejétől a végeig:

«Vizimalom, apadjon el a vized,
Gyilkos molnár, száradjon el a kezed!»

Ismét - szerencsére! - amint ő szokta mondani, szolgabíró ur nem sokat adott az egész világ poézisére; ha az ember a poézis után akarna indulni, úgy nem a csalhatatlan nyomozó igazságnak, hanem az emberek gyarló rokon- vagy ellenszenvének kellene engednie.

Azért is, midőn magában Barcsidán a falu házánál megállott s ott is ilyen poétikus hangulatokat, meggyőződéseket tapasztalt, az illetők véleményét nem tulajdonítván egyébnek, mint a molnár iránt érzett ellenszenv s a gavalléros uri kalandor iránt nyilatkozott rokonszenv kifejtésének, gondolván, hogy az mégis csak absurdum, hogy valaki szép, fiatal szeretőjét megölje, s hogy mint igazságos bíró magát minden befolyás alól elvonja, nem azért éppen, hogy a grófné fiatal, özvegy asszony volt, örömet elfogadta a grófné meghívását, föltévé, hogy szerencsére - ismét és mindig szerencsére! - oly semleges területen és körben fog állani, mely sem egyik, sem másik részről érdekelve nem lévén, minden befolyástól mentten marad.

Azonban itt is csak elhült, midőn a grófné is, még a villás reggelineél kijelelenté, hogy ez ügyben ő is fog fölvilágosításokkal szolgálni.

Udvariisan megköszönte, de szörnyen nagy megterheltségével járt ez az udvariasság.

A grófné ezután úgy kezdte a fölvilágosítást: legelőször is leült a zongorához s ő is azt a nótát kezdte rá, s még hozzá dalolta, mondván, hogy a komoly foglalkozások előtt egy kissé mulattatni óhajtja a szolgabíró urat; különben ha figyelemre méltatja, az ügy földéítésére, ez is bő magyarázattal szolgál:

«Eredj rózsám, vidd el e kis lisztlángot,
Be megennék egy kis puha kalácsot;
Éjfél tájban itt várlak a zúgónál,
Én istenem! jaj, bár csak már itt volnál!»

«Szivem molnár, itt a kalács, csak egyél,
Melegében a csókomból is vegyél!»
«Nem kell nekem sem kalácsod, sem magad,
Itt a zúgó, jó mély a víz az alatt.»

«Ne bánts engem, félek én a haláltól,
Mi lesz akkor az én szegény anyámból.»
Zúg a malom, nem hallik a lány szava,
Nem látják a gyilkos dolgot éjszaka.

A szolgabíró türt s csupa illemből nem árulta el, hogy feszengése több a türelmetlenségénél, s pár percnyi előkészület kellett neki, hogy képes legyen a grófnét figyelmeztetni, miszerint kegyeskedjék őt a komoly foglalkozások megkezdésének átengedni.

A grófné nyájas mosolylyal állott meg előtte.

- Fölösleges! Minden komoly vizsgálat mellőzhető, én magam elő fogom adni, elbeszélni az egész eseményt.

A szolgabíró némi visszatetszést kockáztatott. A grófné csak folytatá udvarias, bájos hálózással:

- A tekintetes ur eljárását akarom megkönnyíteni; senki sem tudja, senki sem ismeri ez eseményt minden részleteiben úgy, mint én, nem szükséges egyéb, csak ezen esemény által érdekelteket magunk köré gyűjteni.

A szolgabíró ur kiigazítá: «Fölrendelni!» Ezt a szót mégis csak meg kell tartani.

A mint látszott, a kis okos grófné a szolgabíró engedelme nélkül is e rejtélyes esemény szövevényeinek kibontásához megtevé az előkészületeket, mintha nem is parancsszavára, hanem tündéri varázsintésére mozognának a szereplő egyéniségek; a kedves öreg Gereczey bácsi, Füzér Dini, a zúgó padlójának fölbontásánál jelen volt parasztok, a hincseli pusztakerülő, a berencseki fuvarosok egymásután megjelentek a nagyteremben, sőt a pénzes molnár is besompolygott.

E pillanatban a grófné tette magát vizsgálóbíróvá.

Szerencsére, hogy a grófné szép és kellemes urhölgy volt, különben a szolgabíró ur nehezen bocsátotta volna meg e regényesnek színezett, de mindamellettt komoly beavatkozást.

A grófné helyet foglalt, gyöngéden intett kezével, azután lágy, finom hangján, kellemes modorával, melyeket meghatottság rezgett át, a szolgabíró urnak ígért felvilágosítást az érdekes esemény előadásával kezdte meg, mely annyira meglepő, érdekébresztő és érzékeny volt, hogy legjobban nem a valóhoz, hanem a fonókák rémes meséihez hasonlított.

De a grófné igen kellemes mesélő volt, hangjának bája minden szavát hódító igazsággá tette; csakhamar a szolgabíró sem feszengett többé ülőhelyében, mint mindenki odaadta magát a beszélő ajkak hatalmának, s valóban egy tündért néztek, fogadtak el benne, ki e jelen percekben a sorsot intézni van hivatva.

- A leány - folytatá a grófné az előzmények és a lakodalmi jelenet elbeszélése után - kedvesétől elbucszott a zúgó végénél, megölelte, megcsókolta kedvesét utoljára, a nélkül, hogy csak sejthette volna, miszerint nem kedvesét, hanem gyilkosát öleli benne; kifejtőzött karjából, hogy sietve visszatérő útjára keljen, megfordult... lépett... nem csak lépett, de ugyanabban

a pillanatban, midőn kibontakozott karjaiból, egy lökést is érzett, a karok, melyek ölelték, egyttal el is lökték őt a kebelről, melyen pihent; a másik pillanat már a rémület pillanata volt; nem találtak padlót lábai, egy sodró árba zuhant, réműlve felsikoltott, esésében kétségbeesetten ragadta meg az első tárgyat, mely ujjai elé akadt, görcsösen megfogta, a zúgó deszka-párkánya volt az; az életvágy réműletével lelkendezett a menekvés lehetősége felé; a gyilkos ott állott még, lehajolt gyorsan, erőszakkal lefejté, letépte fogódzó ujjait, visszataszítá a hullámokba, és elrohant onnan. Mint villám a sötét éjt, e pillanat irtózata láttatá meg vele a veszélyt teljes valóságában; e pillanat, mely a gyilkos torzult arcát láttatá, melyben mentő kéz helyett az eltaszító gyilkos kezet érzette, megrémült lelke gyorsan ösztönszerűleg meglátta, felfogta a véletlen helyett a borzadályos bünt, érezte, hogy gyilkosság áldozata lett, velőtrázó sikojt hallatott. Nem volt több menedéke, az ár átölelte, megkapta és sodró karjaival ragadta; futó, összefolyó káprázatokként tüntek el előtte a nagy fák, a malom, a hold, csillagok a sötét felhőkkel, minden, minden, az egész világ; sikoltani akart még egyszer, nem birt, csak a léghöz kapdosott: már ott kereste a mentő kezet, a gondviselő, megtartó isteni kezet, mely a hangyának a szalmaszálat dobja, hiszen annak mindenhol ott kell lenni. Ez még eszébe jutott, erről még tudott gyorsan fogyó eszméletében, az imából még megmaradt a mindenség urának neve, a nagy, a hatalmas, az egész világot lényével betöltő eszme, szellem, név... isten... isten!...

Bármilyen érzékeny volt a grófné elbeszélése, bármennyire igyekezett azt érdekesítővé tenni, a törvény embere előtt csakugyan nem lett az egyéb, mint romantika; szánalmasan mosolygott s odasugdosá a grófnénak:

- Ez mind szép poézisnek, regénynek, egy skribler irkálna is valamit belőle, de a törvény előtt mindezek semmi nyomatékkaal nem bírnak. Szerencsére én más oldalról látom az egészet, mely oldalról komoly és alapos gyanuk vannak, s ezek többet érnek, mert tanuk is léteznek hozzá.

A grófné ő reá még szánalmasabban mosolygott, s készült újra felvenni a beszéd fonalát.

A többiek mind érdekekkel csüggték ajkain, sőt Gereczey és Dini vak odaadással, mint egy csalhatatlan tündérhez, teljes meggyőződéssel tapadtak; hogy a rémeseményt honnan tudhatja ily körülményesen s oly részletesen, mint csak egy szemtanu, nem is keresték, nem is kutatták. De hát miként láthatta mindezt?

Ez utóbbit a pontos és jól értesült előadáson réműlő verejtékező molnár gondolta.

Vagy pedig nem egyéb az egész, mint a találó képzelődés élénk színezése, nem egyéb, mint képzeletszülte képek ügyes előadása.

A grófnő folytatta:

- Most egyszerre a szerencsétlen leány azt érzé, hogy valamibe ütődik; odakapott, mintha valami magához szoritaná; a sodró hullámok oly erővel nyomják egy tárgyhoz, mely sem neki, sem a hullámoknak engedni, utjokból kitérni nem akar; végerőfeszítésével mindkét karjával gyorsan átöleli ezt, feje, lelke, szive félig elalélva van, de mégis érzi, hogy él még. A mig keblét a hideg viz csapdossa, mégis átérzi, hogy belől egy gyöngge, meleg áramlat fut rajta keresztül, lassan-lassan föl bírja nyitni szempilláit, eszmél egy kissé. A malomkerék deszkái azok, a melyben fogódzik s melyhez nem ragadva, nem sodorva most már, hanem hatalmas erejökkel fölemelve, mentve szoritják a torlódott hullámok. A meleget, mely szívében megmegömlik, apránkint megérti: az öröm az, a menekvés lehetőségének öröme.

A hallgatók mindegyikének arca derülni kezdett, csak egynek arca vált mindinkább sötétté, dulttá; a grófné annál élénkebben folytatta:

- Már érzett annyi tudatot, erőt, hogy ajkait segélykiáltásra nyissa föl és egyszerismind örömsikoltásra, és nem kiált, még sem kiált, egy rémet képzel a sötét homályban, mely hosszú karjaival odanyulik s a mentő kereket ölelő karjait letépni, lefeszgetni igyekszik; borzad, fél,

és nem mer kiáltani; egy titkos sugalat beszél hozzá, egy részvevő, óvó sugalat: legyen csendesen, még nem a gyilkosnak, neki kell félni, neki kell rettegni, hogy el ne árulja magát.

A grófné a közbehallatszó kínos nyögésre sem hagyta félbe meséjét, pedig megborzongtak mindnyájan, ő is.

- A gyilkos ott van; ha meglátja őt, csak egyet kell eresztene a megkötött keréken, s újra veszte van. Gondolkozik. Azután gyöngye karjait izmokra feszíti, fölkezdik a pihenő kerék belső oldalán, minden tagjaiban érzi a lég hűvös érintését, kiemelkedett a vízből, egy fektetésen elnyúló vastag gerendára talál, megpihenteti kimerülni kezdő erejét, megpihen a gerendán, és a veszélyes ponton, a magasban, a lezuhanó hullámok fölött könnyűen, boldogan pihen. Ezután végigkúszik a gerendán és ismét a másik gerendán, odaér a malom falához, csak egy fal választja el gyilkosától, csak a köpad ablakán kell annak véletlenül tekinteni, hogy lássa: kezein csüggve, mint ereszkedik le a leány a szögleten, mint éri el lábaival a földet, a biztos földet, s annyira rémület után mint menekszik.

- Így tehát él az a leány?! - kiáltott föl a szolgabíró, meglepetését tovább nem bírva visszatartani.

- Igen, természetesen - felelt a grófné mosolyogva - különben hogyan tudtam volna én mind ezeket elbeszélni? De milyen élet ez!

- És éppen ez az ember - dörgött a szolgabíró fölgorva s haragra gerjedve - éppen ez az ember, ki nekem oly megindulással hazudozott, ki oly alapos, pontos gyanukat merített fel, hogy szinte hitelt adtam neki. Szerencsére azonban!... Rögtön el kell fogni, vasraverni a gazembert! Megengedjen a grófné, hogy így kiáltozzom, de a boszuság teljesen kihoz sodromból.

Most már ő lett a legérdekeltebb hallgató s majdnem kérte a grófnét, hogy folytassa meséjét.

- A sötét éjben - folytatta a grófné - a leány a folyam mentén rejtőzve vánszorgott egy szép, kellemes helyig a kertemben, hol először vett időt és bátorságot magának, hogy buzgó hálaimára nyissa ajkait; itt merült ki, itt alélt el s elhagyta meggyötrött ereje; itt találtam hajnali sétámban betegen, összerogyva, megtörve, leeresztett s vízcsapzott fürtökkel és ruhákkal. Most ott fekszik a kertészlakban a kimerülés és megrázkódás-okozta rohamos lázában; a jó kertésznő és vak anya van mellette, kit elhozattam, hogy bátorságot adjak neki az élethez. Föltett szándékom volt az egészséget titokban tartani, cselédeimet is titoktartásra utasítottam, mihelyt ágyából kelhet, el szándékozván őt felföldi birtokocskámra édes jó anyámhoz küldeni; tünjék el, tartsa holtnak őt mindenki, higgye holtnak őt a gyilkos; a büntetést, melyet kellő mértékben a törvény nem adna neki, a lelkiismeret-mardosás adja meg.

- De megadja annak a szigorú büntetést a törvény is! - felelt a szolgabíró határozottan.

A grófné szájalmasan mosolygott.

- És mi büntetést szabna ön ily bűnéért, mely annak a szegény teremtesnek, a nélkül, hogy megölte volna, mégis egész életét tönkre zuzta? E leány élete így vagy úgy, de örökre veszte van, ha lázából épül is, szerelmét vesztve, boldog nem lesz többé soha; ki tudja, lelkén a megrázkódás nem hagy-e szomorú nyomot, vagy a rendkívüli eseménynek az idegrendszerre, a testre tett befolyásai s a külső hatások nem fognak-e egy gyógyíthatlan betegséget teremteni? Ugy-e, ha élve maradt is, mégis megölte ezen ember? Nos, szóljon, mi büntetést szabna ön gyilkosára?

- Én? halált! - felelt a szolgabíró gondolkodás nélkül - a törvény pedig...

- Halált! - szóltak Gereczey és Dini indulatosan.

A grófné még szájalmasabban mosolygott, mint imént.

- Lássák! És ez nincs számára a törvénykönyvben. Halált érdemelne, és nem kapna halált. A törvénynek bűnéhez mérve csekély fenyegetése még irgalom, kegyelem lesz számára, még azt

fogja hinni, hogy vétkeért megbühödött, és hinni fogja, hogy a kitöltött börtönévekkel számolt a világgal, üdvösségével, istenével, és még jogot tartand nem csak nyugalomhoz, hanem még boldogságot is követelend az életből. Az általam számított büntetés sokkal nagyobb leendett. Hitte volna örökké, hogy meghalt; a jól megőrzött titok az örök lelkiismeret-mardosás férgét teremtette, hagyta volna szívében, lelkében. Láta volna folyvást, ébren, álmában a leányt holtan, hidegen, csapzott hajjal, a mint valahol ott alól messze, idegen falu határán a hullát a folyam iszapos partjára vetette, a mint tőle rémülve futnak el az ártatlan libapásztor gyermekek. Hadd látta volna mindig e rémképet, ez ért volna föl a halálbüntetéssel!

A szolgabíró daczosan megfelelt:

- Hiszen három év a gyarmati tömlöczben, az is fölé a halállal!

S ekkor a pandurokhoz fordult mérgesen:

- De hát még sem vittétek el előlem azt a gazembert?

Az egyik pandur némi habozással felelt:

- Azt mondja, mindjárt jön, csak keres valamit.

Csak most fordíták még mindnyájan teljes figyelmüket az átkozottra. Az átkozott, ki kinpadon állt ez elbeszélés alatt, szédült s majd nyögött, most vérig, verejtékig, az agyvelőig megkínzott, torzult arczczal halványodva állott ott, mig egész testében reszketett, tévelygő szemei kétségbeesve keresgéltek a földön.

- De hát mit keres?

- Azt mondja, egy szöveget keres.

- Tetteti magát! - szólt a szolgabíró haragos undorral. - Vigyétek el!

Azon ember azonban nem tettette magát, legalább a jelenvoltak közül a szolgabírón kívül mindenki irtózva érezte, hogy nem tetteti.

- Bocsásson meg ön, uram, nekem - szólt a szolgabíró, Dinihez lépve, a mint a gyilkost elvitték - bocsásson meg nekem, hogy csak egy pillanatra is föltettem önről!

Dini csodálkozva nézett reá.

- Uram, ezen gazember két bűnnel vádolta be önt előttem. Állitván, hogy amaz éjjel egy bűnös kaland elkövetése után a zúgóhoz lóháton érkezve, a zúgó padlóját ön szedte volna föl, s üldözői útjának elvágásával egyszersmind kapott az alkalmon, hogy ama szegény leányt a zúgó vizébe temetheti.

Dini csak most eszmélt. A szégyen és méltatlankodó boszankodás lángja gyujtá el arcját.

- De hogy szülemhetett az a gondolat, hogy ezen lovas én lehettem? Hiszen én egész éjjel... itt ezen a helyen éppen...

- Hagyja! - csitítá a szolgabíró. - Ne is tartsa méltónak e vádat, hogy magát igazolja. Ezen szegény emberek jöhettek arra a gondolatra, kivált a hincseli pusztakerülő, mert a hincseli félutai csárdából nyargalt azon lovas, hol ön igen gyakran szokta volt magát muzsikáltatni.

S azután pajkosan fülébe sugá:

- Hej, veszedelmesek azok a szép csárdásnők! Még ilyen szegény fuvarosokat is szivesen megerősítenek téves hitükben, csak hogy az igazi gavallérjukat eltitkolják.

Dini még mindig boszankodva mentegetőzött. Soha sem röstelt még így semmit életében.

- De uram, hogy és miként lehet velem szemben ily vádaknak helyet adni? Lólopást és gyilkosságot tenni fel rólam?!

A grófné békítőleg lépett közbe.

- Nyugodjék meg! Hatalmamban volt mind a két vádat egy csapással megczáfolni, megczáfolni azon egy bizonyossággal, hogy azon éjjelt ön diszes társaságban itt nálam töltötte. Hanem vegye tanulságul ezt és szerezzen magának arról meggyőződést, hogy az állásával össze nem illő viszonyok, társaságok az embert nem csak kellemetlen, viszás helyzetekbe bonyolítják, nem csak meghasonlásba hozzák kedélyét, érzelmeit, hanem okot, alapot még magának az ártatlan becsületnek megtámadására is nyujthatnak. Nézzen ez ur szemébe, nem volt-e ő is már majdnem meggyőződve? Semmi! Legalább nekem is kijutott az öröm, hogy megczáfolhattam.

Dini szívére tette kezét, és végzetetlen hálás érzellemmel telt pillantást vetett a grófnéra.

És e pillanatban érezte a legnagyobb bánatot, a legnagyobb fájdalmat életében, teljes tudatát élete elhibázásának. Mily alant van ő, s mily magasan fölötte e hölgy, ki elé térdeire rogygni szeretne, buzgón, forrón csókolni még ruhája szegélyét is, nem csak ezért, a mit most tett érte; nem csak azért, hogy fölébreszté, kiemelé őt a süllyedés sarából; nem csak azért, hogy a fátyolt letépte szemeiről, hanem azért is, mert egy biztató sugárra mutatott, a jövőbe világító sugárra, hogy a földön mennyország mindenkinek létezhetik.

- A társaságot magánál inkább fölebb, mint alantabb kell mind a léleknek, mind a szívnek keresni.

Mit is sejtethettek volna mást, ezen édes és nyájas mosolylyal kísért szavak?

- Ne hálálkodjék ön, ne köszönje oly kifogyhatatlan örömmel beavatkozásomat, melyet ön nagyszerűnek és nemesnek állit, holott éppen azért nem nagyszerű és nemes az, mert abba egy kis önzés vegyül.

Régen nem volt már ott más senki, csak ő, csak ő nem birt megválni onnan; nem attól a küszöb-től nem birt válni, mely a két termet elválasztotta, hanem attól a kéztől, melyet ajkaihoz emelt, melyre egy könnycseppje is hullt, melyet nem tudott elereszteni, s melyet nála is feledtek.

Oh! hatalmas szerelem!

Hallgattak és néztek egymásra, és szívük dobogott, dobogott erősen és édesen.

És eltűnik, elvész az egész világ minden aggályaival, korlátaival, előítéleteivel, gondjaival egy kézfogásban, egy mosolyban és abban a mennyei fényben, mely két édes nézés össze-sugárzásából származik. Egy nagy, óriási rózsza fejlík, nyilík a lélek káprázataiból, mely mindent beborít leveleivel, s illatával az egész világot betölti. A legnagyobb boldogság a földön.

- És igazolná-e, hogy nem álmodom, - suttogá Dini boldogan - meghazudtolná-e, hogy életemben nem most vagyok a legboldogtalanabb?

A grófné bájos mosolylyal felelt:

- Azt hiszem, már látta ön, hogy a ki szeret, sokat tesz azért, a kit szeret, s nem ismer lehetetlenséget.

- És fölcserélné - folytatá epedve - e paradicsomot ama rideg tanyával?

- Akkor nem lesz az olyan! - felelt a grófné boldog önhittséggel.

*

Hát a szegény koldusleány?

A kinek mindene, a mi volt, boldogsága, reménye, öröme elveszett: bizony koldus marad az a sirig.

AZ IDEÁLRÓL

ABONYI LAJOSTÓL.

- Isten hozott, kicsiny Melaniem!
- Szívesen látsz-e?
- Az égből cseppensz véletlenül, és azért mondom újra, hogy isten hozott.
- Jól mondod, drága néném, hogy isten hozott; én ugyan könnyelmű létemre nem igen érdemlem meg kegyes pártfogását, de mindazonáltal a mint látszik, abban nem csak egyedül leghivebbjei részesülnek.
- Oh, kis gonosz! Azt hiszed, ha koromat eléred, te is nem annyit fogsz imádkozni, mint én?
- Sőt egyenesen, ámbár már nem messze van, azt a kort sem várom.
- Bohó! a tréfáldzást az imáról és a korról elengedem. Segitek kalapkádat leoldani! Ah! mily dúsak és remek hosszúk a gonosznak fürtei, és mind igazi, igen természetesen, mind igazi. Várj! hadd öllek meg még egy piczit. Így ni! Gyöngy-beduinod van. Arczod mily harmatgyöngye! Tudod-e, hogy csak oly gyermeteg, csak oly zsöngye vagy, mint tizenhét éves korodban, midőn Edmundnál ezelőtt tizenegy évvel...
- Ah, az csak tegnap volt.
- Tegnap neked.
- És neked minap.
- Hizelegsz! de jer, ülj ide, szemeid sürgős tekintetéből kiolvasom, hogy te ma igen sokat fogsz nekem fecsegni. Ne rendezd oly soká magadat, hiszen nincs itt semmi gavallér közelében. Dobd le keztyüidet, ne oly méltóságosan, lassan, lassan, hanem gyorsan, gyorsan. Valóban eredeti vagy azokkal a vitézkeztyűkkel, parányi kezded azzal a hosszú széles keztyűszárral, akár csak egy picziny fogantyus legyező. Oh, ég! Milyen kezek! No ládd, sokkal jobb így; rólad ugyan nem igen lehetne elmondani: hideg kezek, forró szerelem, mert kisded kezded majdnem perzseli ujjaimat.
- Természetes, miután vérem forr; rendkívül haragszom.
- Nagyon meglátszik rajtad, szemeid tele vannak olvadással, s ajkaidról folyvást mosolyok röpkednek; oh, rendkívüli haragban vagy.
- Én pedig valóban nagyon fel vagyok indulva; ha férfi volnék, összezúznék mindent magam előtt.
- Szerencse, hogy nem vagy férfi, így legalább a servicem épen marad. Vigyázz! a melyik a kezdedben van, éppen a kedvencem.
- Hidd meg, nem tréfa; irtóztató az egy pillanatban megtudni, tapasztalni, hogy tiz évet haszontalanul elveszítettem.
- Oh, te kóbor szellem! hát te még csak most jössz rá, hogy tiz évet valóban minden haszon nélkül eltékozoltál! Tégy több cukrot. Ha égetni szereted, égesd bátran, hiszen csak cukor s az annál édesebb, mennél jobban megkinozza a tüz. De mondd csak, beszélj, még mindig oly kóbor szellem vagy? Bécsből Prágába, Prágából Bécsbe és ismét Berlinbe, Párisba, még mindig, mindig?...
- És Londonba, és Konstantinápolyba.
- No, igen, ezeket is elmondhattam volna, de a többit is megsokaltam. Nemde, te nem sokat tud meg, pedig úgy tűnik föl előtttem, mintha nem egészen mulatságvágyból, szórakozásból történt volna mindez. Ugy, ugy. Nekem alapos adataim vannak, kémeim voltak. Azt hiszed,

mindazokat, a kikkel itt-ott utadban találkozál, a Stefit, a Pepit, a Mukit s mind valamennyi Bélát és Gyulát nem érdekeltél annyira, hogy tele levelezzék fejedet? Mondom, azt hiszem, valami üldözött téged.

- Vagy pedig én valamit.

- Derék! természetesen egészen ártatlan vadat, egy nem vérengző, hanem szelid bőrben élő liont.

- Vagy például egy még szelidebb valamit, egy ideált.

- Egy ideált? És ide vetődöl a mi szerény Budapestünkre! Kérlek, nem nyomdahiha ez Bukarest helyett, s a boldogság választotta egy ideális bojár. Vagy éppen talán csak átutazóban vagy a Romanowok hideg égalju, de meleg szerelmű városába?

- Oh nem, éppen nem átutazóban vagyok, sőt inkább feltett szándékom volt, nálad beszállásolni magamat.

- Azt mondd, szándékom volt, tehát már nem az. Mondhatom, hamar meggyőződted, hogy számodra az ideál nem a mi egyszerű barbariánkban terem.

- Hogy tudhatod azt? Az ideál földhöz kötve nincs. Az eszmény az észben születik s bárhová megyünk, visszük magunkkal; a zsenge kor ábrándjában álmodjuk meg, és akkor egyszer véletlenül, midőn nem is számítunk rá, egy alak édesen megdöbbsen, s az eszmény áramát egészen magára olvasztja: hasztalan, többé hasztalan az a pillantás, éppen úgy, mint a fotografiánál történik. Lefényképezte az alakot szivünkbe. Az eszmény így testesül meg. Erről tudjuk meg, hogy az volt az eszmény.

- No, ez egyszerű! és természetesen életnagyságban, ugy-e, édesem? De vajjon mindenik példány ugyan az az egy alak-e? Parancsolj még egy csészével, kedvesem, és abból a süteményből is, sokat, sokat, többet, vagy meg fogok rád neheztelni és nem látlak szívesen.

- Attól nem félek, titeket most itt Magyarországon egy kis országgyűlés ismét oly jó hangulatba hozott, minőt tiz lóverseny se birt volna előidézni, még ellenségeitek is ölelve fogadnátok. Hogy ne nyilnék hát akkor a jó Marianne néni kebelén egy picziny helyecske egy élő férjü szegény kis özvegy számára.

- Kivált mikor ez a piczi özvegy ugys parányi helyekhez van szokva, egész életében tenyéren hordoztatott. Valóban nem nagy teher, cukorral él, és elalszik egy virágkosárban is, nem nagy alkalmatlanság.

- No, no, ne bizd el magadat. Arra nem is gondolsz, hogy nem csak magam vagyok.

- Az istenért, talán csak nincs az ideál bemálházva valamelyik bőröndbe?

Az nincs, de mindazonáltal egész udvarral utazom.

- Értem, Joloról és Julieről van szó, emlékszem rájok, szép fehér fogaitat örömet mutatják, midőn czirógattatnak, csakhogy az egyik mosolyog csupán, a másik morog. Nemde eltaláltam?

- És Jakab?

- Igaz, Jakab ur! a jó öreg Jakab; még mindig friss erőben van? s az édes jó Jakab még mindig szereti a puncsot? Ninette fog róla gondoskodni. Azt hiszem, nem fog megvetni egy kis gyenge özpecsenyét sem...

- Megérdemli szegény öreg, tiz év óta oly hiven osztozik fáradalmaimban.

- Gondolom, hogy megérdemli, legalább kell is, hogy kiérdemelje. Meg akarom vesztegetni, remélem hálás leend - kicsalom tőle titkaidat.
- Jakabtól? titkokat, a ki siketségével és kövesült konokságával egy egész polizei-direkció kifogott!
- Pedig fogadom, mindent tud.
- Igen, mindent tud, de azért sokkal hamarabb célzt érsz, ha engemet vesztegetsz meg.
- És mivel lehet téged, kedveském, legkönnyebben megvesztegetni?
- Oh, az nagyon kevésbe kerül; magad mondtad, hogy cukorral élek, tehát megvesztegethetsz egy pár csókkal s oly szives látással, minővel elkezdted.
- Ah, ez valóban nagyszerű szerénység, a világ sokszor balul ítél; így Edmundnak is minden kiadásai között te kerülhetél legkevesebbe. Az alkut elfogadom, feltéve, hogy úgy nem járok, mint Edmund, tudniillik nem adsz ki rajtam...
- Mindamellet Edmundról mennél kevesebb malicziát kérek. Edmund egyike volt a legjobb férjeknek.
- Hatalmasan bizonyítja egy teljesen lefolyt válóper.
- A vele töltött pár évre csak boldogan emlékszem.
- A kopókra, a lovakra, melyek mindenesetre hosszabb számlát huztak maguk után, mint uszályod.
- Inkább emlékszem páratlan finom modorára, hasonlithatlan, nagy, nemes szívére, emelkedett lelkére.
- Csodás, bűbajos visszaemlékezés, mely mindent megaranyoz. Magácska bámulásraméltó különöz teremtés; midőn férje volt, nem ismerte fel e nagy virtusait, s nem méltányolta eléggé; mondhatnám úgy nyilatkozik, mintha most kezdene beleszerelmesedni.
- Ő hallgatag, nem dicsekvő; szerény, de magasztos. Ha más is úgy ismerné férfias, erős jellemét, meleg szívet, kitünő lelkét...
- Derék; nézzük hát például legelőször is az erős jellemet.
- Nem, nem, én nem engedek nézni semmit.
- De igenis, nézzük, még pedig igen jó üvegen, legelőször is az erős, férfias jellemet; azt az ingatagot, határozatlant, mely, midőn a hazának legvésztérhesebb napjai voltak, elvonult, behuzódott zárdaszerű sötét várkastélyába, melyben a határszélhez közel...
- Feleded, hogy mézes heteit élte...
- Igen ügyesen tudta magát biztosítani, az elvonulás védpaizsa alatt kacérkodni a hadviselő dynastiával, s elfogadott őrnagyi rang paizsa alatt tetszelegni a nemzet bizalmával, a helyett, hogy a férfias jellemet az ügy javára szentelte volna. Ah! egy ballerina nem tud így kokettirozni, erre egy csábító mosolyt dobni s emerre elrugni egy elbolondító pirouettet. Most nézzük a határtalan forró szívet.
- Megmondtam, Marianne néni, hogy nem nézünk semmit: a vádat pedig, hogy magam előtt mentegetetlen hagyjam őt kisebbíteni, nem fogom viselni a lelkemen, mert én meghajlok, leborulok e férfi nagysága előtt.
- No, ez szerfölött pompás; ha az elválások ily figyelmet idéznek elő, akkor a házasesetben mennél többször kellene e tréfát ismételni.

- Marianne néni, te szerfölött kegyetlen vagy.
- Nem én, de megbocsáss, ha ily nyilatkozatok után nem értem elválásodat.
- Nem érted?... Azt az én boldogtalan eszményképem magyarázza meg. Miért váltam el tőle? kérded. Mert nem szerettem; nem jut-e eszedbe, hogy tizenöt éves voltam, midőn gyámoltalan, árva és szegény leányként, minden megfontolás nélkül, mentem nőül hozzá. Főrangunak születni és szegénynek lenni, tudod mi az? Egy kényszerűség, mely velünk parancsol, mely minden magunk ellen elkövetett hibáinkat kimentti...
- És bizonynyal azután mozdult meg.
- Igen!
- És bizonyosan az ideál! Természetesen Edmund, a kit mindennap látunk, az nem lehetett az. Edmund túl volt a harmincz éven, nem tudott sohajtozni, epedni többé, homlokán ránczok voltak, s a ránczok és a romantika nem egyeznek össze. Egy harmincz éves férfiunak csak udvariassága lehet, de előzékenysége többé nem.
- Csalatkozol, Marianne, Edmund maga volt az előzékenység. Elleste legkisebb ohajomat és mindent, a mi engem környezett, azokhoz mérten sietett berendezni. Egészen elkényeztetett. Mondhatnám inkább kis mazna leánykájá voltam, mint neje. Például csak a ponnykat hozom elő, az átkozott ponnykat. Egyszer egy ponny-fogatot ohajtottam, két kis lovat a grimalkinokból, melyek mindenben hasonlók legyenek egymáshoz. Egy hét mulva ott állt ablakom alatt a picziny hintócskával, de nem kettő, hanem négy, az utolsó szőrszálig hasonló vörös deres mindenik, hófehér serénnyel; azt hiszem, nem kevesebb ügyességbe került így összeállítani őket, mint áldozatba megszerezni, mert igen sokan törték magokat utánnok.
- Ah! a híres ponny-fogat! Sokat hallottam rólok, ha jól emlékszem, egy uralkodó herczeg is megirigyelte.
- A ponny-fogat már megvolt, azonban hiában volt meg, fel nem ülhettem a kis hintóba, a ponnyk hamisak, makranczosak voltak, mint nagyobbára a mének, midőn együvé vannak fogva; ágaskodtak, harapdálták egymást, és nem volt senki, a ki képes lett volna őket hajtani. Edmund, kedvemért, maga is megkísérlé; összetéptek mindent, a kis hintót összetörték, Edmundot meghurczolták, karja kimarjult, oldala megsérült. Egy hétig feküdt.
- Bizony, Edmund nagy bolond volt.
- Nem; Edmund gavallér volt. Képzeld, ezután még jutalmat tüzött ki annak, ki nekem kis lovaimhoz alkalmas, biztos, jó kocsist szerez. Mit mondasz hozzá?
- Azt, kedvesem, hogy mások azon időben szentebb czélokra tudták adni arányaikat, mint ponnykra és szép asszonyok kocsisára, például egynehány huszár kiállítására.
- Csalóddol, Marianne, nagyon csalóddol, az nem volt annál nagyobb gavallérság, mint a mit Edmund a ponnykkal tett.
- Csalódom! Nekem folyvást csalódní kell, de mindenesetre kíváncsi vagyok rá, miként csalódom.
- Éppen ugy, mint én. Azon a napon, melyen Edmund ágyából felkelt, meghozták a hetedhét országra szóló kocsist, valahonnan messziről az alföldről hozták, Edmundnak cousinja, Iván, ki akkor őrnagy volt a felkelő seregben, ajánlotta, Zrubnya uram, Edmundnak páratlan hü, de ráadásul páratlan ostoba tót kasznárja volt érte. Az új kocsis látványságára, melynek egyenértékűnek kelle lennie az állatszoliditással, kihívtak mindnyájunkat a terrasse-ra, honnan a rózsa-rondeaukon túl nem csak a lábaink alatt elterülő széles alsó udvarra, hanem azon túl is

végig el lehet látni, szemlélni azon gyönyörű tájképet, melyen a Miava siet keresztül száguldó habjaival, s melyet a Zamcsicskó erdőkoszoruzta oldalai zárnak be.

- Szép! nagyszerű! de elengedem a festői leírásokat, nagyon ismerős, s különben sem lelkesülök a tót vidékekért.

- Bocsáss meg, de én igen boldogan emlékszem e vidékre. Tehát mindnyájan kimentünk a terrasse-ra, tudniillik Edmund felkötött karral, én és tante Adelgunda.

- Tante Adelgunda! Hát ez a dáma kicsoda? Nincs szerencsém neki bemutatva lenni, nem tudom, hogy csináljam neki a honneurset.

- Csak alig hét héttel jött azelőtt hozzánk; hogy a hosszú téli estétet, e különben is lehangolt időben, némi társaságban töltsük. Edmund a télre Bécsbe szándékozót magánál marasztotta.

- Értem, hogy távollétében...

- Nem érted, Marianne. Edmund másként fogta fel a dolgot, ő tante Adelgundát nem egyenesen az én személyemért, hanem inkább magának a tantenak körülményei iránt érzett szánalomból marasztotta. Mondta, hogy a tantenak jószágait az oláhok feldúlták.

- De engedj meg, kedves kicsim, tante Adelgunda még mindig nincs bemutatva.

- Hiszen bemutatom. Tante Adelgunda jól táplált, gömbölyű képű hatvan éves asszonyság volt, bár meglehetősen ó-kori, a divattól elmaradt, mindazonáltal igen okos, művelt, s nem is volt benne egyéb semmi kellemetlen, mint hogy szerfölött burnótozott.

- Reményilem, jól el volt látva orral hozzá.

- Bohó! igen jól el volt látva, nagy és husos orra volt, s meglehetősen piros.

- Ah! a tante tehát ivott is.

- Csak keveset, és azt is cukorral.

- Cukorral? oh, a kedves...

- És a midőn ivott, soha el nem mulasztotta szokásos kis toasztját; bolondos kis parasztozást, jó bor, peccsenye és szép feleség az egész tartalma.

- Mit beszélsz, hiszen már sejtek. Ismerlek, szép maszka. Nemde, ital után keresztet vetett a pohárra? Oh, az ily remek stiklikre emlékezünk. Miért nem mondd, hogy bal lábára biccentett egy kicsit, mindjárt tudtam volna, kit tiszteljek.

- Ugy van, bal lábára biccentett egy kissé, hanem csodálatos, igen csodálatos, kedvesem.

- De hidd meg, hogy én még csodálatosabbnak találhatom.

- Tante Adelgunda comtesse Schenkel von Schenkenstein née baronesse Csomoszlay.

- Ugy van, baronesse Csomoszlay. 1847-ben halt meg, s nagyon örvendek, hogy holta után még két évvel nálatok friss egészségben toasztogattott.

- Hagyd el, derék, kedves jó asszonyság volt, mennél kevesebb malicziát róla is. Adataidban tévedsz.

- Lehet. Az ily vén dámáknak, mint én, már gyengül emlékezőtehetségük. Az emlékezés az ifjuságé.

- Ah, Marianne, te valóban gonosz vagy, de én fogadom, még gonoszabb leszek s boszantásodra azt mondom, hogy tante Adelgunda még most is él.

- No, ez még remekebb. A jó öreg dáma maga az örök élet; de, az egekre, kis boszorkány, ha már Hume tanítványa lettél, valahogy elő ne kopogtasd itt őt nekem; oly rút lehet azóta, hogy szörnyet halok tőle. Én félek a kísértetektől, komolyan meg fogok ijedni, beszélj inkább nekem Zrubnya uramról.

- Ugy van és a ponnykról, éppen ott, a hol elhagytam: tehát a négy kis tátos ott toporzékolt befogva az alsó udvaron, lovászok tartották őket kantárjaiknál fogva; a kocsi mellett Zrubnya állt holthalthányan, mert Edmund megmondta neki, hogy ő is fel fog ülni, az új kocsissal egy óráig kocsizni, megbírálni, ha vajjon bir-e oly ügyességgel és biztossággal, hogy engem kezeire bizhasson. Zrubnya holthalthány volt.

- Azt már tudom. Sirt és reszketett, de jerünk tovább.

- Most előjött az új kocsi, ezüstszinóros bérruhában, sugár, kaczkias emberke.

- Megállj, kérlek! Nem szükséges leírnod őt, ezt a speciest ismerem, sarkantus csizmából és bajuszpedrőből áll. Ha csak véletlenül nem az ideál...

- Hagyd csak, kérlek, mellőzöm azt, hogy csinos, keresett kiállításában feltűnő alak volt, de el kell mondanom, hogy egy gavallér könnyűségével s egy mülovar ügyességével szökkent fel az előülésre, a tátoskák, mielőtt csak sejtették volna, rabok voltak: mint bős sárkányok akartak felágaskodni, s abban a pillanatban ölebekként le lettek ültetve egy ügyes és erős rántás által; majd száguldani, ragadni igyekeztek; egy suhogó vágás, mely egyetlen sugarában átsuhant, mint futó villám, egyszerre mind a négyen, s melyet érczes, fenyegető kiáltás kísért, lefegyverezte őket; azután köröket, nyolczasokat csinált eszeveszett sebességgel az udvaron, s midőn remélnék, hogy fogja magát a szembe eső kőfalban vagy korlátban összetörni, mint csuszó kigyó hajolt meg s mint röppenő nyíl siklott el, hogy újra nyolczasába visszatérjen. Ah! elragadó látvány volt ez, szemei ragyogtak, arcza ki volt gyulva a szenvedélytől, hosszú sötét fűrtői a sebes, vad futásban összecsapódtak árvalányhaj-bokrétájával. Most Zrubnyának kelle felülni, azaz felszökkenni egyetlen másodperc alatt, hogy a meglepett, sodrúkból kihozott lovak magukhoz ne térjenek. Elváltattak, mint a robogó vihar. Egy óra múlva visszatértek, a fogat lassu lépésben haladt be az alsó udvar boltives kapuján, a szilajság játékba olvadt le, a sárkánykák tüzét csak fejeik kedvteli hányása mutatta. Zrubnya a hátulso ülésen magát elvetve, nyugodtan pipázott.

- No, kedvesem, ha tótul volt is szerkesztve, ez a legerősebb bizonyáglevél volt.

- Edmund is így vélekedett és az naptól fogva megengedte a sétakocsizásokat tante Adelgunda és Jakab ur kíséretében.

- Kik, mint süket és rövidlátó, ketten tettek egy örszemet. Tehát egyszer csak elindultok sétakocsizni.

- Midőn a legelső sétakocsizásra indultunk, nem féltem én, de tudja isten, mégis oly különös elfogódás, oly sajtászerű sejtelem lepett meg.

- Ah! ah! mily hatalmas indoklás, mily óriási mentség az a tudja isten.

- Csak futólag ért ekkor egy pár sötét szem pillantása, de megdöbentett, elfogott egész szívem közepéig.

- És elpirult, kedveském, nem merte többé felemelni szemeit az egész ut alatt. Elhibázott nevelés, a tizenhat év ártatlan tudatlansága nem sugta meg önnek, hogy egy bérruha sokkal alantabb áll, mintsem az előtt szemeinket lesüssük? Oh, virágok között játszó ostobaság! Égből lopott csodálatos láng, még nem is láttuk őt, már érezzük; még azt sem tudjuk, van-e orra, vannak-e fogai, s már kész az ideál. Sejttem, hogy az ideálhoz értünk, a kis ostoba meztelbas Amor tegez helyett egy ostornyélel.

- Harmadik kocszásakor vettem magamnak bátorságot, hogy szemügyre vegyem őt.
- Természetesen lopva, elfogódva, mint ez az oly hirtelen született érzelmeknél történik.
- Gyönyörű alak volt. Szép göndör barna fűrtői voltak, szabályos orra és szép picziny szája, mely kondor bajuszkája alatt mindig mosolygott, ellenállhatlanok voltak, szemölcseire és szemeibe pedig nem lehetett nézni azok igézete miatt. Ritka karcsu volt, mint egy nő, kezei oly parányiak, hogy szinte lehetetlen volt hinni bennök oly erőt. Sohajtottam és mélyen elgondolkoztam.
- Tudom miről. Az ideálról néha igen reális ábrándok szoktak születni; például: mily kár, hogy ez az alacsony születésű ember nem született legalább is bárónak, mily pompás dolog lenne vele szabadon csevegni, táncolni, duettekét énekelni, duettekben érzelegni, egy szóval udvarlónak megszerezni.
- Csalódol, Marianne, én arról gondolkodtam, hogy mily pompás dolog lett volna, ha én születtem volna parasztleánynak, megelégedtem volna egy piros rokolyával és azzal, hogy folyvást szemébe nézzek.
- Azokba a szemekbe, a melyekbe nézni nem lehetett, étlen és szomjan, no, ez legalább tiszta romantika, de annál veszélyesebb. Mondhatom, elég gyorsan ment, éppen mint a mesében három nap lett egy esztendő.
- Igazad van, ez egészen egy elábrándozó meséhez hasonlított, de mit tehettem róla, nagyon megszerettem; úgy éreztem, hogy szivemben egy zár pattant fel, mely még azelőtt soha sem volt nyitva, egy azelőtt soha nem is sejtett sajátságos bohó érzet játszott, ingerkedett velem, mely fájt nagyon, néha majdnem sírásra fakasztott és mégis édes volt nagyon. Napról-napra szomorubb lettem.
- Szegény Edmund! Ime tessék elvenni egy tizenöt éves leányt, a ki még soha sem szeretett, s megelégedni azzal, hogy azt mondja, aludt, midőn elvetted, s azután ébred fel, midőn rég feleséged. Ily esetek után jobban rekomendálom, a kik már nagyon ébren voltak, s ébrenlétükben egész albumot állítottak össze udvarlóik arczképeiből.
- Oh, Marianne, ne légy oly kegyetlen, ha azt monddod, hogy aludtam még, midőn Edmundhoz nőül mentem; mondd inkább azt, hogy ez a rózsabimbó története, melyet leszakítanak, mielőtt kinyílt volna, mely nem lehet felelős azért a hatásért, melyet nála egy napsugár előidéz. A kis Amort azonban jól mondd ostobának, mert hóbortos dolog valóban az első szerelem, melyet bennem nem az előzőekenységeknek, nem a forrón szerető szivnek, hanem egy véletlennek kellett felébresztenie.
- Éppen mivel véletlen és ostoba, erről lehet megismerni, hogy első, az észnek, a gondolatnak nincs ott semmi dolga, ez már sajátsága. A tudósok azt mondják, hogy a vérben lőporanyag is van, én nem vagyok ilyen tudós, de azt tudom, hogy minden női szivben van egy picziny akna, melyet csupán azon egyetlen bizonyos szempár lobogtathat föl, mely arra rendeltetve van. Ez az a kémiai tűz, mely határozott elemekből áll.
- No, ládd, én is így hiszem, s ebből magyarázom a reád tett hatást, és esküszöm neked, így ismerem el az ideált minden érzéki, minden számítás nélkül, az ideált, mely nekem annál boszantóbb, mivel azelőtt soha nem gondolkodtam róla.
- Oh, kedvesem, hogy volna tudatunk előre arról, hisz a minta, melyet a képzetek alkotnak, oly tökéletes, hogy azt a földön nem találja fel az ember, az ábrándok, az álom segélyül egy khaost képeznek, konfundálnak bennünket s szivünk ideálként megfoghatja velünk a szinpadi herceget. Hja, de mit tehetünk arról, ha ez a tündér birt az Amor nyilával! Egy szóval, ha az ábrándok alakot nem mutattak is, a véletlenül előtermett alak minden előkészület nélkül egye-

siti magában az ábrándok minden jogát és erejét. Álmodsz egy hellászi hőst babérmagkoszorúban, s jön egy satnya jockey-alak és azt mondod: ez volt az, ez volt az... Logikát, filosofiát a szerelemben, angyalkám, ne keress, tiszta kék ég alatt, virágos mezőben, zöld fa árnya alatt leülsz, s a villám a felhőtlen égből megüt.

- Köszönöm Marianne, egészen igazolsz magam és magad előtt, felmentesz attól, hogy ezt én cselekedjem. - Hallgasd tovább: A varázslat folyvást nőtt, lelkemben minden nap újabb és erősebb benyomást tett reám, egész az eseményig, mely által azután végkép rabja lettem, belebolondultam, rajongtam utána, rögeszmémé tettem. - A mint mondom, majd kellemteljes ügyes virgoncsága, majd egy meglesett édeskés mosolya lepett meg, s merészebb képzelettel a mesénél én magamban őt szép természetes észszel, meleg, nemes szívvvel és lélekkel ruháztam föl: mindezeket hinni, sejteni alkalmat adott gyönyörű hangja, kesergő szép dalai, melyek egészen oda andalítottak, ahol azok teremnek: nyári csendes szürkületben, suttogó fűzek aljában, a szőke Tisza partjainál; szerelem, ábránd, keserv, epedés volt azokban, és a szövegekben szerelmes szívek panaszos története, - ringó csolnak a megölt kedvessel; a zúgó malom alatt úszó holt leány a holdvilágon, a halászlegény kisedd kunyhójával, a cserénybe égő barna gulyás-legény, a fonókák orsólopó kísértete, szomorú, de a szívbe magokat mélyen behizelgő dallamok.

- És egy piczi grófnő, ki várkastélya nyitott ablakából kocsis-serenádkban gyönyörködik, és hurutot kap a késő őszi estéken.

- Nem volt szükség reá, hogy ablakomból hallgassam, - midőn lovaink lassu lépésben mentek, mindig dalolt.

- Midőn kocsiztatok, dalolt? No ez elég sok. Kocsis ur is hamar önérzetre ébredt s elég nagy szabadságot vett. Hogy te elnézted ezt, szivedből magyarázom, de hogy Adelgunda tante és Jakab ur elnézték az etiquette e sérelmét, meg nem foghatom, ha csak Jakab ur siketsége miatt még csak nem is gyanítá, és Adelgunda tante...

- Senki sem korlátozható őt. A dallás szegődségében volt; kettőt kötött: dalolhatást, midőn kedve van, minden időben, s a magyar ruhát.

- Sajátságos convenczió! Különbölként alkalmasint kocsisfortély volt, s a ponnyk szelidítése rejlett benne. Orpheusok mindenütt vannak. És téged is alkalmasint ez tett rabjává, bűvös-bájjos hangjainak igézetes...

- Nem! egészen más. - A dallamok különben csakhamar megszűntek; egy igen boldogtalannak érzett pillanatomban megkértem, hogy ne daloljon, és ő nem dalolt többé. E nóták nagyon fájtak, könyeztem tőlük és szerencsétlennek éreztem magamat. Ez eset után nem kocsikáztunk többé oly élvezetesen, legfeljebb Adelgunda tante mulattatott kedvencz tárgyaival, apró eseményekkel a világtörténetből. Ő hallgatott, úgy tetszett, hogy vidámságát, élénkségét vesztette, - gyakorta nagyokat, mélyeket sohajtott...

- Sohajtott? Ahá! kezdődnek a vallomások. Oh, azok a sohajok, abban van az az ód, a miről Oroszhegyi doktor beszélt. Te visszasohajtottál. Sohajokban nyilatkozik az égő szívek lángja, igen természetesen, miután minden tűz csinál magának egy kis szelet. A sohajok megbabonáztak, és bűvészi varázslattal fontak az ábrándok lovagjához.

- Nem, Marianne, ez sem az volt. Sohajtásai nagy indokát csak később tudtam megérteni. Amit keresesz, a mi teljesen rabjává tett, az az ő sorsa volt.

- Az ő sorsa?

- Igen, Marianne, az ő sorsa, az ő nagyon szomorú sorsa.

- Bizonyosan a bíró lányát szerette, azt nem adták hozzá, és ő elbujdosott a világra, magával vive a tiszaparti szomorú nótákat, nehéz, bánatos szívét, és szüre ujjában furulyáját. Többre becsültem volna, ha honvédnek állt volna be...
- Hagyd el Marianne! szünjenek itt gúnyaid! Nemcsak igen szomorú dologról, de borzalmasról van itt szó, a legborzalmasbról a világon, az akasztófáról...
- Valóban, igazad van, ez igen borzalmas! helyzetekben ezt tudva, nem hogy szeretni, de ránézni sem tudtam volna többé...
- Én pedig azután rajongtam utána.
- Érdekes kezdett lenni, és hogy tudtad meg szomorú történetét?
- Elárulta magát.
- Mivel?
- Csupán két szóval, sajátlag egy névvel, e névvel: Roger Ducos.
- Roger Ducos? No már ezt csakugyan nem értem.
- Adelgunda tante és én, kik a francia köztársaság végnapjairól beszélgettünk, meglepve tekinténk egymásra, nem meglepve, megrettenve; hihettük volna inkább, hogy valamely szellem űz játékot velünk, mintsem azt, hogy e név az ő ajkairól hangozzék el.
- Valóban meglepetésre méltó is egy paraszt kocsis, a ki francziául ért és a Brumaire 18-áról tudomással bír. És hogy történt ez?
- A lovacsák lecsüggesztett fővel mentek, - a legszebb őszi alkony volt.
- Kérlek, tartozik ez a körülmény a dologhoz?
- Nem tartozik, de ne légy, kérlek, türelmetlen, ha romantikáról van szó, fel kell ékitenem elbeszélésemet. Különbösen ha neked jobban tetszik, egyszerre a tárgyhoz toppanok: A Brumaire 18-áról beszéltünk, midőn Bonaparte a direktoriumot feloszlatta s a consulság létrejött. Vitáztunk egymással a consulok felett. Tízszor is ismételtük Bonaparte, Sieyes, - Sieyes és Bonaparte, de a harmadiknak neve nem jutott eszünkbe; midőn egyszerre egy hang jön mellettünk segélyünkre, - mintha valaki megunt volna kinlódásunkat és odaveti, tisztán, érthetően: «Roger Ducos!» Annyira meg voltam lepve, hogy önkénytelenül helybenhagyám s visszafeleltem: «vous avez raison le troisième c' était Roger Ducos!» ellenben Adelgunda tante elhalványodott, szemei lecsukódtak, azt hittem el fog ájulni. Izgatott lett s izgatott volt mindaddig, míg le nem szálltunk s elfordította arról a szegény emberről tekintetét. Én ellenkezően egészen felvillanyosodtam, kíváncsi lettem és szörnyen érdekeltettem magamat. Egész zavar állott be köztünk, melyben szegény Jakab csinálta a legostobább képet, ki az egészből, mint mi, nemcsak nem értett semmit, de nem is hallott. Kocsisunk el lett pirulva, kalapját levevé, s bocsánatkérő tekintettel fordult felénk. Beszél is, úgy hiszem az illem sértéseért kért bocsánatot, hogy hölgyek társalgásába vágott, vagy talán kért, hogy felejtjük, a mit mondott, s ne keressük ismerni őt. Mit tudom én, mit beszélt, hiszen én is zavarban voltam, az én arcom is lángra volt gyulva... és ostoba és ügyetlen voltam, nem tudtam szólni, és a mit tettem, tettem önkénytelenül, de egyszersmind öntudatlanul; a szív tiszta ösztönével bocsánatul nyújtam felé kezemet, s én, a grófnő, megengedtem, hogy a kocsis ajkaihoz emelje azt, megengedtem nyílt országuton, a hol nemcsak Adelgunda tante és Jakab ur, de mások is megpillanthaták e komédiát: de úgy resteltem, úgy bántam azután, - éreztem, hogy rettentő bünt követtem el, - ismertem tettemnek titkos rugóját szívemben, s az szememre hányt mindent. Hiába részesült Adelgunda tante is egy kézcsókban; ő borzadt attól, az enyémre helyezett csók pedig mint odacseppent spanyolviasz égetett. Adelgunda tante izgatottan sürgölt bennünket

hazafelé, mintha rablóval lett volna dolga, egészen kijöve rendes nyugalmaiból szobájába vonult s azt hiszem el is zárkózott...

- Meg kell vallani, kedves Melanie, ez igen érdekes esemény.

- Érted-e most már, kedvesem?

- Oh, csak kezdek talán már valamit sejteni. Egy menekült, volt, s a mieink közül.

- Ugy van, Marianne, és minő menekült?

- Az istenért! elrémitesz, oly arcot csinálsz.

- Kötél általi halálra volt ítélve.

- És Edmund tudta mindezt?

- Ha tudta-e? Sőt inkább azt hiszem, hogy a ponnyk, sőt maga a felüldülés is nem volt egyéb, mint igen ügyes színvonalú színjáték. Oh, Edmund nagyon nemeslelkű ember volt, pedig sok üldözöttség kellett ezen tettei miatt később szenvednie. Másnap korán reggel szobámba lépett és szememre hányt, ha tudom-e, hogy tegnap oly gondolatlanságot követett el, mely könnyen életébe kerülhetett volna valakinek.

- Gondolom megértetted, hogy nem párbajra célzott.

- Oh, mint megdöbbenem, elpirultam, s azt hittem, szívem titka el lett árulva...

- Reszkettél...

- Edmund pedig mosolyogva közelgett és szólt: Én okosabb és elővigyázóbb voltam, mint kegyed, eltettem őt láb alól... azonban kegyeddel is megtörtént az a kellemetlen, hogy nem csak kocsisától lett megfosztva, hanem ponnyai sincsenek többé. Hibel und Hobelstein herceg már kezdetben törte magát a fogat után. Miért ne tegyen az ember udvariasságot egy uralkodó hercegnek? Habár birodalmát a ponnyk egy óra alatt átfutják; mégis megvan az az érdeme, hogy határai közel esnek a francia határszélekhez. Az éjjel elküldtem a fogatot kocsisostól - a hercegnek. Mit mond, kedvesem, lehet-e biztosabban és ügyesebben megszöktetni egy menekültet?

- Még a mellett igen jó csíny is egy uralkodó herceggel. Edmundot ezért külön meg kell csókolnom.

- Karom lehanyatlott, fejem lecsuklott a mellemre, elszomorodtam, elcsüggedtem, és bocsássa meg istenem, Edmund tettét balul ítélt meg; magamra gondoltam, holott ebben az én egyéniségem legparányibb részéig sem volt tényező. Egész egy féltékenységi összeesküvést sejtettem hátam mögött, Edmundtól félttem s idegenkedtem; a szomorú következményekért pedig leginkább Adelgunda tanteót okolám, más nem lehetett árulóm; boszút esküdtem ellene, feltétlenül, hogy millióit éreztetem vele azon apró szekaturáknak, melyek a túszerzőkhöz hasonlítanak, nem sebeznek, hanem holtra boszantanak. Érezte-e gyűlöletemet, sejtette-e boszumat; elég az, hogy szobájába vonulva ült s az esemény óta teljes negyvennyolc óra alatt nem látta magát - gyöngéledést színlelt, úgy hiszem, többnyire feküdt is, mert emlékszem, hogy Julie mondá, miszerint felé sem fordult az ételnek, a mit hozzá vitt... csupán érzékeny, megindult hangon egy kis meleg vizet kért tőle.

- Meleg vizet?

- Igen! meleg vizet és én megtiltottam, hogy vigyen neki.

- Megtiltottad?

- Igen, mert előre örültem, hogy mint fogok a vén hiu asszonyon nevetni, kinek fogai, számtalan szemölcssei...
- Ah, értelek, de hagyjuk a toilette titkait.
- Kegyetlen, boszuálló, pikáns teremtés vagyok, gyönyörködni akarok Adelgunda tante derangirt állapotán, zavarán. Elhatároztam, hogy reggel magam fogom a meleg vizet vinni. Elmentem, benyitok... Felsikoltok és a vizes edényke kiesik kezemből.
- Oly borzasztó volt akkorra Adelgunda tante. Egy miss Pastrana, ugy-e?
- Képzeld borzalmamat. Irtózatost látok magam előtt, egy siralmas ábrázatot, melyet állán, arczon, az orr alatt nem egy pár szemölcs-szőr, hanem egy egész deres tüske-szakál és bajusz vert ki.
- Ah, irtózatós... bizonyosan egy püspök... Megijedtél nagyon?
- Nem nagyon, csak egy piczit... Csakhamar elnevettem magamat, mivel a tante a főköttővel és a szakállal igen különös volt. Kövér volt, méltóságos, mindazonáltal nevetséges...
- Szegény püspök!
- Honnan tudod, hogy püspök volt?...
- Nem mondd, hogy kövér, méltóságos és szoknyában volt, - és menekült?...
- Igen, menekült akivel elkövetett csinyemért Edmund által arra lettem büntetve, hogy szökésében én fedezzem Párisig.
- Kedvesem, még megérem, hogy az igen érdekes és kedves Zrubnya ur is...
- Igen, kedvesem, Zrubnya ur is, tulajdonképen nem volt Zrubnya ur...
- Ah, az egekre! tehát Edmund ott a határszélen egész dugárus volt, egész csempészetet űzött menekültekkel.
- Oh, többet kedvesem. Párisban jöttem nyomára annak, hogy az ő csendes elvonultsága mögött a legnagyobb hazafiui tevékenység volt elrejtve, összekötő láncszemet képezett a külföld és hazánk között; most emlékszem, most eszméltem csak Zrubnya urral űzött titkos konferenciáira, a nagy ládákra a várkastély souterrainjeiben, melyek időnkint el-eltűntek onnan, és káposzták között usztak le a Vágon Komárom felé. Ha mindezek világosságra jöttek volna, ő is kötéltre lett volna ítélve. És én mégis rosszivű, könnyelmű nő, mind nem az ő élete féltésével s nem az ő szép tulajdonságaival foglalkoztam ekkor; - egész valómat, szívemet, lelkemet más töltötte be; egy kinos, olthatlan láng melege égeté bensőmet, egy vágy, mely képzelgésemet egész az örültségig korbácsolta. Epedtem ideálom után - igen, annak neveztem, - mert ez érzélem plátói volt, hóbortos, észnélküli, gondatlan és mégis szenvedélyes, mert izgatottságom egész lázzá fajult, szenvedélyes lázzal kerestem, kutattam s a konok kitartás, melyet ez izgatott vágyak szültek, összeforrasztá őt életemmel, boldogságom feladatává, céljává tette. Sokkal boldogtalanabb voltam, mintsem lemondani, hátrálni tudtam volna; benne voltam a bűvkörben, elveszni, megsemmisülni inkább tudtam volna, mint megszabadulni.
- Teremtő isten! mily szenvedélylyé korbácsolt érzélem ez a platonismus! Csupa tiszta, merő sohajok, melyek fergeteggé válnak, picziny pislogó pásztortűz, mely vulkánként lángot okád és köveket hajigál. Isten mentsen attól. A feldobott kő az emberre magára visszaesik és agyonüti. Ha az ártatlan ideálok ilyesmit képesek előidézni, - akkor mégis csak üdvössége-sebber a mi prózai divatunk szenvedélyei, szelid polgári érzelmek, melyek csak a hiúságnak s nem a szívnek lángját szítogatják. Egy udvarló nem oly alkalmatlan, sőt alkalmasabb mint egy ideál; mert az udvarló helyesebb fogalmak szerint az udvar elsőrendű szolgálója, cseléd, kinek ideje kitelik, a kin ki lehet adni, - hanem az ideál, ez egész felsőbb lény, akitől válni nem lehet, bálvány a ki egy egész sajátos hitet, vallást teremt bennünk magáról, ettől nincs menekvés!

- Más legalább nincs, mint ha az ember hitetlenné válik. A varázs mindenesetre tart addig, míg a bálvány áll.
- Tehát te kerested, üzted bálványodat az ismerős világ minden zugában, és bohón kerested a nagy világban, holott az üldözött a zajt kerüli, a magányokat, félreeső kunyhókat tartja biztos tanyáinak: és melyik az a kunyhó Európa milliárd és milliárd kunyhói között?
- Igen, kerestem a nagy világban. Byron azt mondja, nem a sűrű erdők rengetege, hol lábnyom nem járt soha, hanem az érzelmi elhagyottság a legnagyobb magány a földön, ily elhagyottság pedig legjobban otthonos az emberek dugdagságának fényes világában; a porszem a hasonló porszemek között vegyül el legbiztosabban, s hogy jól elrejtőzött, bizonyos lett, miután tíz évig csak nyomát üldöztem, magát megtalálni nem bírtam; s midőn ma megtaláltam, a sors boszuállása kajánul kaczagja szemembe, hogy e tíz évet a legnevetségesebben vesztettem el... Irtózat, katasztrófa történt volna velem, jobban elszenvedném. - Az idő eljött, midőn a legbizonyosabbra csak ide jöhöttem, - ide haza...
- Értelek. Nagyon természetesen, miután a hazafiak a vihar eltüntével, az ég derülésével, mint a madarak a hajnalon, rejtekeikből elősietnek, hogy a hazaszeretet oltára körülcsoportosuljanak. Bizonyos voltál afelől, hogy neki is itt kell lenni. Nevét, arczképét ismerted, tehát a nyomozás könnyű volt... És itt volt, és itt megtaláltad ma, ma, midőn a honatyák gyűlésébe siettél keresni ideáloedat, a világon legmagasabb homlokok között, és meg is találtad ott, mint egy valóságos derék családapát, elhizva emberül, tulipiros arczczal, nagy tenyerekkel s vastag, gömbölyű ujjakkal, a nagy pipával zsebében és fésületlen, amint faluról jött; míg te ott künn jártál országról országra, ő az alatt szépen régen itthon piszegett már, csendesken földet művelt, pipázott, elvett egy szelid erkölcsű falusi kisasszonyt és már öt gyermeke volt. - Valóban tréfás dolog is... Ilyesmit magyarázok izgatottságodból, melylyel hozzám jöttél s melylyel mondd, hogy egedből cseppentél le.
- Nem! nem! borzasztóbb, borzasztóbb.
- Hah, még ennél is borzasztóbb.
- Igen, mert ha így lett volna, még felfedezhettem volna legalább vonásaiban régi ideáloedat; de képzeld, halljad a rettentőt: amint a női karzatra belépek, egy hang döbbenti meg szívemet.
- Valóban regényes, éppen ő beszélt.
- Éppen ő beszélt. Nevét is hallottam magam körül, tehát biztos voltam arról. Odapillanték, és ah, irtózat, Marianne, alig tudok magamhoz jönni, látok egy kis összetöpörödött vén embert, egészen kopasz fejtetővel.
- No, ez valóban borzasztó! És, édes Melanie, nem haltál szörnyet az iszonyu látomány miatt?
- Azt hiszem, hogy elsápadtam. Az ideál egy összerogyott vén ember, egészen kopasz fővel.
- Hja, biz az idő eljár, most tehát nem lebegtek gyönyörű barna göndör fürtjei.
- Barna fürtök? Ah, Marianne, ne beszélj nekem barna fürtökről, ami hajából megmaradt még, rút rőt tömeg volt az, tarkóján körül veres deres bozontok lógtak.
- Inkább lettek volna ugy-e, apróra nyirva, de feleded, hogy szegény azokkal bizonyosan kopaszságát védi a hideg ellen; midőn távozik, fővege alá gyüri, természetes parókát csinál magának.
- Irtózat, alak volt az, Marianne, hosszú, rendetlen vörös szakállal, s amellet görnyedt vállu, beesett mellü nyomorék.
- Oh, Istenem, Melanie! mennyi nyomornak kelle azon vállakra nehezedni, hogy meggörnyedjenek! Tizenegy kínos év negyedszázaddal felér.

- Még nem mondtam el mindent. Halld csak, szakála csak féloldalon volt oly sűrű tömeg, a másik féloldala ritka, mert arcza azon oldalon csupa forradás volt, elannyira, hogy ezen forradások magukhoz semmisíték orrának egyik oldalát is. Nemcsak rút volt, éktelen is.
- Oh, Melanie! ez éktelenség a rútságnál előbbvaló. Hát nem hallottad-e hírét annak, mi mindent vittek véghez szegény menekültjeink, hogy elrejtőzzenek? Nem egy birt közöttük oly nagy lélekerővel, hogy magát ismeretlenné tegye, arczát elékteleníté...
- Midőn mindezt láttam...
- A bálvány össze volt zúzva.
- Tönkre voltam sujtva, Marianne. Hát ez volt az én bálványom, ez az ijesztő, ez a csuda, ez a rútak rútja! Szégyenemben sülyedtem magam előtt s rettegem, hogy a manók kacaját ütnek körültem. Oh, Marianne, írtóztatót vétett ez az ember én ellenem, hogy így megrútult, ez az ember az, a ki legnagyobbat vétett ellenem ez életben, ifjuságom emlékeinek szépségétől, varázsától, ideálmától fosztott meg.
- Szegény bohó. Hogy szép volt és rút lett, az a sors munkája volt.
- Nem segített-e ő is azon, midőn magát eléktelenítette? Nem felelős-e ő ezért nekem? De igen. Találkozhatott volna velem mindjárt kibujdosása első évében. Miért került, miért futott, rejtőzött előlem még jobban, mint a rendőrök elől? Ugy-e, hogy sokat vétett ellenem? - Tudta, hogy futok utána, nyomait kísérve, míg el nem veszítem.
- Tudta? hogyan? és honnan tudta azt?
- Honnan? Leveleimből, melyeket a hercegi udvarba küldtem utána Jakab által, hogy rögtön Párisba jöjjön. Honnan? Midőn e különbségemről mindenki beszélt, - és e miatt váltam.
- Megállj Melanie... Adj nekem időt! Hagyd bámulnom e férfit. Hiszen ez egy óriási becsületesség volt.
- Gyülölöm, utálom! Tudod-e Marianne, hogy megboszuljam magamat, férjhez mennék hozzá.
- Oh, kis bolond! hisz akkor csakugyan magadat boszulnád meg.
- Oh Marianne néni! kétségbe kell esnem, ha elpazarlott tiz évemre gondolok, és arra, hogy e torzalak mellett Edmundot még ma is mily délczeg alaknak láttam a sziv jóságával arczán, s a lélek nemességével szemei tükrében.
- Nem, nem, ne essél kétségbe! Hiszen az ideál, a kit te keressz, ki után futkostál, nem veszett el, megvan. Mindazok a régi ábrándok, képzetek, melyekkel egykor birtál, megvannak még most is, csakhogy akkor nem tudtad, hol kelljen keresned. Hát most sem jössz reá még, hogy nem egy képzelt lény az, akit szived szeretni hivatva van, és szeret, ragadtatik felé anélkül, hogy sejtelned volna kiségéről; akit minduntalan emlegetnek ajkaid, akihez minduntalan visszatér minden gondolatod, az, az az ideál, édesem, nem az álomképek, s nem a sziv éretlen fellobbanásának alakjai, az az ideál: a te régi jó Edmundod. Mít mondasz ahhoz, ha ismét nőül mennél Edmundhoz, s ha én egyszer nevében megkérnélek.
- Oh, Marianne néni! Engedd, hadd csókoljam kezedet e szavaidért.
- Oh, mi ez, Melanie? miért borulsz reám? te sirsz, zokogsz keblemen.
- Azért mert megindítottál. Látom, nem tartasz oly rossznak, könnyelműnek, miképp ne hidd, hogy ezt meg nem érdemeljem. Azért sírok.
- De ne sirj, ne zokogj tehát.
- Zokogok, sírok, mert tudom, hogy e boldogságot elfogadnom nem szabad.

- Vége. -